

CEZAR IOAN

PSIHOLOGIE 2008

SINTEZE FUNDAMENTALE

**Editura Studențească
București**

ISBN 973-98838-8-5

CUPRINS

SUBIECTUL I

Gândire și memorie – analiză comparativă și relații..... 05

SUBIECTUL II

Locul și rolul memoriei în SPU. 13

SUBIECTUL III

Imaginație și motivație – analiză comparativă și relații. 19

SUBIECTUL IV

Gândire și afectivitate. 24

SUBIECTUL V

Motivație și afectivitate..... 29

SUBIECTUL VI

Afectivitate și voință – analiză comparativă și relații..... 36

SUBIECTUL VII

Aptitudini și atitudini..... 42

SUBIECTUL VIII

Rolul proceselor reglatorii în construirea și manifestarea personalității..... 48

SUBIECTUL IX

Procesele psihice și creativitatea..... 53

SUBIECTUL X

Specificul Eu-lui în fiecare etapă a dezvoltării personalității..... 60

SUBIECTUL XI

Personalitatea și relațiile interpersonale..... 67

SUBIECTUL XII

Centralitatea gândirii în SPU 75

SUBIECTUL XIII

Reprezentare – Memorie – Imaginație 77

SUBIECTUL XIV

Locul și rolul voinței în activitatea psihică 80

SUBIECTUL XV

Locul și rolul scopului în activitatea umană 83

SUBIECTUL XVI

Motivație și personalitate 88

SUBIECTUL XVII

Ereditar și dobândit în sistemul de personalitate 93

SUBIECTUL XVIII

Personalitatea și procesele psihice 94

SUBIECTUL I

Gândire și memorie – analiză comparativă și relații.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Definirea și caracterizarea generală a gândirii – 1 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a memoriei – 1 p.
- C. Comparatie – 1,5 p.
- D. Relații reciproce – 1,5 p.

Total: 5 puncte

Notă: În redactarea subiectelor, mai ales la definire și caracterizare generală, am folosit ca semn punctele de suspensie (.....) pentru a sugera că detaliile referitoare la ideea respectivă pot fi găsite în manual. Am considerat că reproducerea informațiilor din textul manualului este inutilă aici, și am preferat să pun accent doar pe selectarea ideilor adecvate pentru sinteză și pe informații care pot fi inferate cu dificultate de candidații la examen. Așadar, de câte ori întâlnim semnul (.....) în textul care urmează, autorul sugerează că detaliile se află în unul sau altul dintre manualele aprobate pentru examenul de admitere.

Idei principale și detalii semnificative:

A. Definirea și caracterizarea generală a gândirii.

- Fiind componenta fundamentală a intelectului, gândirea deține toate însușirile esențiale ale acestuia: realizează prelucrări și transformări informaționale în plan intern, mintal, subordonate desprinderii de relații și semnificații; participă la activități mintale complexe, de prelucrare mijlocită a informațiilor, prin limbaj și alte sisteme de semne, prin cunoștințele stocate în memorie, de elaborare a generalizării și abstractizării; pornește de la datele senzoriale dar le depășește, fixându-se pe scheme și structuri formal-abstracte, simbolice; corelează toate segmentele temporale.
- Gândirea este nivelul cel mai înalt de prelucrare și integrare a informațiilor. Ea extrage informații despre însușirile esențiale, invizibile, impalpabile
- Definiția gândirii.....
- Caracterul procesual
- Caracterul mijlocit
- Caracterul abstract-formal

- Caracterul finalist
- Gândirea ocupă un loc central în SPU deoarece apelează la resursele tuturor proceselor și funcțiilor psihice și, la rândul său, le oferă informații care le orientează desfășurarea.....
- Gândirea este un sistem unitar integrat, în structura sa psihologică intrînd concomitent: noțiuni, judecăți, raționamente, operații.
- Caracterizarea succintă a gândirii ca sistem de operații
- Caracterizarea succintă a gândirii ca sistem de noțiuni
- Caracterizarea succintă a gândirii ca proces de înțelegere și rezolvare de probleme.....

B. Definirea și caracterizarea generală a memoriei.

- Memoria este *definită* ca
- Din această definiție reies fazele sau sub-procese ale memoriei, precum și conținutul informațional specific al memoriei.
- Memoria face parte din *clasa proceselor psihice de cunoaștere*, logico-raționale. Este componentă de bază a intelectului, articulîndu-se împreună cu gândirea, limbajul și imaginația într-un sistem funcțional unitar.
- *Trăsăturile esențiale* ale memoriei psihice sunt: activă, selectivă, situațională, mijlocită, organizată logic și sistematic.
- *Investigarea și evaluarea* nivelului de dezvoltare și eficiență al memoriei se face pe baza următorilor parametri sau indicatori: volumul, trăinicia, fidelitatea, completitudinea și promptitudinea. Eficiența (productivitatea) memoriei este cu atât mai mare cu cât persoana posedă valori mai înalte ale acestor parametri.
- *După prezența sau absența intenției* și a controlului voluntar, memoria se subdivide în memorie involuntară (care funcționează după principiul hedonic, este importantă în achiziționarea experienței de viață și este condiționată de stările motivațional-afective) și memorie voluntară (care funcționează după principiul realității, este importantă în achiziționarea cunoștințelor și este condiționată de scop, mecanisme voluntare și procedee mnemotehnice). Toate cele 3 procese ale memoriei pot fi voluntare sau involuntare. Datorită caracterului multimediat (prin limbaj și procedee speciale de facilitare) memoria voluntară este mai productivă și mai ușor gestionabilă în cadrul activității curente, comparativ cu memoria involuntară.
- *După gradul de înțelegere* a celor memorate, memoria poate fi mecanică sau logică. În prima se realizează asociații de contiguitate și conduce la învățare formală, iar în cea de a doua se

operează prin mijlociri logice, prin integrări și evaluări selective, prin reformulări care conservă sensul, ea fiind superioară celei mecanice atât cantitativ cât și calitativ.

- *După modalitatea informațională preferențială* se disting: memoria vizuală, auditivă, tactilă, chinestezică și gustativă, respectiv memoria imagistică și verbal-simbolică.
- *După criteriul duratei* se delimitează 3 forme principale ale memoriei: senzorială, de scurtă durată (MSD) și de lungă durată (MLD). Memoria senzorială realizează un stocaj senzorial și prin aceasta face posibilă constituirea imaginii perceptive, asigurând identificarea obiectelor. MSD (sau memoria de lucru) reține informația câteva minute asigurând continuitatea acțiunii prezente. MLD reține informații chiar pe toată durata vieții; organizarea ei este ierarhizată și configurațională, legăturile dintre elemente fiind de ordin logic, are prin excelență un caracter semantic; elementele sale au nivel de activare diferit, în funcție și de importanța și frecvența utilizării lor în activitatea cotidiană; are un caracter dinamic pregnant și diferă masiv de la om la om.
- Memoria este *educabilă*. Condiția principală a dezvoltării mnezice este exercițiul sistematic și permanent. Alți factori sunt fie de natură subiectivă (interesul, gradul de implicare activă), fie obiectivi (natura materialului, gradul de organizare și sistematizare, volumul, noutatea, locul ocupat în seria de informații, contextul etc.).
- *Uitarea* este fenomenul complementar memoriei, fiind la fel de necesară pentru activitatea creierului și pentru viața psihică.

C. Comparație.

- a) **După criteriul statutului în SPU**, ambele sunt procese psihice cognitive de nivel intelectual, care se articulează într-un sistem funcțional unitar cu rol central în cunoașterea realității și în reglarea activității. Dar din punct de vedere ierarhic, memoria este componenta bazală, fiind indispensabilă pentru realizarea oricărui proces psihic, în timp ce gândirea este “șeful” ierarhic, procesul central, mecanismul de comandă și control asupra celorlalte procese psihice cărora le imprimă raționalitate.
- b) **După raportarea la dimensiunea temporală** a existenței, ambele procese au un caracter multifazic:
 - Gândirea folosește informații despre trecut, pentru a explica prezentul, integrează informația despre trecut și prezent pentru a prevedea starea în viitor; realizează o reflectare de tip predictiv-anticipativ dobândind o funcție creatoare.
 - Memoria reflectă trecutul dar este implicată în prezent, participând prin reactualizare la desfășurarea activității curente; totodată are și o dimensiune prospectivă.

c) **După criteriul conținutului informațional reflectat**, întâlnim atât asemănări cât și deosebiri între cele două procese. Conținutul informațional prelucrat (reflectat) de procesele psihice se referă la natura însușirilor lumii. Lumea este formată din obiecte și fenomene care posedă două tipuri fundamentale de însușiri: concrete (întindere, volum, greutate etc.) și abstracte (relații, legi, inaccesibile ca atare simțurilor). Realizând activități psihice, omul cunoaște însușirile concrete prin intermediul proceselor senzoriale, iar pe cele abstracte prin intermediul gândirii. Beneficiind de produsele tuturor celorlalte procese psihice, memoria înmagazinează și reactualizează informații despre toate aceste tipuri de însușiri. Ca urmare, putem conchizi că memoria înregistrează, păstrează și reactualizează informații despre însușiri concrete și abstracte, acestea fiind reflectate în plan psihic sub o diversitate de forme: imagini, cuvinte, propoziții, idei, trăiri afective, mișcări. Gândirea are un conținut informațional specific, reflectând doar însușirile comune, esențiale, abstracte, manifestate în natură sub forma relațiilor constante dintre obiecte și fenomene, a legilor și principiilor determinative, cauzale.

d) **După criteriul operațional:**

- Ca procese cognitive de nivel intelectual, ambele constau în acțiuni desfășurate în plan mintal (autonom, desprins de contactul direct cu stimulul); excepție pare a face memoria senzorială, dar acesta este de fapt un proces fiziologic desfășurat la nivelul analizatorilor (și nu proces intelectual!).
- Ambele procese își realizează prelucrările informaționale folosind ca “material” informații furnizate de percepții și reprezentări (caracter mijlocit); ele nu operează direct asupra stimulilor obiectivi, ci sunt multimediate; în acest sens, intervine și mijlocirea prin limbaj și alte sisteme de semne, prin modele și scheme culturale.
- Operațiile gândirii sunt de două feluri: fundamentale (analiză intelectuală, sinteză intelectuală etc.) și instrumentale (algoritmice și euristice). La rândul său, memoria prezintă: operații și acțiuni de codare în cadrul procesului întipăririi informațiilor; asociații de contiguitate sau semantice între elementele materialului-stimul precum și între stimul și cunoștințele deja existente; trieri, selecții, reorganizări și sistematizări ale informației, ordonări și restructurări continue ale informației, ierarhizări valorice, includere în sisteme de noi legături informaționale, în categorii sau unități logice, aflate pe trepte tot mai ridicate de abstractizare și generalizare, decodificări, reconstrucții, sintetizări în plan verbal pentru redarea cât mai adecvată a informației de care avem nevoie. Toate aceste particularități ale operării evidențiază caracterul activ, selectiv și inteligibil al memoriei psihice umane.

Comparând demersurile operaționale ale gândirii cu cele ale memoriei, constatăm similitudini ale operării la ambele procese: toate transformările pot fi reduse la două tipuri de prelucrări operaționale: analitice și sintetice. Însă, deși sunt fundamentate pe același sistem operator, cele două procese se desfășoară în sensuri diferite: sensul memoriei este păstrarea și reactualizarea informațiilor, în timp ce pentru gândire sensul final este obținerea de semnificații logice, de înțelesuri noi în raport cu informația stocată în memorie. Operațiile sunt pilotate în scopuri și cu intenții diferite. Astfel, deși întâlnim “operatori logici” și la nivelul memoriei și la nivelul gândirii, doar în cazul gândirii aceștia sunt subordonați criteriilor raționale de fals și adevăr și sunt orientați spre realizarea saltului cunoașterii de la accidental la esențial, de la constatare la interpretare și explicare legic-cauzală.

- e) **După criteriul produselor operării**, gândirea produce conceptele (unitățile informaționale de bază), judecățile și raționamentele, dar și înțelegeri și rezolvări de probleme. Toate acestea sunt modele informaționale interne, condensate de informații, care reflectă însușiri abstracte ale lumii și relații legice. Valoarea lor cognitivă este cu atât mai mare cu cât sunt mai abstracte și mai generale.

Produsele memoriei sunt reprezentate de totalitatea informațiilor engramate și prelucrate activ, selectiv și inteligibil care reflectă realitatea trăită de subiect (experiența anterioară) – imagini, concepte, idei, cuvinte, mișcări, trăiri afective, scopuri, motive, atitudini, convingeri, idealuri, aspirații etc. Valoarea lor cognitivă și practică este cu atât mai mare nu în funcție de gradul de abstractizare și generalizare ci în funcție de rapiditatea reactualizării, de fidelitatea și completitudinea lor, și de gradul de adecvare la cerințele situației concrete.

- f) **După criteriul genetic**, memoria precede gândirea, omul fiind dotat încă de la naștere cu o memorie funcțională. Gândirea se formează propriu-zis abia din stadiul al treilea al dezvoltării inteligenței, o dată cu constituirea operațiilor concrete. Se dezvoltă maximal pînă în perioada adolescenței, ultimele sale achiziții fundamentale fiind operațiile formale. Ca și gândirea, memoria se dezvoltă intens în copilărie și adolescență, dar, spre deosebire de gândire, achizițiile sale continuă de-a lungul întregii vieți.
- g) **După modalitatea informațională preferențială**, deosebim mai multe forme modale ale memoriei printre care și formele imagistic-intuitivă și verbal-simbolică. Similar, la nivelul gândirii distingem tipul intuitiv-concret și tipul formal-abstract
- h) **După rolul în activitate**, datorită gândirii activitatea umană capătă atributul raționalității fiind: orientată către un scop conștient și adaptat la posibilitățile reale ale subiectului și la situația obiectivă; permanent condusă și corectată din mers în funcție de planul logic elaborat (antialeatorie); realizată prin combinarea judicioasă a acțiunilor și cunoștințelor, coerent și

economic, accentuând esențialul (antiredundanță); orientată spre finalitate constructivă (pragmatism și productivitate); modificată prompt, în acord cu cerințele inerente, apărute pe parcurs (flexibilitate); orientată spre demersuri inedite, euristice (originalitate). Memoria conservă și reactualizează scopul și planul activității, abilitățile executive și mecanismele corectoare, algoritmi și strategiile, cunoștințele necesare în fiecare etapă a activității.

- i) **După rolul la nivelul personalității.** Nu poate fi conceput un tablou al personalității fără componenta rațională. Gândirea face parte din subsistemul cognitiv și de comunicare al personalității. În general, trăsăturile de personalitate (care sunt mixte, sintetice) includ și gândirea. Astfel, temperamentul athletic caracterizează un individ sobru în gândire și totodată vâscos, adică lent; în structura psihologică a aptitudinii matematice intră mobilitatea proceselor gândirii, capacitatea de a generaliza date și relații, de a prescurta și inversa raționamente; în structura psihologică a factorului G intră factorul numeric, precum și factorul raționament; în structura psihologică a atitudinii intră noțiuni și judecăți morale; în dezvoltarea Eului, datorită gândirii se conturează Eul ca factor rațional; convingerile, idealurile, sentimentele și pasiunile, includ în structura lor psihologică cunoștințe, idei și judecăți de valoare.

Ca și gândirea, memoria face parte din subsistemul cognitiv și de comunicare al personalității. Memoria reprezintă o condiție bazală indispensabilă pentru existență și adaptare optimă dar și o garanție a unității temporale a personalității. Grație memoriei, Eul dobândește continuitatea identității în timp, fără de care ființa umană ar trăi într-un permanent prezent și nu ar dispune de experiență elaborată și nici de procedee de abordare și rezolvare a problemelor. MLD constituie premisa esențială a conștiinței continuității existenței noastre în timp. Fără MLD, omul nu ar mai avea atributul stabilității personalității. Nu ar mai reuni ceea ce este al său (Eul material și deopotrivă social și spiritual-valoric, nu și-ar mai constitui și realiza imaginea de sine. Fără memorie nu ar fi posibilă inteligența (factorul memorie), nu s-ar putea vorbi de învățare și modelare culturală și socială pe baza căreia se formează caracterul, nici de atitudini caracteriale (stabilitate, constanță).

- j) **Raportat la instanțele funcționale ale SPU,** ambele se desfășoară atât conștient, cât și subconștient și chiar inconștient. Dar memoriei îi este caracteristică subterana subconștientului (rezervorul principal unde sunt păstrate și prelucrate activ cunoștințele) în timp ce gândirea este proces definitoriu al conștiinței umane, conferindu-i acesteia claritate, luciditate, raționalitate și putere anticipativ-predictivă. Demonstrativ pentru desfășurarea gândirii la nivel inconștient este faptul că în timpul somnului au loc rezolvări de probleme

care îl frământă pe subiect în starea de veghe. Sub formă simbolică sau explicită, aceste rezolvări pot apărea în vise.

Relații reciproce.

a) *Gândirea* asigură memoriei câteva trăsături esențiale:

- memoria este organizată logic și sistemic, între elementele sale stabilindu-se legături de semnificație, de asemănare-contrast, de subordonare și incluziune;
- memoria este activă
- memoria este mijocită (sublinieri, scheme, împărțirea pe unități logice, exemplificarea și aplicarea informațiilor, noțiunilor, formulelor în rezolvarea efectivă a unor sarcini).

Dezvoltarea ontogenetică a gândirii și implicarea ei în sarcinile mnemonice duc la apariția memoriei voluntare și a memoriei logice. În memoria voluntară, este implicată nu doar voința ci și gândirea (principiul realității). Apoi, avînd caracter multimediat, memoria voluntară apelează la procedee speciale de facilitare (procedee mnemotehnice). Ca urmare, productivitatea memoriei voluntare este mai mare decât a celei involuntare.

După gradul de înțelegere a celor memorate, distingem două forme: mecanică și logică – detaliază prin selecția esențialului!

După modalitatea informațională preferențială se diferențiază memoria imagistic-intuitivă de memoria verbal-simbolică.

Organizarea internă a MLD este de tip ierarhizat, configurațional, legăturile dintre elemente fiind logice. MLD are un caracter prin excelență semantic.

Procesul reactualizării este tributar gândirii în forma sa numită reproducere, în care se realizează comparații logice între modelele alternative și se selectează modelul optim.

Uitarea se realizează după o anumită dinamică, ritmul său fiind sugerat de curba lui Ebbinghaus. Dar această curbă se referă la silabe fără sens! Introducerea înțelegerii, a unor sensuri și semnificații logice, face ca ritmul uitării să fie mai lent.

b) *Memoria* este condiția indispensabilă a oricărui demers psihic. Toate acțiunile și activitățile gândirii (conceptualizarea, înțelegerea, rezolvarea de probleme, creația) sunt posibile datorită memoriei. Cu ajutorul memoriei, gândirea se organizează ca un sistem multifazic – folosește informații despre trecut

Caracterul mijlocit al gândirii

Conceptualizarea se realizează prin apelul la experiența anterioară depozitată în memorie. În acest mod, conceptele empirice se formează pe baza experienței perceptive și a reprezentărilor; la

rândul lor, conceptele empirice vor fi reactualizate din memorie servind ca material pentru formarea conceptelor științifice. Conceptele nou formate sunt stocate în MLD de unde vor fi activate selectiv cu prilejul noilor sarcini cognitive.

Înțelegerea se bazează pe combinarea informațiilor și a experienței acumulate. Dacă lipsesc aceste informații (cu rol de cod) din memorie, înțelegerea nu este posibilă.

În rezolvarea de probleme subiectul activează din MLD algoritmi și strategiile adecvate și selectează cunoștințele care pot contribui la descoperirea soluției. Memoria este implicată în toate fazele rezolvării de probleme. În cazul problemelor complexe, păstrarea rezolvării parțiale este necesară pentru articulări ulterioare.

Organizarea conceptelor în judecăți și a judecăților în raționamente ar fi imposibilă fără intervenția suportului mnezic necesar păstrării și articulării componentelor cognitive până la formularea concluziei (rolul MSD).

O mare parte a soluțiilor problemelor cu care ne confruntăm sunt stocate în MLD pentru a fi ulterior folosite în situații asemănătoare. De asemenea, strategiile euristice încununate de succes sunt păstrate în MLD pentru a fi ulterior folosite ca algoritmi.

SUBIECTUL II

Locul și rolul memoriei în sistemul psihic uman (S.P.U.)

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Definiția și caracterizarea generală a conceptelor “S.P.U.” și “Memorie” – 2 p.
- B. Locul și rolul memoriei în S.P.U. – 3 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

Definiția și caracterizarea generală a conceptelor “S.P.U.” și “Memorie”

- a) **Sistemul psihic uman** (S.P.U.) este un ansamblu de fenomene, procese și stări de natură energetico-informațională aflate în relații Ca sistem, psihicul uman pune în evidență un număr mare de elemente distincte Psihicul este un sistem dinamic evolutiv, semideschis, supercomplex și probabilist. Este sistemul cel mai complex dintre toate sistemele reale din univers.
- Ca sistem supercomplex, psihicul uman posedă o anumită schemă internă de organizare, de dispunere și poziționare a elementelor componente, de diferențiere modală și relaționare funcțională. Latura ierarhică se referă la viziunea organizării multinivelare a psihicului care se prezintă ca interacțiune și unitate structural-funcțională a 3 niveluri integrative principale: inconștient, subconștient, conștient, fiecare termen avînd atât sens substantival cât și adjectival.
- Inconștientul: nivel primar, trebuințe înăscute, tendințe, pulsuni; inconștientul înăscut (Sinele sau Idul) și dobândit (Supra Eul sau Super Ego); inconștientul colectiv.
- Subconștientul: elemente activate din inconștient, mecanisme de cenzură, automatisme, cunoștințe și operații latente, straturi superioare-intermediare-inferioare, rezervor pentru activitatea conștientă.
- Conștientul: nivel calitativ superior de organizare și funcționare psihică, exclusiv umană, disocierea verigilor activității (motiv-mijloc-scop), formularea anticipată a scopului, acțiunea în cunoștință de cauză, evaluarea realistă a raportului dintre dorințe și posibilități, cunoașterea intenționată și deliberată, cercetarea legăturilor cauzale. Definiție, funcțiile cognitivă,

proiectivă, de anticipare și planificare, de reglare. Forme – conștiința de lume și conștiința de sine, ambele necesare în formarea și afirmarea Eului.

- Organizarea psihocomportamentală este complexă și eterogenă. După criteriul conținutului reflectoriu propriu, se disting procesele cognitive (senzoriale și intelective) și procesele energetice reglatorii (motivație, afectivitate, voință).

b) **Memoria** ... Revezi subiectul anterior!

Locul și rolul memoriei în SPU.

- Memoria este fundamentul vieții psihice. Ea asigură fixarea, păstrarea și reactualizarea conținuturilor proceselor psihice (cognitive, afective, motivaționale) dobândite în cursul vieții individuale, precum și a acțiunilor și procedeele de abordare și rezolvare a sarcinilor. Fără memorie am trăi doar prezentul, am fi permanent puși în fața unor situații noi.
- Memoria este “piatra unghiulară a vieții psihice”. Toate demersurile psiho-comportamentale, de la formarea senzațiilor și a percepțiilor până la conștiință și activitate creativă beneficiază de aportul experienței anterioare.
- Consistența, stabilitatea, identitatea și continuitatea în timp a SPU sunt realizate prin intermediul proprietății mnezice a creierului. Dacă creierul nu ar poseda această capacitate, psihicul ar fi un sistem efemer.
- Memoria are un caracter multifazic, reflectând trecutul pentru a realiza o implicare a informațiilor reactualizate în acțiunea prezentă dar, prin dimensiunea ei prospectivă, înregistrează, păstrează și reactualizează proiectele și planurile acțiunilor ce urmează să fie realizate în viitor.
- **La nivelul senzațiilor**, memoria este implicată în mecanismele de producere a acestora: *receptorii* nu reacționează la orice fel de stimul, ci doar la aceia pe care îi “recunosc” ca specifici, pe baza unei memorii genetice; în *blocul intermediar* se realizează prelucrarea impulsurilor nervoase, selecția lor, filtrarea prin comparare pe baza unor criterii de importanță și semnificație, aceasta presupunând existența unor operatori stocați în memorie; în *blocul central* se realizează operațiile de decodare a impulsurilor nervoase tot pe baza unor operatori stocați în memoria neuronilor; conștientizarea senzațiilor se face pe baza operatorilor logici care realizează (evident, nu la întâmplare, ci în baza unui program păstrat în memorie), operații de analiză-evaluare, discernere-delimitare.

Legea contrastului simultan presupune comparații între stimulii contrari, comparații care nu s-ar putea realiza dacă stimulii nu ar fi stocați temporar în memoria senzorială. Cu atât mai necesară este memoria senzorială pentru realizarea contrastului succesiv.

Legea semnificației presupune influența stărilor motivaționale și a scopului activității asupra formării senzațiilor, pe baza păstrării și a activării din memorie a scopului și a stării de necesitate.

Legile socioculturale nu ar fi posibile dacă omul nu ar conserva și reactualiza din memorie informațiile specifice profesiei pe care o exercită.

La nivelul modalităților senzoriale, auzul absolut presupune capacitatea de a identifica și reproduce înălțimea sunetelor, auzul melodic este capacitatea de a recunoaște și a reproduce o structură muzicală monofonă, auzul armonic este capacitatea de a recunoaște și a reproduce raporturile dintre sunete.

- **La nivelul percepției**, rolul memoriei este complex. În primul rând, memoria senzorială face posibilă identificarea obiectelor. Aceasta deoarece memoria senzorială păstrează urmele secvențelor anterioare ale stimulului până la sosirea secvențelor următoare cu care se articulează într-o imagine unitară.

Toate fazele procesului perceptiv beneficiază de aportul memoriei. În faza de orientare sunt activate din MLD operațiile exploratorii care au rolul de a circumscrie stimulul și de a-l delimita de restul obiectelor.

În detecție, distincția zgomot-semnal se face pe baza operațiilor de calcul care discern între semnalul cu semnificație și cele fără semnificație. Aceste operații care alcătuiesc un program de lucru sunt activate din memorie, iar semnificația stimulului este conferită prin comparația semnalelor cu informațiile din memorie.

În discriminare, sunt stocate în memoria senzorială informațiile care deosebesc stimulul de ceilalți, care îl preced sau îl succed.

Identificarea categorială și individuală se face prin compararea însușirilor stimulului, produse în fazele anterioare și reținute în memoria senzorială, cu modelul perceptiv stocat în MLD.

Interpretarea presupune activarea din MLD a informațiilor despre necesitățile subiectului și despre scopurile curente sau viitoare ale activității.

Legea integralității nu se poate concepe fără existența memoriei, deoarece recunoașterea obiectului integral, dar căruia îi lipsesc părți sau i s-au adăugat altele, se face prin comparare cu modelul perceptiv al obiectului, stocat în MLD și activat sub acțiunea stimulilor. Fără o

percepere anterioară a obiectului și o stocare a imaginii lui în memorie, el nu ar mai putea fi recunoscut ca atare ci i s-ar atribui o altă identitate.

Legea selectivității presupune activarea din memorie a motivelor și scopurilor activității.

Legea constantei se bazează pe implicarea în activitatea perceptivă a schemei obiectului permanent care se formează după vârsta de 3 ani și care, evident, presupune stocarea imaginii în memorie asigurându-i caracteristica de “permanent”. Experiența anterioară a contactului cu obiecte diverse contribuie la formarea constantelor perceptive ale formei, mărimii, culorilor, copilul extrăgând invariantul din mulțimea de obiecte similare percepute apoi conservându-l, urmînd să îl reactualizeze la întâlnirea cu un alt obiect care face parte din aceeași clasă.

Legea semnificației se bazează pe reactualizarea utilității și a valorii obiectului perceput, memoria punînd la dispoziție informații despre motivele și scopurile activității curente.

În perceperea formelor complexe, toate tipurile de perceptive ale spațiului (formă, mărime, volum, distanțe) reclamă participarea experienței cognitive anterioare, de obicei a celei vizuale și tactilo-chinestezice. Perceperea mișcării se realizează pe baza memoriei de lucru, prin compararea poziției curente a obiectului cu poziția anterioară actualizată din memorie.

În observație, se reactualizează din memorie și servesc ca repere permanente pentru comparație: scopul, planul și cunoștințele necesare.

Toate mecanismele care produc *iluziile perceptive* constau în activarea unor scheme operaționale și informații din MLD (stări psihofiziologice interne, stereotipii funcționale) sau din MSD (stimulii care acționează concomitent cu obiectul central).

- **Reprezentarea** este indisolubil legată de mecanismele mnezice. După ce părăsește scena conștiinței imaginea obiectului perceput trece în stare latentă și se întipărește în MLD. Acolo, informația reținută va fi supusă unor operații specifice de analiză, comparare, selecție și combinare, obținîndu-se în final o imagine mintală nouă, de rang superior pe care o numim reprezentare. Ca urmare, spunem despre reprezentare că este o imagine secundară.

Dar memoria contribuie nu doar la procesul formării reprezentărilor ci și la păstrarea și reactualizarea lor în acord cu necesitățile activității. Calitatea reprezentării depinde de durata păstrării ei în MLD: cu cât durata e mai mare, cu atât claritatea și completitudinea reprezentării reactualizate sunt mai slabe, iar procesul de reactualizare este mai dificil.

Activismul memoriei imprimă spațiului mintal reprezentățional un caracter dinamic producîndu-se permanent modificări de poziții și de semnificații instrumentale ale imaginilor componente: unele scad în intensitate și claritate, altele sporesc.

Păstrînd reprezentările în MLD, memoria le pune la dispoziția altor procese cognitive importante: gîndirea și imaginația. Astfel reprezentarea joacă un rol cognitiv și unul reglator

în activitatea mintală. Memoria reproduce reprezentări care însoțesc raționamentul matematic sau fizic, acestea fiind necesare atât pentru decodificarea formulărilor verbale cât și pentru găsirea soluției corecte. Rezervorul mnezic oferă imaginației informații - reprezentările.

- **Gândirea**, proces central în SPU, beneficiază de aportul memoriei în toate activitățile în care este implicată: atât în conceptualizare, cât și în înțelegere și rezolvarea de probleme.

Cu ajutorul memoriei, gândirea se organizează ca un *sistem multifazic* – folosește informații despre trecut Caracterul mijlocit al gândirii.

Conceptualizarea se realizează prin apelul la experiența anterioară depozitată în memorie. În acest mod, conceptele empirice se formează pe baza experienței perceptive și a reprezentărilor; la rândul lor, conceptele empirice vor fi reactualizate din memorie servind ca material pentru formarea conceptelor științifice. Conceptele nou formate sunt stocate în MLD de unde vor fi activate selectiv cu prilejul noilor sarcini cognitive.

Înțelegerea se bazează pe combinarea informațiilor și a experienței acumulate (G 81). Dacă lipsesc aceste informații (cu rol de cod) din memorie, înțelegerea nu este posibilă.

În *rezolvarea de probleme* subiectul activează din MLD algoritmi și strategiile și selectează cunoștințele care pot contribui la descoperirea soluției. Memoria este implicată în toate fazele rezolvării de probleme. În cazul problemelor complexe, păstrarea rezolvării parțiale este necesară pentru articularea ulterioară a ei cu alte rezolvări parțiale.

Organizarea conceptelor în judecăți și a judecăților în raționamente ar fi imposibilă fără intervenția suportului mnezic necesar articulării componentelor cognitive până la formularea concluziei (rolul MSD).

O mare parte a soluțiilor problemelor cu care ne confruntăm sunt stocate în MLD pentru a fi ulterior folosite în situații asemănătoare. De asemenea, strategiile euristice încununate de succes sunt păstrate în MLD pentru a fi ulterior folosite ca algoritmi.

- **Imaginația** selectează și combină în imagini noi elemente din experiența anterioară. Visele sunt combinații de imagini reactualizate din experiența anterioară. Toate celelalte forme presupun utilizarea informațiilor din MLD în procesul imaginației. Pentru combinatorica imaginativă, memoria este sursa de informații, “rezervorul” ei.
- **Motivația** beneficiază de memorie care conservă, încă de la naștere, trebuințele primare, tendințele și pulsunile. Apoi, inconștientul dobândit, care se structurează în prima copilărie, include elementele conștiinței morale care, prin interiorizarea normelor și regulilor sociale vor naște motive, convingeri cu înalt conținut moral iar acestea vor fi actualizate în variate împrejurări de conflict dintre Sine și Supra Eu, între individ și semenii săi. Toate motivele, interesele, idealurile sunt păstrate (activ în MLD, fiind posibile restructurări, constelații

inedite de motive și ierarhizări noi) și reactualizate din memorie în acord cu situația, permițând motivației să-și realizeze rolul energetic-reglator în activitatea umană.

- **Afectivitatea** se află în același raport cu memoria, ca și motivația. O parte a structurilor afective este înăscută, beneficiind de memoria mecanismelor ereditare. Dezvoltarea formelor noi în ontogeneză este urmată de depozitarea lor în MLD. Dar formele proceselor afective se deosebesc între ele după durată: spre deosebire de sentimente și pasiuni, precum și de dispoziții, care pot dura toată viața, intrând în constituția profilului afectiv al personalității, procesele primare și emoțiile situaționale curente și cele obiectuale, sunt efemere, durând atâta vreme cât durează contactul direct cu stimulul declanșator.
- **Voința** beneficiază de aportul memoriei deoarece este un proces mediat verbal (din memorie sunt reactualizate formulele verbale “trebuie”, “e necesar”) și este un produs devenit, format în ontogeneză prin învățare, sub influența mediului social. Implicarea memoriei este evidentă în orice acțiune voluntară deoarece aceasta presupune conștiința (deci păstrarea și reactualizarea permanentă, pe toată durata acțiunii) motivului, scopului, mijloacelor, efectelor etc. În faza execuției, acțiunea voluntară se desfășoară prin raportarea la planul activat din memorie, la scop ș.a.m.d.
- **Eul** și-ar pierde continuitatea identității în timp dacă nu ar dispune de memorie. Fără dimensiunea memorativă Funcția mnezică este o condiție bazală indispensabilă a existenței și adaptării optime, a unității temporale a personalității.
- **Înșuirile personalității** nu ar fi posibile fără memorie: stabilitatea, generalitatea presupun reactualizarea aceluiasi tip de răspuns de-a lungul timpului chiar dacă situațiile și activitățile se modifică.
- Fără o bună memorie nu poate fi vorba despre **aptitudini**. De altfel, oricare dintre parametrii memoriei pot fi considerați, dacă se prezintă la nivel înalt, aptitudini simple precum și aptitudini generale, fiind utile în orice activități. În acest sens, în structura psihologică a factorului G din constituția inteligenței, intră și factorul memorie, care se referă la rapiditatea memorării, trănicia păstrării și fidelitatea reproducerii. Asimilarea, componentă a procesului de adaptare, reprezintă integrarea noilor informații în sistemul celor vechi, deja existente, stocate în MLD.
- **Caracterul** presupune o modalitate constantă, relativ stabilă de orientare și raportare valorică. Fără memorie nu ar fi posibilă această constanță. Modelele, normele și valorile grupului de referință sunt stocate în MLD ca orice altă informație sau deprindere. Atitudinile caracteriale sunt invariante, păstrându-și specificul în ciuda modificării situațiilor de viață, prin aceasta deosebindu-se de opiniile pasagere.

SUBIECTUL III

Imaginație și motivație – analiză comparativă și relații.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- C. Definirea și caracterizarea generală a imaginației – 1 p.
- D. Definirea și caracterizarea generală a motivației – 1 p.
- E. Comparatie – 1 p.
- F. Relații reciproce – 2 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Definirea și caracterizarea generală a imaginației.

- Imaginația este un proces intelectual. Componentele intelectului – memorativă, imaginativă, logico-rațională – se articulează într-un sistem funcțional unitar, cu rol central în cunoașterea realității și în reglarea activității.
- Definiție
- Imaginația joacă un rol esențial în activitatea umană
- Fără aportul imaginației, existența umană ar deveni
- Formele imaginației sunt variate (clasificare, identificare)
- În formele voluntare, structurate (enumerare procedee).

B. Definirea și caracterizarea generală a motivației.

- Motivația reprezintă componenta psihică prin care (definiție)
- Activitatea umană se desfășoară în strânsă legătură și propulsată de stările de necesitate – trebuințe, interese, aspirații, idealuri.
- Motivația are un rol reglator – stabilizator, optimizator sau evolutiv – în sistemul de personalitate.
- Rolul general reglator al subsistemului motivațional din structura personalității se realizează prin 3 funcții principale (enumerare)

- Reglarea optimă a comportamentului reclamă nu doar simpla prezență a unui motiv ci și un anumit nivel de activare (intensitate) a lui. Eficiența comportamentului depinde așadar de intensitatea impulsului motivațional.
- Motivația prezintă o varietate de forme: intrinsecă-extrinsecă, afectivă-cognitivă, pozitivă-negativă.
- Structura sistemului motivațional cuprinde trebuințe, interese, convingeri, aspirații, idealuri etc. Unele dintre acestea sunt înăscute (trebuințele biologice), altele sunt dobândite în ontogeneză (trebuințele estetice, convingerile, aspirațiile, idealul).
- Componentele sistemului motivațional nu acționează separat, rupte unele de altele, ci în interdependență sistemică, fiind corelate și ierarhizate și formând constelații de motive specifice fiecărei persoane în parte. La originea comportamentului nu se află un singur motiv ci un ansamblu de factori conștienți și inconștienți, fiziologici, intelectuali, afectivi, sociali care sunt într-o interacțiune permanentă. De aceea spunem că acțiunile umane sunt plurimotivate.

C. Comparație.

a) După statutul în SPU.

Imaginația este proces psihic intelectual, având conținut reflectoriu propriu, dimensiune operatorie și produse specifice. Conținutul informațional este furnizat de memorie care îi pune la dispoziție reprezentările și cunoștințele pe care imaginația le prelucrează în manieră originală, prin intermediul mai multor procedee. Combinatoria imaginativă este complexă, în continuă generare și conține demersuri analitice și sintetice (descompuneri și recompuneri mintale, asocieri și reconstrucții etc.). Produsul este reprezentat de imagini și proiecte noi. În SPU imaginația este procesul predilect al creativității.

Motivația este componentă a subsistemului energetic reglator. Reflectă și semnalizează stările de necesitate sub forma unor variate structuri – trebuințe, aspirații, interese, idealuri etc. Nu deține funcții cognitive specifice dar este suport energetic și de orientare al oricărei activități.

b) După rolul în activitate.

Ambele au rol reglator pentru desfășurarea activității, imaginația deținând însă și un rol cognitiv specific, prin operarea asupra posibilului și prefigurarea viitorului.

Imaginația, fiind componentă a intelectului, are un rol central în cunoașterea realității și în reglarea activității. Joacă un rol esențial în activitatea umană fiind componenta centrală a creativității. Face posibilă cunoașterea viitorului, a posibilului. Ca urmare, imaginația permite construirea scopului activității, elaborarea planului și anticiparea piedicilor care pot apărea în calea activității precum și prefigurarea eventualelor soluții. Dar imaginația are și un rol motivațional: cine nu visează, se scufundă în apatie. Pe măsura dezvoltării cognitive, imaginația se integrează activităților sociale.

Motivația face parte din subsistemul proceselor energetice reglatorii; funcția esențială este reglarea iar finalitatea este adaptativă. Motivația selectează, activează, declanșează și orientează acțiunile, susținând activitatea pe toată desfășurarea acesteia până la atingerea scopului. Motivația are eficiență reglatorie pentru activitate dacă impulsul motivațional are o intensitate optimă.

c) Din punct de vedere structural.

Atât imaginația cât și motivația sunt subsisteme formate dintr-o diversitate de forme și structuri (imaginația cuprinde visul oniric dar și reveria sau visul de perspectivă, iar motivația cuprinde pulsuni, tendințe, trebuințe, interese etc.). Dar dacă formele imaginației sunt exclusiv dobândite în ontogeneză, motivația cuprinde și forme înăscute.

d) După criteriul genetic.

Ambele apar și se dezvoltă pe baza unui potențial genetic de tip uman, prin implicarea în variate activități, prin interacțiunea cu semenii, prin socializare și enculturație. Dar motivația, având componente înăscute, precede din punct de vedere genetic imaginația, care apare și se dezvoltă abia după consolidarea celorlalte procese cognitive (reprezentări, memorie, limbaj).

e) Prin raportarea la instanțele psihice.

Ambele au componente care se desfășoară la nivelul tuturor instanțelor psihice. Visul oniric exprimă dinamica inconștientului dar folosește cunoștințe și experiențe acumulate în subconștient, fiind urmărit uneori în mod conștient de persoana care visează. Reveria este un proces condus parțial conștient dar este permanent “alimentat” de inconștient. Formele voluntare, structurate ale imaginației sunt conduse la nivel conștient dar folosesc informații din rezervorul subconștientului și totodată sunt alimentate, întreținute și dinamizate de energia inconștientului (dorințe, aspirații).

Motivația are componente inconștiente (tendințe, pulsuni, motive inconștiente, așa cum a demonstrat Freud) și conștiente (interese, convingeri, idealuri).

D. Relații reciproce.

- Toate procesele psihice beneficiază de *aportul motivației*, care (funcțiile).
- Motivele și trăirile afective întrețin o receptivitate crescută pentru anumite elemente ale realului, diferite de la persoană la persoană (un elev pasionat de psihologie își va imagina o poveste punând accent pe trăirile personajelor, pe relația dintre ele, în timp ce un elev pasionat de chimie va introduce în povestire trimeri la fabuloase proprietăți chimice sau alchimice, se va referi eventual la parfumuri și arome eterice etc.). Ele generează legături și restructurări noi prin utilizarea unor criterii subiective, intime (funcționând după “principiul plăcerii”) care se deosebesc de cele logico-raționale ale gândirii (funcționează după “principiul realității”).
- În creație, imaginația creatoare este susținută pe toată durata activității de variate trebuințe și aspirații, de ideal, de motivația extrinsecă (premii, recompense materiale sau sociale, statut înalt) și intrinsecă (motive estetice, trebuințe de concordanță, dragostea pentru domeniul în care lucrează), de motivația afectivă (nevoia de aprobare, de a fi acceptat de public sau teama de a nu fi rejectat și criticat) sau cognitivă (trebuințe de cunoaștere, nevoia de adevăr).
- Visele apar prin raportarea persoanei la dorințele și așteptările resimțite în starea de veghe, în special atunci când acestea sunt nesatisfăcute.
- Reveria este propulsată de nevoi, de dorințe și așteptări.
- *Imaginația* intervine în organizarea și dinamica motivației. Toate dimensiunile proiective ale motivației se formează prin apelul la imaginație. Aspirațiile și idealurile nu pot fi concepute fără aportul imaginației, deoarece aceasta realizează deplasarea mintală în domeniul posibilului, prefigurând viitorul.
- Interesul include și preocupări cognitive și se bazează pe participarea imaginației care îl provoacă și întreține de-a lungul activităților.

- Obținerea unui nivel optim al motivației se face și prin apelul la imaginație. De pildă, când intensitatea motivației este coborâtă, imaginarea dificultăților sarcinii sau a recompenselor (ori pedepselor) ulterioare poate avea ca efect o creștere a intensității motivației.
- O corelație complexă există între ideal și formele imaginației.
 - 1) *Idealul* este motivul central al existenței, este opțiunea valorică personală și “programul” general al finalității vieții. Datorită idealului, existența umană capătă sens și semnificație, dobândind totodată un model de viață, o “stea călăuzitoare” care reprezintă o forță spirituală pentru individ. Prin valoarea sa proiectivă, centrată pe devenirea ulterioară a propriei personalități, idealul acționează ca reglator intern al liniei generale de viață și de conduită. Idealul reprezintă o expresie a motivelor de dezvoltare (antientropice).
 - 2) La nivelul conduitei mintale imaginative, idealul orientează toate formele imaginației, le activează și le potențează energetic.
 - 3) Datorită idealului, imaginația capătă dimensiuni axiologice, integrându-se valorilor personale, respectându-le și sprijinindu-le, exprimând astfel originalitatea și unicitatea persoanei.
 - 4) *Visul din timpul somnului* poate fi generat și de anumite situații în care persoana se raportează la idealul său. Apropierea sau depărtarea de ideal pot fi resimțite uneori ca fiind dramatice, tensiunile și descărcările afective favorizând apariția viselor. La rândul său, visul poate ocasiona rezolvări de probleme și demersuri creative care susțin înaintarea pe drumul spre ideal.
 - 5) *Reveria*, în acord cu idealul, stimulează creativitatea și întreține interesul pentru activitățile favorabile apropierei de ideal. Dar reveria prelungită poate avea efecte negative, ducând la amânarea sau blocarea activității prin consumarea tensiunii imboldului motivațional în plan imaginar (ceea ce duce la submotivare). Acțiunea practică este înlocuită cu cea fictivă. (Astfel, cei care visează cu ochii deschiși că vor deveni studenți, uită uneori că mijlocul principal de atingere a acestui ideal este munca de învățare!)
 - 6) *Imaginația reproductivă și mai ales cea creatoare* sunt strâns legate de ideal, fiind puternic sprijinite și orientate de forța motivațională a idealului. La rândul său, generând imagini și combinații imagistice care reflectă posibilul, imaginația creatoare sprijină apropierea de ideal. Prin combinarea sa cu gândirea, cu factorul rațional, ea conferă produsului creator, și implicit idealului, valoare și utilitate socială.

7) *Visul de perspectivă* nu se elaborează la întâmplare, ci în acord cu finalitatea conferită de ideal (funcția de orientare-direcționare). Etapele drumului, conținutul și succesiunea lor, sunt construite și selectate în funcție de idealul propus. Pe de altă parte, visul de perspectivă contribuie la îndeplinirea idealului prin proiectarea mintală a drumului către scopul final. De asemenea, conferă acestei traiectorii realism și pragmatism, prin luarea în considerare a raportului dintre resursele personale și condițiile obiective. El îndeplinește astfel un dublu rol pentru activitățile care concură la apropierea de ideal: cognitiv și reglator.

SUBIECTUL IV

Gândire și afectivitate.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Cunoștința și afectivitatea – componente fundamentale ale SPU – 0,5 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a gândirii – 0,75 p.
- C. Definirea și caracterizarea generală a afectivității – 0,75 p.
- D. Comparație – 1,5 p.
- E. Relații reciproce – 1,5 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

Cogniția și afectivitatea – componente fundamentale ale SPU.

- Ca structură subiectivă internă, sistemul psihic uman este un ansamblu natură energetico-informațională aflate în relații de interacțiune
- Organizarea psihocomportamentală este complexă și eterogenă, gândirea și afectivitatea fiind ilustrative în acest sens (sunt dimensiuni complementare ale S.P.U.).
- Cogniția și afectivitatea sunt componente fundamentale ale psihicului uman. Istoria psihologiei face permanente trimiteri la relația rațiune-emoție, exagerând fie rolul rațiunii, fie pe cel al emoției. Realitatea psihică umană e de așa natură că nici una din aceste componente nu poate fi eliminată fără a-i provoca o mutilare gravă. Modelul ideal presupune complementaritatea lor, o dezvoltare înaltă și concordantă a ambelor componente.
- Gândirea face parte din clasa proceselor psihice de cunoaștere, logico-raționale. Este componenta fundamentală a intelectului, articulându-se împreună cu limbajul, memoria și imaginația într-un sistem funcțional unitar Afectivitatea se înscrie în subsistemul proceselor energetice reglatorii, alături de motivație și voință. Prin îmbinarea celor două tipuri de mecanisme psihice se desfășoară optim orice activitate umană. De asemenea, nu se poate concepe un tablou al personalității armonioase, mature și echilibrate fără o dezvoltare superioară și corelativă a gândirii și afectivității.

A. Definirea și caracterizarea generală a gândirii.

Revezi subiectul 1!

Definirea și caracterizarea generală a afectivității.

- Definiția afectivității

- Conținutul reflectoriu specific al afectivității este raportul dintre stările de motivație și situația obiectivă externă.
- Funcția afectivității este adaptativă, având roluri de energizare-potențare și de selectare-orientare a activității.
- Trăsăturile de bază ale proceselor afective sunt
- Clasificare; sfera afectivă are o structură complexă, heterogenă
- Rolul afectivității în activitatea umană se stabilește pornind de la luarea în considerare a sarcinilor de reglare. Efectul reglator principal depinde nu de semnul trăirii ci de intensitatea și durata ei.

Comparație între gândire și afectivitate.

- a) **După criteriul statutului în SPU**, ambele sunt procese. Dar, în timp ce gândirea este proces psihic informațional, cognitiv superior, afectivitatea este un proces psihic energetic-reglator.
- b) **După conținutul reflectoriu specific**, gândirea reflectă însușiri abstracte, comune, esențiale (conform definiției gândirii). Spre deosebire de gândire, afectivitatea reflectă interacțiunea dintre subiect și situație, mai precis raportul de concordanță sau discordanță dintre proprietățile stimulilor și caracteristicile situației, pe de o parte, respectiv așteptările și stările de motivație. Afectivitatea este un mecanism de semnalizare și conștientizare a unei trebuințe sau a gradului de satisfacere a unei trebuințe.
- c) **După dimensiunea operatorie**, acțiunile mintale specifice gândirii sunt specializate; ele constau într-o prelucrare specifică, mijlocită și generalizat-abstractă a informațiilor furnizate de celelalte procese psihice. Afectivitatea este o vibrație globală, a întregii ființe, la “întâlnirea” dintre stimulii interni (motivația) cu stimulii externi (obiectuali, situaționali). Ea nu posedă operații specifice.
- d) **După criteriul produselor specifice**, cele două procese psihice se diferențiază astfel: produsele gândirii sunt reprezentate de modele informaționale ale lumii, de condensate semantice cu grad variabil de generalitate și esențialitate (conceptele), de relaționarea acestora în judecăți și raționamente care asigură înțelegerea și rezolvarea problemelor, în timp ce produsele afectivității sunt vibrații energetice, trăiri subiective specifice și expresiile lor emoționale, psiho-fiziologice.
- e) Cât privește **raportarea la activitate**, ambele procese au rol reglator, conducând spre o finalitate adaptativă și chiar creatoare a activității. Deosebirea constă în faptul că, în cazul gândirii accentul cade pe desprinderea semnificației obiective (se evidențiază astfel rolul

informațional), iar la afectivitate accentul cade pe elaborarea valorii subiective a stimulului și pe susținerea energetică. Dacă prin gândire omul se subordonează realității obiective, pe care încearcă să o cunoască așa cum există cu adevărat (“principiul realității”), prin afectivitate își afirmă subiectivitatea, organizarea sa motivațională unică și irepetabilă (“principiul hedonic”). Gândirea este un proces central, acționând ca un adevărat mecanism de comandă-control asupra celorlalte procese și totodată asigurând conștiinței exprimarea cea mai înaltă a trăsăturilor și funcțiilor ei. Sub influența gândirii, activitatea umană capătă atributul raționalității fiind: orientată către un scop conștient (datorită gândirii acesta fiind adaptat la posibilitățile reale ale subiectului și la situația obiectivă); permanent condusă și corectată din mers în funcție de planul logic elaborat (funcția antialeatorie a gândirii); realizată prin combinarea judicioasă a acțiunilor și cunoștințelor, coerent și economic, accentuând esențialul (antiredundanță); orientată spre finalitate constructivă (pragmatism și productivitate); modificată prompt, în acord cu cerințele inerente, apărute pe parcurs (flexibilitatea gândirii); orientată spre demersuri inedite, euristice (originalitatea gândirii).

- f) **Din punct de vedere genetic**, ambele se bazează pe premise ereditare și se dezvoltă în ontogeneză prin implicarea în activități, pe baza relațiilor cu celelalte procese psihice, dar și a comunicării cu semenii, prin raportare la normele și modelele culturale. Cu toate acestea, dezvoltarea afectivă *precede* dezvoltarea cognitivă. Astfel, afectivitatea se manifestă încă de la naștere (fondul emoționalității inițiale difuze a nou-născutului) și continuă să se dezvolte pe tot parcursul vieții. Gândirea se dezvoltă mai târziu, începând cu stadiul operațiilor concrete, așa cum a demonstrat Piaget, pe baza dezvoltării inițiale a reprezentărilor și a limbajului. În ceea ce privește noțiunile, acestea evoluează de la cele empirice la cele științifice și de la individuale la generale. Judecățile evoluează către raționamente (mai întâi inductive apoi, spre cele ipotetico-deductive), iar acestea către sisteme teoretice complexe. Mecanismul dezvoltării este același: de la simplu la complex, de la amorf la diferențiat, de la părți la întreg, respectând principiile diferențierii și integrării dezvoltării psihice umane.
- g) Referitor la **raportul cu personalitatea**, putem spune că ambele procese sunt implicate în dezvoltarea și afirmarea acesteia. Deosebirea dintre ele constă în faptul că gândirea este implicată mai ales pe latura operațională (aptitudini, inteligență), iar afectivitatea pe latura energetică (temperament) și relațional-valorică (caracter). Totuși distincția nu este netă: atât gândirea, cât și afectivitatea sunt componente în structura sintetică, mixtă, a atitudinilor, fiind implicate cu precădere în segmentele decizional și direcțional (noțiuni, judecăți morale, convingeri, stări afective).

- h) Ambele procese participă la manifestarea **creativității** însă, dacă gândirea (divergentă și euristică) este în primul rând componentă a laturii operaționale a creativității, afectivitatea este considerată ca vector al acesteia.
- i) Prin raportare la **nivelurile de desfășurare a vieții psihice**, atât gândirea cât și afectivitatea funcționează concomitent la nivel conștient, subconștient și inconștient. Pentru gândire însă, definitoriu este nivelul conștient, în timp ce pentru afectivitate, cel inconștient. Distanța nu este însă tranșantă: unele probleme sunt soluționate în timpul somnului și al viselor, unele trăiri afective au un nivel de conștientizare mai înalt (sentimentele valorice, de exemplu), după cum altele au un nivel redus de conștientizare (de exemplu afectele).

B. Relații reciproce.

- a) Teoria producerii emoțiilor (Arnold-Lindsley) evidențiază *rolul interpretării cognitive* în producerea emoțiilor. Modul în care sunt percepute și interpretate manifestările periferice ale reacțiilor emoționale conduce la modificarea activării emoționale de la nivel cortical. Gândirea este verigă în acest circuit închis.
- b) Convertibilitatea, ca trăsătură de bază a proceselor afective, se produce prin schimbarea raportului inițial dintre semnificațiile diferitelor proprietăți ale obiectului de referință, semnificații elaborate și cu aportul gândirii.
- c) Tonul emoțional este generat de desfășurarea proceselor cognitive.
- d) Emoțiile integrate, sentimentele și pasiunile au în structura lor psihologică o importantă dimensiune cognitivă (cunoștințe, convingeri) – de exemplu, sentimentele valorice.
- e) Problema, ca lacună sau obstacol al cunoașterii precum și efortul de înțelegere, sunt resimțite în plan afectiv ca o trăire emoțională tensionantă, de obicei cu sens negativ (disonanță). Rezolvarea problemei, găsirea soluției și reușita înțelegerii, sunt trăite ca emoție pozitivă (consonanță).
- f) Din punct de vedere genetic, deși afectivitatea precede gândirea, pe măsura dezvoltării cognitive se nuanțează și se îmbogățește gama trăirilor afective. Astfel, prin desprinderea valențelor și semnificațiilor informațional-cognitive, estetice, utilitare, apar și se evidențiază emoțiile obiectuale preferențiale. Similar se dezvoltă și sentimentele intelectuale, de cunoaștere, de adevăr, morale, sociale, religioase și filosofice, încheindu-se profilul afectiv al personalității. În absența dezvoltării cognitive, afectivitatea rămâne redusă la formele ei primare, apropiate de biologic, de instinctual.
- g) *Afectivitatea* îndeplinește o funcție reglatorie pentru orice activitate, inclusiv pentru demersurile gândirii, susținând energetic toate acțiunile acesteia. Dar efectul reglator principal

nu depinde de semnul trăirii, ci de intensitatea și durata ei. Ca urmare, pe un fond de intense trăiri emoționale, înlănțuirea conceptelor în cadrul judecăților și raționamentelor implicate în înțelegere și rezolvarea de probleme, pot fi afectate în mod negativ. Efectele perturbatoare sunt variate: blocarea acțiunii cognitive, alterarea parametrilor dinamici sau chiar modificarea totală a direcției de desfășurare (abandonarea sarcinii cognitive).

h) Trăirea afectivă generată de situația problematică se poate repercuta asupra rezolvării problemei: ea poate avea un caracter stenic sau astenic, susținând sau blocând activitatea rezolutivă, în funcție și de alte caracteristici, care țin de structura personalității (de experiența în rezolvarea problemelor din categoria respectivă, de gradul de toleranță la frustrare, de particularități temperamentale sau de atitudinea față de domeniul în care apare problema).

i) Unele forme ale proceselor afective sunt implicate (prin efecte pozitive sau negative) în desfășurarea actelor de cunoaștere; stările de afect, prin caracterul lor impulsiv, exploziv și violent pot diminua discernământul și luciditatea (în același timp, aceste stări de afect pot fi controlate prin rațiune și voință).

j) Unitatea dintre gândire și afectivitate este indiscutabilă: orice acțiune, orice structură operațional-cognitivă și cu atât mai mult formele integrate ale activității

k) Din punct de vedere procesual, vibrația afectivă și prelucrarea cognitivă se susțin reciproc: ca răspuns primordial la stimulările externe, ființa umană realizează mai întâi o activare emoțională nespecifică (bazată pe deficitul de informație); dar această primă formă de manifestare emoțională are rolul de a intensifica mecanismele cognitive, obținându-se astfel o semnificație mai precisă a stimulului; ca urmare a diferențierii și identificării cognitive a stimulului se va modifica la rândul său trăirea afectivă, în sensul creșterii specificității ei și al adecvării la stimul. (Prin acest mecanism de colaborare între afectivitate și cogniție se poate explica mobilitatea proceselor afective, atât sub forma evoluției în cadrul aceleiași trăiri afective cât și privind evoluția trăirilor afective de la o formă la alta, de la emoții la sentimente și pasiuni.)

l) Interacțiunea optimă dintre afectivitate și gândire în structurile psihologice mai complexe ale aptitudinilor și atitudinilor, explică activitatea creativă (modelul bifactorial).

SUBIECTUL V

Motivație și afectivitate.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Încadrarea motivației și afectivității în clasa proceselor energetice reglatorii – 0,5 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a motivației – 0,75 p.
- C. Definirea și caracterizarea generală a afectivității – 0,75 p.
- D. Comparatie – 1,5 p.
- E. Relații reciproce – 1,5 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Încadrarea motivației și afectivității în clasa proceselor de stimulare și energizare a comportamentului.

- Sistemul psihic uman este un ansamblu de fenomene, procese și stări de natură energetico-informațională, aflate în relații de interacțiune și condiționare reciprocă
- Procesele psihice sunt grupate în două mari clase: procesele informaționale (sau cognitive) și procesele energetice-reglatorii. Deși ambele tipuri de procese au atât funcții informaționale cât și de reglare, predominanța uneia sau alteia dintre funcții asigură încadrarea lor în compartimente distincte.
- Procesele reglatorii susțin energetic activitatea, o orientează spre scop, o reglează în funcție de împrejurări.
- Spre deosebire de procesele cognitive, procesele reglatorii nu sunt specializate pentru a oferi informații specifice (despre însușirile concrete și abstracte ale) lumii. Cu toate acestea, procesele reglatorii contribuie, prin mobilizare și susținere energetică, prin orientare continuă, la desfășurarea optimă a proceselor cognitive și în genere la realizarea tuturor conduitelor și activităților umane. Funcția lor esențială este adaptativă.
- În clasa proceselor reglatorii sunt incluse afectivitatea și voința dar și motivația, prin componenta ei psihică de reflectare și semnalizare a stărilor de necesitate.
- Procesele psihice reglatorii imprimă vieții psiho-comportamentale două însușiri importante: subiectivitatea și selectivitatea preferențială. Ele conferă nu atât semnificația obiectivă a stimulilor (atribut al cogniției) cât mai ales sensul și valoarea personală a acestora.
- Nici o activitate umană nu se poate desfășura dacă nu este declanșată și susținută de un motiv, orientată și pusă în acord cu situația concretă de vibrația afectivă, susținută de efort voluntar în confruntarea cu obstacolele.

B. Definirea și caracterizarea generală a motivației.

- Motivația este ansamblul factorilor care declanșează activitatea, o orientează către anumite scopuri și o susțin energetic. Este componenta psihică prin care se reflectă și se semnalizează stările de necesitate și care selectează și activează comportamentele adecvate de satisfacere.
- Motivația este legea de bază a organizării, integrării și funcționării sistemului personalității. Ea joacă un rol reglator – stabilizator, optimizator sau evolutiv – în sistemul personalității.
- Rolul reglator al motivației se realizează prin intermediul a 3 funcții: funcția de selectare, activare și declanșare; funcția de orientare-direcționare; funcția de susținere-potențare.....
- Motivația este o sursă de activitate. De aceea este considerată “motorul” personalității..... Personalitatea umană se constituie, se dezvoltă și totodată se manifestă numai prin implicarea în activitate; principalele activități umane sunt (în ordinea dezvoltării ontogenetice): jocul, învățarea, munca, creația.
- Principalele structuri motivaționale sunt: pulsunile și tendințele, trebuințele, motivele, interesele, convingerile, aspirațiile, idealurile.
- Trebuințele sunt elementele fundamentale ale motivației. Nesatisfacerea lor conduce la fenomenul de frustrare. În anumite limite frustrarea îndeplinește un rol pozitiv, stimulând procesul dezvoltării personalității. Dacă frustrarea se acumulează în doze exagerate provoacă tulburări psiho-nevrotice, bulversări și dereglări în sistemul de personalitate. Trebuințele se ierarhizează și se ordonează după criteriul ordinii sau priorității de satisfacere (piramida lui Maslow). Trebuințele se împart în primare (înăscute) și secundare (dobândite).
- Spre deosebire de trebuințe, care semnalizează stările de necesitate dar nu declanșează acțiunea, motivele sunt structuri active ale motivației care împing, propulsează persoana spre acțiune, declanșând efectiv un comportament anume la un moment dat.
- Interesele sunt componente motivaționale care se exprimă printr-o atitudine pozitivă, activă și persistentă față de anumite obiecte, fenomene sau domenii de activitate. Interesele stimulează implicarea în activitate fără a viza un câștig material, utilitar.
- Convingerile sunt structuri motivaționale complexe, sintetice, deoarece reunesc interese, aspirații și sentimente profunde cu idei și alte informații cognitive.
- Aspirațiile și idealurile sunt forme bine structurate cu funcție de activare proiectivă. Împreună cu interesele și convingerile, formează un complex de prim ordin al personalității mature.
- Formele principale ale motivației sunt: intrinsecă și extrinsecă, cognitivă și afectivă, pozitivă și negativă, conștientă și inconștientă.

- Reglarea optimă a comportamentului reclamă nu numai simpla prezență a unui motiv ci și un anumit nivel de activare sau intensitate a lui (optim motivațional). Conform legii Yerkes-Dodson, în sarcinile complexe creșterea performanței este direct proporțională cu intensitatea motivației până la un punct numit optim, după care începe stagnarea și chiar declinul performanței.
- Nivelul de aspirație este un alt factor al raportului dintre intensitatea motivației și performanță. Nivelul de aspirație este definit drept standardul pe care o persoană se așteaptă și speră să îl atingă într-o sarcină dată. Nivelul de aspirație ne impulsionează în realizarea diferitelor activități iar rezultatele obținute influențează prin conexiune inversă noul nivel de aspirație.

C. Definirea și caracterizarea generală a afectivității.

- Definiția afectivității
- Conținutul reflectoriu specific al afectivității este raportul dintre stările de motivație și situația obiectivă externă.
- Funcția afectivității este adaptativă, având roluri de energizare-potențare și de selectare-orientare.
- Trăsăturile de bază ale proceselor afective sunt
- Clasificare; sfera afectivă are o structură complexă, heterogenă Clasificările actuale se întemeiază pe criterii enumerare diviziuni.
- Rolul afectivității în activitatea umană se stabilește optim pornind de la luarea în considerare a sarcinilor de reglare. Efectul reglator principal depinde nu de semnul trăirii ci de intensitatea și durata ei. Funcția de bază a afectivității este cea de reglare.....

D. Comparație.

- a) **După conținutul reflectoriu** cele două fenomene reglatorii se diferențiază astfel: motivația reflectă și semnalizează stările de necesitate, în timp ce afectivitatea reflectă raportul dintre stările de necesitate și situația obiectivă. Ceea ce le aseamănă este prezența factorilor subiectivi, personali, interni.
- b) **Din punct de vedere structural**, ambele subsisteme prezintă o varietate de componente, simple și complexe, ereditare sau dobândite, aflate în interacțiune și cointegrate (formînd complexe, constelații cu organizare specifică fiecărei persoane în parte). Astfel, întâlnim trebuințe primare, înăscute dar și secundare, dobândite, precum și stări de afect sau trăiri de esență organică respectiv emoții integrate, dispoziții și sentimente. Apoi, sentimentele conțin

emoții și cogniții iar convingerile reunesc interese și aspirații. Pe de altă parte, în ambele subsisteme există o ierarhie specifică, atât în cadrul fiecărei modalități (de exemplu piramida trebuințelor) cât și în cadrul subsistemului ca întreg (sentimentele și pasiunile dominând întreaga viață afectivă, fiind integrate în structurile de personalitate). La nivel de personalitate, profilul structural motivațional-afectiv este unic și original.

- c) **Din punct de vedere genetic**, ambele procese conțin elemente înăscute și dobândite. Trebuințele biologice și de securitate sunt înăscute, la fel trăirile de esență organică sub forma lor primară, inițială difuză a nou-născutului. Trebuințele secundare, respectiv emoțiile obiectuale și valorice, dispozițiile, sentimentele și pasiunile sunt dobândite. Așadar ambele componente se supun unui proces legic de evoluție, istoric și ontogenetic. Mecanismul dezvoltării este același: de la simplu la complex, de la amorf la diferențiat, de la părți la întreg, respectând principiile diferențierii și integrării dezvoltării psihice umane precum și legile stadialității, heterocroniei și heteronomiei În perioada adolescenței se încheagă profilul motivațional-afectiv al personalității.
- d) **După criteriul rolului în activitate**, asemănarea lor este evidentă: ambele fac parte din subsistemul proceselor energetice reglatorii; funcția lor esențială este reglarea iar finalitatea este adaptativă. Astfel, ambele orientează și susțin celelalte funcții și procese psihice, procesele afective avînd deseori veritabile efecte motivaționale. Motivația selectează, activează, declanșează, orientează și susține activitatea. Afectivitatea o adaptează energetic la cerințele concrete ale situației, prin alertă-activare (în acord cu variațiile survenite în relația subiectului cu lumea sa, modulează aportul energetic) și chiar o orientează. Dar această orientare nu este doar de apropiere, de implicare în acțiune ca în cazul motivației, ci și de respingere (emoții și sentimente negative). În cazul respingerii, afectivitatea semnalează o contradicție între nevoile subiectului și caracteristicile situației-stimul (de exemplu, frica pe care o putem resimți la întâlnirea cu un câine sau cu un tigru semnalizează contrazicerea trebuinței de securitate iar teama de examen pe aceea de afirmare personală, de stimă și statut). Pe de altă parte, atât în planul motivației cât și la nivelul trăirilor afective se pune problema intensității optime, a eficienței pentru activitate: trăirile afective pot avea efecte diferite, în funcție de intensitate și durată, unele fiind stenice, mobilizînd spre acțiune, altele fiind astenice, inhibînd, blocînd acțiunea. Supramotivarea, la rîndul său, poate duce la succes dar cu un mare consum energetic (ceea ce poate afecta următoarele activități datorită epuizării energetice) iar submotivarea duce la eșec.
- e) **Prin raportarea la instanțele psihice ale SPU**, ambele prezintă elemente conștiente dar și elemente inconștiente. Există motive și aspirații ascunse, latente care orientează acțiunile

persoanei fără ca aceasta să-și dea seama ce face și de ce face. Similar, anumite emoții sau chiar sentimente pot rămâne neconștientizate sau doar parțial conștiente. Dispozițiile afective sunt resimțite la nivel conștient dar motivele de care se leagă rămân adeseori inconștiente. Reprimarea și refularea sunt acțiuni de împingere în inconștient a unor nevoi incompatibile cu regulile și normele morale din structura Supraeului. Expriarea lor poate fi realizată prin intermediul viselor din timpul somnului sau al actelor ratate dar mobilul lor real rămâne neconștientizat.

Formele superioare ale ambelor formațiuni (convingeri, idealuri respectiv emoții superioare, valorice și sentimente) presupun o bună integrare conștientă.

- f) Referitor la **raporturile cu personalitatea**, atât motivația cât și afectivitatea au roluri importante în formarea, funcționarea și afirmarea personalității (vezi sinteza 8!).
- g) **Conduita psiho-socială** (relații interpersonale, comportamentele pro- și antisociale, atitudinile sociale.....) nu poate fi concepută fără aportul motivației și afectivității. În primul rând chiar și satisfacerea trebuințelor primare, biologice (de hrană, sexuale, de securitate), reclamă inițierea intrării în relații interpersonale cu semenii pentru a le putea satisface. Apoi există trebuințele de afiliere, de intimitate, de stimă și statut care regizează jocul relațiilor interpersonale. Atracția interpersonală se referă la o stare motivațională La rândul său, afectivitatea este cel mai important aspect în contactele mutuale dintre oameni. Relațiile simpatetice au ca suport principal factorul afectiv..... Singurătatea este o stare emoțională a persoanei dar implică raportarea la semenii. Relațiile interpersonale apropiate se bazează pe mai mulți factori printre care și similaritatea E vorba despre atitudini, credințe și valori comune. Ori, în structura psihologică a acestor constructe intră nu doar cogniții ci și motivații și trăiri afective asemănătoare. În cazul comportamentului de ajutorare funcționează motivații și trăiri afective specifice care pot fi implicate, de exemplu, în fenomenul de empatie. Aceasta exprimă capacitatea de a ne identifica emoțional și cognitiv cu altă persoană. Ea poate fi privită și ca răspuns emoțional la suferința altuia. Pe de altă parte, stările psihologice tranzitorii sunt factori ai comportamentului prosocial..... Buna dispoziție îi determină pe oameni să îi ajute pe ceilalți iar proasta dispoziție inhibă comportamentul de ajutorare. Indivizii care sunt triști sau indispuși sunt mai puțin dispuși să realizeze comportamente de ajutorare. În fine, conform teoriei frustrare-agresiune..... se susține că orice frustrare duce la furie și agresiune.

E. Relații reciproce.

- a) **Implicarea motivației în afectivitate:**

- Procesele afective au o bogată determinare motivațională. În primul rând, conținutul lor reflectoriu este tocmai raportul dintre situația obiectivă și stările de motivație. În mod real afectivitatea este un mecanism de semnalizare și conștientizare (sub forma specifică a vibrației afective și nu sub formă de concepte sau idei) a unei trebuințe sau a gradului de satisfacere a unei trebuințe.
- Apoi, proprietățile de bază ale proceselor afective derivă și din raportarea lor la motivație:
 - 1) polaritatea este pozitivă dacă trebuința e satisfăcută, și este negativă în cazul nesatisfacerii;
 - 2) intensitatea variază și în funcție de gradul de satisfacere a trebuinței;
 - 3) durata trăirii corespunde nu doar duratei de acțiune a stimulului ci și prezenței motivului (astfel, deși persoana iubită a murit de mult timp, nevoia de a fi în compania ei poate persista și acum, ceea ce duce la frustrare și trăiri afective negative; invers, pot apărea trăiri pozitive care dau forță și continuitate sentimentului, prin reamintirea unor situații în care interacțiunea cu persoana dispărută gratifica nevoile subiectului, amintiri însoțite totuși de regret);
 - 4) convertibilitatea, însă, nu depinde atât de motiv sau de specificul stimulului ci de interpretarea cognitivă a relației dintre stimul și motiv; totuși, această schimbare de interpretare se realizează luând în considerare alte stări de necesitate, alte nevoi ale persoanei (de pildă, în lucrul cu persoanele toxicodependente, pentru a transforma “dragostea” de drog în “ură”, terapeutul încearcă să activeze prin dialog alte trebuințe, nevoi, idealuri sanogene ale consumatorului, care vor intra în conflict cu nevoia de drog; se va produce astfel, la un moment dat, o disonanță cognitivă, apoi un conflict între motive, iar acest conflict poate fi soluționat favorabil prin înclinarea balanței motivaționale în sensul motivelor sanogene; așadar, schimbarea de interpretare a relației cu drogul poate fi realizată doar dacă ea se sprijină pe activarea puternică și complexă a altor structuri motivaționale din sistemul de personalitate al consumatorului);
 - 5) ambivalența poate fi explicată prin luarea în considerare a activării simultane a două motive polare (de pildă, în cazul geloziei, motivul care susține iubirea este nevoia de tandrețe, iar cel care alimentează ura este nevoia de posesiune exclusivă a persoanei investite afectiv).
- Dezvoltarea ontogenetică a sistemului motivațional atrage după sine dezvoltarea ontogenetică și diversificarea vieții afective.
- Dispozițiile afective negative sunt cauzate de frustrări repetate iar cele pozitive de satisfacerea constantă, repetată a trebuințelor.
- Conflictele dintre motive generează trăiri afective negative, tensiune, anxietate, neliniște.
- Diferența negativă dintre nivelul de aspirație și rezultate (eșec) duce la apariția unor trăiri negative și invers, atingerea sau depășirea nivelului de aspirație generează trăiri pozitive.

- Motivele egoiste conduc la pasiuni negative și vicii; motivele altruiste sunt un suport și un mobil al pasiunilor nobile.

b) Implicarea afectivității în motivație:

- Deși emoțiile sunt condiționate de motive, unele dintre motivele dobândite au fost la origine emoții; motivele au fost considerate “processe afective condensate, cristalizate”.
- Habititudinile emoționale constituie elementul esențial al motivațiilor individului.
- În structura psihologică a intereselor, convingerilor și idealurilor intră sentimente (de cunoaștere, estetice, morale, filosofice etc.)
- Motivația afectivă, pozitivă și negativă, se bazează pe trăiri afective produse de prețuirea și respectul semenilor, respectiv pe opusele acestora.
- Pentru a evita noi trăiri negative după un insucces, persoana va modifica nivelul de aspirație în sensul scăderii sale.
- Obținerea optimumului motivațional se realizează, atunci când persoana este submotivată prin inducerea unor stări negative (teamă, îndoială) și invers, supramotivarea se obține prin producerea unor stări de încredere și siguranță de sine.

c) Corelația lor în cadrul unor structuri mai complexe:

- Formarea și dezvoltarea aptitudinilor, implicarea constantă în exercițiu, nu sunt posibile fără o bază afectiv-motivațională.
- Formarea caracterului (interiorizarea modelelor) se face pe baza structurilor afectiv-motivaționale deja existente.
- În structura psihologică mixtă a atitudinilor intră și elemente afectiv-motivaționale; atitudinea este susținută energetic și direcționată de aspirații, idealuri, stări afective și convingeri; acestea se impun în structura segmentelor decizional și direcțional.
- În structura creativității, motivația și afectivitatea joacă rolul de vectori

SUBIECTUL VI

Afectivitate și voință – analiză comparativă și relații.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Încadrarea afectivității și a voinței în clasa proceselor reglatorii – 0,5 p.
- B. Definiția și caracterizarea generală a afectivității – 0,75 p.
- C. Definiția și caracterizarea generală a voinței – 0,75 p.
- D. Comparatie – 1,5 p.
- E. Relații reciproce – 1,5 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

Încadrarea afectivității și a voinței în clasa proceselor reglatorii.

- Sistemul psihic uman este un ansamblu de fenomene, procese și stări de natură energetico-informațională, aflate în relații de interacțiune și condiționare
- Procesele psihice sunt grupate în două mari clase: procesele informaționale (sau cognitive) și procesele energetice-reglatorii. Deși ambele tipuri de procese au atât funcții informaționale cât și de reglare, predominanța uneia sau alteia dintre funcții asigură încadrarea lor în compartimente distincte.
- Procesele reglatorii susțin energetic activitatea, o orientează spre scop, o reglează în funcție de împrejurări.
- Spre deosebire de procesele cognitive, procesele reglatorii nu sunt specializate pentru a oferi informații specifice (despre însușirile concrete și abstracte ale) lumii. Cu toate acestea, procesele reglatorii contribuie, prin mobilizare și susținere energetică, prin orientare continuă, la desfășurarea optimă a proceselor cognitive și în genere la realizarea tuturor conduitelor și activităților umane. Funcția lor esențială este adaptativă.
- În clasa proceselor reglatorii sunt incluse afectivitatea și voința dar și motivația, prin componenta ei psihică de reflectare și semnalizare a stărilor de necesitate.
- Procesele psihice reglatorii imprimă vieții psiho-comportamentale două însușiri importante: subiectivitatea și selectivitatea preferențială. Ele conferă nu atât semnificația obiectivă a stimulilor (atribut al cogniției) cât mai ales sensul și valoarea personală a acestora.

- Nici o activitate umană nu se poate desfășura dacă nu este declanșată și susținută de un motiv, orientată și pusă în acord cu situația concretă de vibrația afectivă, susținută de efort voluntar în confruntarea cu obstacolele.

A. Definiția și caracterizarea generală a afectivității.

- Definiția afectivității.
- Conținutul reflectoriu specific al afectivității este raportul dintre stările de motivație și situația obiectivă externă.
- Funcția afectivității este adaptativă, având roluri de energizare-potențare și de selectare-orientare.
- Trăsăturile de bază ale proceselor afective sunt
- Clasificare; sfera afectivă are o structură complexă, heterogenă Clasificările actuale se întemeiază pe criterii enumerare diviziuni.
- Rolul afectivității în activitatea umană se stabilește optim pornind de la luarea în considerare a sarcinilor de reglare. Efectul reglator principal depinde nu de semnul trăirii ci de intensitatea și durata ei. Funcția de bază a afectivității este cea de reglare.

Definiția și caracterizarea generală a voinței.

- Voința este un proces psihic complex
- Ipostazele voinței – voința acțiunii și voința abținerii.
- Voința este forma superioară de autoreglare, de tip conștient și mediată verbal, a activității și comportamentului uman. Este un mecanism de autoguvernare și dirijare a conduitei.
- Produsul voinței este efortul voluntar. Relația cu obstacolul, dependența lui de aprecierea obstacolului, de reflectarea subiectivă.....
- Caracterizarea efortului voluntar.....
- Definiția acțiunii voluntare și enumerarea fazelor sale
- Însușirile voinței (enumerare) sunt implicate în structura trăsăturilor voluntare de caracter.

Comparație.

- După criteriul statutului în SPU**, ambele sunt procese energetice-reglatorii, asigurând împreună cu motivația activarea energetică, potențarea și orientarea proceselor cognitive și ale tuturor celorlalte demersuri (acțiuni de comunicare verbală, atenție etc.). Dar voința deține în SPU statutul de “reglaj al reglajelor” datorită intervenției sale asupra tuturor proceselor

psihice, inclusiv asupra fenomenelor care îndeplinesc, la rândul lor, un rol reglator. Astfel, intervenind la nivelul percepției, voința face posibilă observația, ca activitate perceptivă intenționată; reprezentările pot fi voluntare; gândirea ar avea un nivel scăzut de elaborare (Guilford.....) dacă nu ar fi susținută voluntar; memoria dobândește o formă nouă, valoroasă prin productivitate numită memorie voluntară, cu impact asupra proceselor de engramare și reactualizare prin reproducere; imaginația își datorează forma cea mai înaltă (imaginația creatoare) tocmai prezenței voinței, care susține energetic operările necesare realizării unor produse inedite, originale și valoroase. De asemenea, voința își exercită efectul reglator și asupra proceselor afectiv-motivaționale, cărora le modulează intensitatea astfel încât aceasta să fie optimă pentru desfășurarea activităților.

- b) **După criteriul conținutului informațional**, fiind procese psihice, ambele au un conținut informațional reflectoriu specific. Afectivitatea reflectă raportul de concordanță sau discordanță dintre dinamica evenimentelor interne (motivația) și dinamica evenimentelor externe, în timp ce voința reflectă obstacolul care apare pe traiectoria activității.
- c) **Din punct de vedere operator**, acțiunile voluntare sunt de mobilizare și canalizare a forțelor și capacităților psiho-fizice prin intermediul autocomenzilor verbale; afectivitatea nu are operații specifice, ea este o vibrație globală, a întregii ființe, concomitent psihică, organică și comportamentală.
- d) **După criteriul produsului**, în cazul voinței produsul psihic este efortul voluntar (ai cărui parametri – durata, intensitatea – depind de evaluarea obstacolului precum și de calitățile voinței) iar produsul afectivității este trăirea specifică și manifestările ei psiho-fiziologice.
- e) **După criteriul rolului în activitate**, ambele procese au o funcție adaptativă, o finalitate reglatoare. Toate activitățile umane, începând cu jocul și învățarea, continuând cu munca și creația, sunt sprijinite de voință și afectivitate. Pe de altă parte, aceste procese intervin atât în acțiunile mintale (interne) cât și în cele practice, motorii (externe).
- *Voința* este un mecanism psihic de autoreglare, autoguvernare și dirijare a conduitei necesar pentru depășirea obstacolelor. O bună reglare a activității presupune corelarea celor două ipostaze ale voinței: mobilizarea către executarea acțiunii (voința acțiunii) și abținerea de la acțiune atunci când împrejurările sau posibilitățile subiectului sunt defavorabile atingerii scopului (voința răbdării, a renunțării).
 - În funcție de reflectarea subiectivă a obstacolului, voința poate fi mobilizată diferit și poate avea consecințe variate asupra finalității acțiunii: subaprecierea obstacolului conduce la eșec prin mobilizarea insuficientă a mecanismelor volitive; supraaprecierea lui conduce la succes, dar cu un consum exagerat de energie (epuizare

psiho-nervosă); reflectarea adecvată asigură finalitatea optimă. *Așadar, pentru a obține o implicare voluntară adecvată este important ca raportul dintre cerințele sarcinii și posibilitățile subiectului să fie perceput corect.* (Dar acest lucru nu e ușor de realizat. El depinde de calitatea cunoștințelor despre sarcină, de nivelul atins în cunoașterea de sine, de luciditate, de trăirea emoțională dominantă în momentul respectiv, de încrederea sau neîncrederea în forțele proprii, de temperament, de prezența altei persoane, de caracteristici conjuncturale etc.)

- Pentru activitate, acțiunea voluntară aduce un spor de eficiență, complexitate și pragmatism. Aceasta se întâmplă deoarece acțiunea voluntară deține atribute distincte față de acțiunea involuntară: conștientizarea motivului, a scopului, a mijloacelor, a efectelor, a erorilor și a intenției corectoare a subiectului. Fără aceste atribute, complexitatea activităților omenești ar fi mult mai restrânsă iar succesul lor și eficiența adaptativă mult mai scăzute.
- Calitățile voinței influențează desfășurarea activității. Perseverența În aceste situații voința preia controlul asupra trăirilor afective (stări de tensiune, insatisfacție etc.).
- *Rolul afectivității* în activitatea umană se stabilește optim pornind de la luarea în considerare a sarcinilor de reglare. Efectul reglator principal depinde nu de semnul trăirii ci de intensitatea și durata ei. Funcția de bază și unica specializată a afectivității este cea de reglare.
- f) **În raport cu organizarea multinivelară a SPU**, ambele procese au componente care se desfășoară la nivel inconștient, subconștient și conștient. Dar voința este prin excelență un mecanism al conștiinței, în timp ce afectivitatea este cantonată mai ales în subteranele inconștientului. Totuși, afirmația nu este tranșantă: formele superioare ale trăirilor afective au o bună integrare la nivel conștient.

- g) **La nivelul personalității**, voința intervine cu predilecție în sfera caracterului (deși fără efort voluntar și perseverență nu se pot realiza exercițiile necesare formării și perfecționării deprinderilor și abilităților care intră în structura aptitudinilor): în structura psihologică mixtă a atitudinii caracteriale, în structura trăsăturilor voluntare de caracter. (Vezi și sinteza 8!) Prin control voluntar sunt luate în stăpânire manifestările temperamentale inadecvate, cum ar fi impulsivitatea.
- h) **Din punct de vedere genetic**, ambele procese se dezvoltă în ontogeneză pe baza unor predispoziții ereditare de tip uman, în strânsă interacțiune cu factorii de mediu (educație, factori socioculturali). Dar voința este atât de mult influențată de mediul social încât este considerată un produs devenit. Efortul voluntar nu este înăscut, ci se formează în ontogeneză. El este precedat și condiționat de dezvoltarea limbajului și a structurilor lui semantice. Limbajul are un rol reglator esențial în declanșarea, organizarea și desfășurarea acțiunilor voluntare, făcând posibile autocomenzile de tipul “trebuie să fac, e necesar”.
- Calitățile voinței se dezvoltă de asemenea prin implicare repetată în activități, prin interiorizarea modelelor culturale în cadrul unui autentic proces de învățare socială. Dezvoltarea înaltă a calităților voinței duce la formarea unor trăsături voluntare pozitive de caracter.
 - Spre deosebire de voință, *afectivitatea* este prezentă încă de la naștere. Dar pe fondul emoționalității inițiale difuze
 - Mecanismul dezvoltării este același la ambele procese: de la simplu la complex, de la amorf la diferențiat, de la părți la întreg, respectând principiile diferențierii și integrării dezvoltării psihice umane.

Relații.

Voința e forma superioară de autoreglaj în SPU, fiind considerată un “reglaj al reglajelor”. Într-o acțiune voluntară, bine reglată, toate componentele ei, inclusiv trăirile afective, sunt dirijate, concentrate și direcționate spre atingerea scopului.

Voința intervine asupra desfășurării trăirilor afective în două direcții: fie prin susținerea, potențarea și prelungirea acestora, atunci când ele sunt convergente ca sens, avînd loc o unificare a energiei afective cu energia voluntară (ipostaza de voință a acțiunii), fie prin modificarea trăirilor și a expresivității lor atunci când intensitatea e prea mare (ipostaza de frână voluntară) sau prea scăzută (voința acțiunii) și amenință desfășurarea optimă a activității. De exemplu, un elev pasionat de o anumită materie își va susține, prin implicare voluntară, atitudinea pozitivă față de obiectul respectiv atât în momentele interesante cât și în momentele neinteresante sau dificile, care generează îngrijorare, teamă de eșec, stări de apatie. În acest caz, frâna voluntară intervine diminuînd sau chiar reprimînd trăirile negative.

De asemenea, voința intervine la nivelul comportamentului afectiv primar și prin creșterea gradului de conștientizare privind manifestările emoționale și consecințele lor (stările de afect pot fi luate sub control prin rațiune și efort voluntar). Dar intervenția sa se poate extinde și la nivele mai înalte, cum ar fi nivelul dispozițiilor afective (ne putem mobiliza pentru activitate chiar dacă avem o dispoziție proastă) sau chiar cel al proceselor și stărilor afective superioare. Prin efort voluntar persoana își poate controla sentimentele (pozitive sau negative) și poate lupta împotriva pasiunilor sale negative (vicii).

Voința are un rol important și în dobîndirea expresiilor emoționale convenționalizate social (sprijină învățarea afectivă), precum și în conducerea manifestărilor expresivității emoționale (simularea trăirilor afective). Prin aceasta, sfera ei de influență se extinde în domeniul conduitei psiho-sociale, influențînd desfășurarea relațiilor interpersonale.

În structura atitudinii caracteriale, afectivitatea și voința se corelează dar au locuri și roluri diferite. Prima face parte din segmentul decizional și direcțional al atitudinii, dar, pentru exprimarea ei în act sau opinie, trebuie să intervină voința la nivelul segmentului executiv.

- a) *Afectivitatea* poate avea efecte pozitive sau negative asupra voinței.
- Stările de afect și pasiunile oarbe pot diminua controlul voluntar. Dimpotrivă, sentimentele și pasiunile nobile sprijină implicarea voluntară în activitate, persoana fiind capabilă de mobilizare extremă.
 - Dispoziția afectivă poate fi robustă, optimistă, furnizînd energia necesară pentru mobilizarea voluntară; dimpotrivă, poate fi sceptică și pesimistă, demobilizînd voința.

- După polaritate, se consideră că stările afective pozitive sunt stenice, sprijinind mobilizarea voluntară, iar trăirile negative sunt astenice, influențând negativ voința.
- Trecerea sau coborârea intensității unei emoții dincolo sau sub limitele fâșiei de siguranță a sistemului afectiv, determină de cele mai multe ori efecte perturbatoare: blocarea acțiunii, alterarea parametrilor ei dinamici sau modificarea totală a direcției ei de desfășurare. În aceste situații, afectivitatea este un factor dezorganizator al acțiunii voluntare și un inhibitor al voinței.

SUBIECTUL VII

Aptitudini și atitudini.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Încadrarea în sistemul de personalitate – 0,5 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a aptitudinilor – 0,75 p.
- C. Definirea și caracterizarea generală a atitudinilor – 0,75 p.
- D. Comparăție: asemănări – 0,75; deosebiri – 0,75 p.
- E. Relații reciproce:
 - rolul atitudinilor în formarea și valorizarea aptitudinilor – 1 p;

- rolul aptitudinilor în formarea și exprimarea atitudinilor – 0,5 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Încadrarea în sistemul de personalitate.

- Definirea personalității.....
- Caracteristici centrale ale personalității: unicitatea și originalitatea, stabilitatea, generalitatea, caracterul sintetic, flexibilitatea.....
- Din punct de vedere al evoluției ontogenetice, personalitatea constituie un sistem bio-psiho-socio-cultural
- Personalitatea, sistem hipercomplex, implică mai multe substructuri intercorelate funcțional. Subsistemul instrumental este componenta de realizare efectivă a activității umane. El cuprinde aptitudinile și capacitățile, deprinderile și priceperile etc. Aptitudinile reprezintă latura instrumental-operațională a personalității. Subsistemul relațional-valoric și de autoreglaj exprimă relațiile esențiale ale personalității, atitudinile sale constante și selective. Caracterul reprezintă latura relațional-valorică a personalității. În relație cu aceste componente se află temperamentul, latura dinamico-energetică a personalității.

B. Definirea și caracterizarea generală a aptitudinilor.

- Definiția
- Delimitări conceptuale: Aptitudinile nu se referă la forța și energia cu care se desfășoară o activitate (temperamentul) și nici la profilul psiho-moral al persoanei (caracterul) ci la *ceea ce poate să facă* o persoană, la *cum* și la *cât* poate face.
- În accepțiune psihologică, termenul aptitudine semnifică acele însușiri psihice care permit obținerea de performanțe înalte (peste media comună) într-o activitate. Deci, nu orice însușire psihică este aptitudine, ci numai acelea care contribuie efectiv la realizarea cu succes a unei activități.
- Nivelul de dezvoltare a aptitudinii se evaluează după indicatorii: rapiditate
- Aptitudinea nu poate să asigure singură succesul unei activități. Ea este un subsisteme care stabilește relații cu alte subsisteme pentru reușita unei activități.
- O problemă importantă în studiul aptitudinilor este raportul ereditar-dobândit. Există opinia că aptitudinile sunt moștenite ereditar. Altă opinie, contrară, acordă importanță exclusiv mediului și educației. În realitate, ambele determinări sunt necesare și obligatorii

în formarea și dezvoltarea aptitudinilor. Fiecare individ se naște cu un potențial genetic care poate beneficia de influențele mediului, în special ale mediului social.

- Spre deosebire de aptitudini, capacitatea desemnează Talentul Geniul
- Aptitudinile se clasifică după mai multe criterii:
 - după complexitate, sunt simple și complexe;
 - după generalitate, sunt speciale și generale.

Aptitudinile simple sunt implicate în realizarea unei singure operații și se bazează pe un singur fenomen psihic (de exemplu, auzul muzical).

Aptitudinile complexe sunt organizări și ierarhizări de aptitudini simple.

Aptitudinile speciale asigură realizarea cu succes a unei singure activități (de exemplu, aptitudini muzicale, tehnice).

Aptitudinile generale sunt implicate într-un număr mare de activități (spiritul de observație, inteligența).

Inteligența, ca aptitudine generală, presupune organizarea superioară a mai multor procese psihice (gândire, memorie, percepție etc.) Astfel, în structura factorială a factorului G intră comprehensiunea verbală, factorul raționament..... Thorndicke identifică 3 tipuri de inteligență: abstractă, socială, practică. Piaget consideră că inteligența este o relație adaptativă între organism și realitate, adaptarea fiind echilibrarea dintre asimilare și acomodare.

C. Definirea și caracterizarea generală a atitudinilor.

- Caracterul desemnează, în sens restrâns, ansamblul atitudinilor și trăsăturilor.....
- În sistemul de personalitate caracterul reprezintă latura relațional-valorică, în sensul că el cuprinde acele însușiri care exprimă relațiile subiectului cu lumea
- Atitudinile sunt componentele fundamentale ale caracterului
- Nu orice poziție a subiectului este o atitudine caracterială
- Structural, atitudinea este o construcție psihică sintetică
- Atitudinea se formează în cadrul relațiilor sociale
- Din interacțiunea atitudinilor cu alte conținuturi ale vieții psihice se formează trăsăturile de caracter. De exemplu, prin interacțiunea atitudinilor cu voința rezultă trăsături voluntare de caracter. Atitudinile nu se exprimă direct în comportament ci prin intermediul trăsăturilor de caracter.

- Caracterul poate fi definit și ca sistem de atitudini și trăsături care îl definesc pe om ca membru al societății (semnificația socială) și ca purtător de valori (semnificația morală).
- Clasificarea atitudinilor se realizează după domeniul care condiționează elaborarea lor. Principalele clase sunt: atitudinile față de realitatea socială și atitudinile față de sine.
- Toate trăsăturile de caracter se organizează și se ierarhizează formînd trăsături individuale și trăsături comune.
- După Allport, trăsăturile individuale sunt: cardinale, centrale și secundare.
- Cunoașterea unei persoane în planul socio-moral presupune identificarea trăsăturilor de caracter cardinale și principale.

D. Comparație.

- a) **După locul ocupat în structura personalității**, aptitudinile reprezintă latura operațională, fiind o condiție a realizării performanței supramedii în activitate, iar atitudinile reprezintă latura relațional-valorică, oglindind poziția preferențială a subiectului față de realitatea socială.
- b) **După rolul în sistemul de personalitate**, caracterul este instanța superioară ierarhic, de control și valorificare a celorlalte componente (temperament și aptitudini).
- c) **Luînd în considerare structura psihologică**, ambele sunt constructe, sunt mixte, sintetice, incluzînd componente variate. De pildă, inteligența presupune dimensiuni intelective (memorie, raționament, fluență verbală) și senzoriale (factorul spațial și factorul percepție). La rîndul său, atitudinea include elemente intelectuale, afectiv-motivaționale și volitive. Totuși, se impune o distincție: aptitudinile includ componentele operaționale superior dezvoltate și îmbinate, în timp ce atitudinile includ cunoștințe, trăiri afective, efort voluntar, adică produsele proceselor psihice.
- d) **După criteriul genetic**, ambele au componente ereditare și dobândite. Dar, la aptitudini accentul cade uneori pe predispoziții (aptitudini muzicale, artistice), în timp ce la formarea atitudinilor esențială este experiența de viață a omului. Spre deosebire de celelalte subsisteme ale personalității, caracterul se formează în copilărie și adolescență și se poate schimba pe parcursul vieții sub presiunea condițiilor mediului socio-cultural și material. Componenta sa înăscută se referă doar la capacitatea mintală de a se raporta și de a selecta valorile societății. Caracterul se formează prin interiorizarea normelor, modelelor și valorilor unor grupuri umane, în timp ce aptitudinea se formează și se dezvoltă prin implicare personală în activitate.

- e) **Ca trăsături de personalitate**, ambele sunt sintetice, stabile, generalizate, flexibile, și se combină în sisteme unice și originale.
- f) **Prin raportare la conduita psiho-socială**, ambele sunt implicate în relațiile interpersonale, în comportamentele sociale. Aptitudinile asigură o bună percepere și o bună intercomunicare (rolul spiritului de observație, al comprehensiunii și fluenței verbale etc.); se deosebește chiar, după Thorndicke, o inteligență specializată, cea socială. În relațiile simpatetice, un criteriu de alegere poate fi prezența unei aptitudini la persoana aleasă, iar în relațiile apropiate (prietenie, dragoste), un factor important poate fi similitudinea, existența unor aptitudini comune. Cât privește atitudinile, acestea sunt elemente fundamentale ale conduitei psiho-sociale. Percepția, înțelegerea, evaluarea, preferarea sau respingerea dintre persoane sunt condiționate de atitudinile față de sine și de semenii, față de norme și reguli, față de valorile sociale mutual sau explicit împărtășite. Similitudinea atitudinilor și valorilor favorizează cristalizarea prieteniei și a dragostei.

Comportamentul pro- și antisocial, de ajutorare sau cel agresiv, depinde de mulți factori (biologici, sociali, situaționali) printre care se numără și factorii psihologici personali, cum ar fi: atitudinile față de semenii și față de societate, față de normele și valorile morale, atitudinile și credințele filosofice, religioase etc. Comportamentul social este influențat de atitudini, dar nu numai de atitudinea generală ci și de atitudinea față de comportamentul specific.

Schimbarea de atitudine poate fi influențată de caracteristicile sursei, printre care se numără credibilitatea și atractivitatea. Acestea sunt datorate și aptitudinilor persoanei care joacă rolul de sursă.

E. Relații reciproce.

- a) *Rolul atitudinilor în formarea și valorizarea aptitudinilor.*

În structura personalității, atitudinile și aptitudinile formează blocuri, constructe, în care sunt posibile două situații principale: 1) cele două componente ale personalității sunt convergente, caz în care atitudinile sprijină dezvoltarea aptitudinilor la nivel înalt și afirmarea lor, persoana dovedind astfel vocație pentru un anumit domeniu; 2) atitudinile și aptitudinile sunt, dimpotrivă, divergente, primele fiind negative, în această situație nefiind posibilă dezvoltarea aptitudinilor la parametrii cei mai înalți și nici afirmarea acestora în activitate.

Atitudinile pozitive față de domeniul în care se manifestă aptitudinea sprijină implicarea persoanei în activitate, susțin prin componentele motivațională-afectivă și volitivă eforturile necesare realizării exercițiilor care conduc la formarea și relaționarea deprinderilor și priceperilor, sprijină formarea obișnuințelor pozitive și îndepărtarea celor negative. Aici sunt importante în

special trăsăturile voluntare de caracter cum ar fi hotărârea și fermitatea. Totodată, atitudinile pozitive față de sine, încrederea în forțele proprii și cumpătarea, au un rol pozitiv în formarea și dezvoltarea aptitudinilor. De exemplu, un elev cu înclinații muzicale, va dezvolta aptitudini muzicale dacă prețuiește muzica văzînd în aceasta o valoare social-culturală, dacă e receptiv la tot ce înseamnă informații legate de acest domeniu, dacă frecventează constant cursurile, dacă exersează cu conștiinciozitate, dacă nu se teme de dificultăți, este perseverent, înțelege necesitatea de a munci, de a-și pune în valoare predispozițiile, dacă este harnic și sârguincios, dacă studiază echilibrat și nu în salturi etc.

Dimpotrivă, atitudinile negative față de domeniul respectiv, au un rol frenator în raport cu aptitudinile. Cineva poate fi dotat dar leneș, inteligent dar arogant, sensibil dar fricos etc. Trăsăturile negative de caracter cum ar fi îngâmfarea, mulțumirea de sine, minciuna, egoismul, obraznicia, aroganța, lenea, indolența, nepăsarea etc. blochează implicarea în activități. În aceste condiții este imposibilă dezvoltarea și afirmarea aptitudinilor. Revenind la exemplul de mai sus, elevul cu înclinații muzicale nu va atinge performanțe înalte dacă disprețuiește muzica, dacă este indiferent la noutățile din domeniu precum și la valorile clasice, dacă frecventează slab cursurile și lucrează în salturi, dacă se teme de dificultăți, dacă abandonează ușor, dacă nu are încredere în forțele proprii, dacă este impulsiv și nechibzuit. În astfel de situații se observă cât este de important rolul modelelor de conduită (personalități, celebrități ale domeniului), al educației familiale și școlare precum și al climatului social general în care trăiește persoana.

Chiar dacă atitudinea este pozitivă, dezvoltarea inegală a segmentelor sale poate afecta negativ latura aptitudinală. Astfel, în ciuda unei bune decizii și orientări spre domeniul în cauză, dacă segmentul executiv este slab dezvoltat (însușiri negative ale voinței, trăsături negative de caracter) nu se va realiza implicarea în acțiune. Cineva poate prețui psihologia dar nu se hotărăște să se implice în acțiuni efective de studiu așa cum cere situația de examen, rămânînd într-o veșnică stare de reverie și contemplație...

b) *Rolul aptitudinilor în formarea și exprimarea atitudinilor.*

Aptitudinile generale, cum sunt spiritul de observație și inteligența sprijină formarea și exprimarea atitudinilor, prin receptivitate mai mare în raport cu modelele sociale și culturale, prin înțelegere și filtrare adecvată a influențelor, prin distingerea fină între bine și rău, util și dăunător, prin asimilări dar și prin acomodări ale vechilor scheme. Astfel, de exemplu, un om generos, își sprijină atitudinile și actele nu doar pe motivație și dezvoltarea sentimentelor prosociale ci și pe înțelegerea profundă a sensului și finalității generozității în societatea umană. Dimpotrivă, o persoană cu intelect de limită, nu poate înțelege valoarea altruismului și a dăruirii de sine, iar dacă totuși va face acte de acest gen, ele se datorează mai degrabă laturii sentimentale și nu lucidității în interpretarea situației. O dezvoltare scăzută în plan intelectual menține paleta afectivă la un nivel inferior, apropiat de instincte, caz în care nu se poate vorbi de atitudini prosociale ci de egoism și dogmatism.

Dar și aptitudinile speciale pot avea un rol pozitiv. Conștientizarea unei aptitudini sau a talentului într-un anumit domeniu conduce deseori la formarea unei atitudini pozitive, de apropiere față de acel domeniu. De exemplu, conștientizând capacitatea de ascultare empatică a semenilor, tânărul poate dezvolta înclinații afective și practice către psihologie. Mai mult, el va căuta modele din domeniul psihologiei, va încerca să-și dezvolte noi trăsături de caracter cum ar fi, pentru profesiunea de psiholog, stăpânirea de sine, spiritul de disciplină și conștiinciozitatea.

SUBIECTUL VIII

Rolul proceselor reglatorii în construirea și manifestarea personalității.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Definirea și caracterizarea generală a personalității – 1 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a proceselor reglatorii – 1 p.
- C. Rolul motivației – 1,5 p.
- D. Rolul afectivității – 0,75 p.
- E. Rolul voinței – 0,75 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Definirea și caracterizarea generală a personalității.

- Ca realitate psihologică specifică omului, caracterizând fiecare persoană în parte, personalitatea este o structură vie de maximă complexitate. Ea nu desemnează un ansamblu de elemente juxtapuse, ci un sistem funcțional format din elemente interdependente.
- Personalitatea poate fi definită ca organizare funcțională, sintetică, unitară și individualizată Gordon Allport definește personalitatea drept organizarea dinamică în individ a acelor sisteme psiho-fizice iar Norbert Sillamy consideră că personalitatea desemnează acel element stabil al conduitei unei persoane
- Analiza comparativă a definițiilor și teoriilor personalității evidențiază următoarele caracteristici centrale ale acestora: unicitatea și originalitatea, stabilitatea, generalitatea, caracterul sintetic, flexibilitatea.....
- Din punct de vedere al evoluției ontogenetice, personalitatea constituie un sistem bio-psiho-socio-cultural
- Pentru evidențierea specificului personalității trebuie operată distincția dintre termenii individ-individualitate-persoană-personalitate
- Laturile personalității sunt: individuală, tipologică, general-umană
- Niveluri de existență și manifestare a personalității (enumerare și caracterizare foarte succintă): conștient, subconștient, inconștient.
- Utilitatea conceptului de Eu: pentru a înțelege mai bine problema personalității, a unicității ei

- Sensurile termenului de Eu: larg și restrâns (psihologic). Accepțiunea de capacitate distinctă
- Pentru înțelegerea Eului, psihologia socială propune conceptele de rol și statut social. Rolul este....., statutul este
- Personalitatea este un sistem evolutiv dotat cu capacitatea de autoorganizare
- Factorii dezvoltării: ereditatea și mediul; interacțiunea lor

B. Definirea și caracterizarea generală a proceselor reglatorii.

- Procesele psihice sunt transformări ale unui anumit conținut informațional, realizate în etape succesive, prin intermediul unor mecanisme operaționale specifice.
- Procesele psihice sunt grupate în două mari clase: procesele informaționale (sau cognitive) și procesele energetice-reglatorii. Deși ambele tipuri de procese au atât funcții informaționale cât și de reglare, predominanța uneia sau alteia dintre funcții asigură încadrarea lor în categorii distincte.
- Procesele reglatorii susțin energetic activitatea, o orientează spre scop, o reglează în funcție de împrejurări.
- Spre deosebire de procesele cognitive, procesele reglatorii nu sunt specializate pentru a oferi informații specifice (despre însușirile concrete și abstracte ale lumii). Cu toate acestea, procesele reglatorii contribuie, prin mobilizare și susținere energetică, prin orientare continuă, la desfășurarea optimă a proceselor cognitive și în genere la realizarea tuturor conduitelor și activităților umane. Funcția lor esențială este adaptativă.
- În clasa proceselor reglatorii sunt incluse afectivitatea și voința dar și motivația, prin componenta ei psihică de reflectare și semnalizare a stărilor de necesitate.
- Procesele psihice reglatorii imprimă vieții psiho-comportamentale două însușiri importante: subiectivitatea și selectivitatea preferențială. Ele conferă nu atât semnificația obiectivă a stimulilor (atribut al cogniției) cât mai ales sensul și valoarea personală a acestora.
- Nici o activitate umană nu se poate desfășura dacă nu este declanșată și susținută de un motiv, potențată și pusă în acord cu situația concretă de vibrația afectivă, susținută de efort voluntar în confruntarea cu obstacolele.
- Construirea, dezvoltarea și manifestarea personalității se realizează sub conducerea permanentă a motivației, afectivității și voinței. Aceste procese realizează autoreglarea sistemului de personalitate.

C. Rolul motivației.

- Motivația este ansamblul factorilor care declanșează activitatea, o orientează către anumite scopuri și o susțin energetic. Este componenta psihică prin care se reflectă și se semnalizează stările de necesitate și care selectează și activează comportamentele adecvate de satisfacere.
- Motivația este legea de bază a organizării, integrării și funcționării sistemului personalității. Ea joacă un rol reglator – stabilizator, optimizator sau evolutiv – în sistemul personalității. De aici derivă 3 clase de motive: homeostatice, de optimizare și entropice.
- Rolul reglator al motivației se realizează prin intermediul a 3 funcții: funcția de selectare, activare și declanșare; funcția de orientare-direcționare; funcția de susținere-potențare.
- Motivația este o sursă de activitate. De aceea este considerată “motorul” personalității. Personalitatea umană se constituie, se dezvoltă și totodată se manifestă numai prin implicarea în activitate; principalele activități umane sunt (în ordinea dezvoltării ontogenetice): jocul, învățarea, munca, creația.
- Trebuințele sunt elementele fundamentale ale motivației. Nesatisfacerea lor conduce la fenomenul de frustrare. În anumite limite frustrarea îndeplinește un rol pozitiv, stimulând procesul dezvoltării personalității. Dacă frustrarea se acumulează în doze exagerate provoacă tulburări psiho-nevrotice, bulversări și dereglări în sistemul de personalitate. Slaba toleranță la frustrare este un semn al imaturității persoanei.
- Toate trebuințele contribuie la constituirea și funcționarea optimă a personalității. Maslow consideră că trebuințele de autodepășire, de cunoaștere și înțelegere și cele estetice sunt condiții ale creșterii și dezvoltării personalității. Trebuințele de creștere exprimă dorința omului de a avea succes, de a ști și de a-și satisface aptitudinile.
- Trebuințele de afiliere, de stimă și statut sunt “motorul” implicării persoanei în relații sociale și prin aceasta contribuie la dezvoltarea rolurilor și statutelor, deci la dimensiunea psiho-socială a personalității.
- Nesatisfacerea trebuințelor de la baza piramidei blochează creșterea și dezvoltarea personală. Dimpotrivă, satisfacerea trebuințelor de la vârful piramidei asigură dezvoltarea armonioasă, împlinirea personalității.
- Funcțional, dacă formele motivației bio-fiziologice se subordonează celor socio-culturale, se realizează progresul spiritual și moral al Eu-lui.

- Interesele, convingerile, aspirațiile și idealurile formează un complex de prim ordin în structura și funcționarea personalității. Dezvoltarea lor este un semn de extensie și maturizare a Eului. Ele acționează ca mecanism reglator intern al liniei generale de viață și de conduită a individului. Contribuie la formarea Eului ideal, călăuzitor al întregii vieți. Sensul și semnificația vieții conturează direcția spre care se orientează persoana; scopul vieții este valoarea personală supremă; modelul de viață este o adevărată forță spirituală a personalității. Sunt implicate în formarea și dezvoltarea aptitudinilor precum și în constituția psihologică a caracterului (sistemul de atitudini).
- Relațiile conflictuale dintre motive (lupta prelungită a motivelor polare) influențează negativ caracterul și întreaga unitate a personalității (complexe).
- Caracterul, în sens larg, cuprinde convingerile, aspirațiile și idealurile unei persoane. Motivația intră în compoziția psihologică sintetică a atitudinilor caracteriale. Atitudinile sunt susținute și direcționate de aspirații, idealuri și convingeri. Motivația este implicată mai ales în segmentele direcțional și decizional ale atitudinii.
- În funcție de proeminența dezvoltării uneia sau alteia dintre trebuințe, oamenii se împart, la nivelul caracterului, în mai multe categorii (tipologia lui Spranger): tipul teoretic (la care predomină trebuințele de cunoaștere), economic.....
- Latura biologică a personalității este dinamizată de trebuințele primare, latura socială de trebuințele secundare, de convingeri și idealuri, latura valorică de convingeri și idealuri. Fiecare componentă din sistemul bio-psiho-socio-cultural (personalitatea) se află în relație de corespondență cu o anumită structură motivațională. Dar această relație nu este simplă, univocă, de la un singur element al motivației la un singur element al personalității; de exemplu, la configurarea caracterului participă concomitent trebuințele dar și aspirațiile, convingerile și idealurile, motivele și interesele. În structura psihologică a personalității sunt implicate constelații de motive, ansambluri complexe specifice fiecărei persoane în parte. De aici originalitatea și unicitatea ca însușiri ale personalității.
- Ca dimensiune complexă a personalității, creativitatea poate fi explicată prin modelul bifactorial
- Particularitățile psihologice ale fiecărei vârste și activitățile sale dominante au ca bază motivații distincte. Diferă nu doar conținutul ci și ierarhia. Astfel, de pildă, motivația sugarului este constituită exclusiv de trebuințele biologice și de securitate, în timp ce motivația adolescentului are ca dominantă trebuința de autoafirmare iar cea a tânărului este centrată în jurul aspirațiilor și idealului.

D. Rolul afectivității.

- Afectivitatea este ansamblul proceselor psihice
- Funcția de bază a afectivității este cea adaptativă, de energizare-potențare și selectare-orientare.
- Afectivitatea este o componentă importantă a profilului personalității.
- Dispoziția afectivă de fond se manifestă ca trăsătură de personalitate.
- Sentimentele și pasiunile
- Emoțiile și sentimentele valorice
- Atitudinile afective, componente ale caracterului. Structura psihologică sintetică a atitudinilor caracteriale.
- Atitudinile nu sunt simple urme ale situațiilor sociale ci implică particularități individuale, trăirea afectivă a situației respective.
- Multe tipologii temperamentale iau în considerare dimensiunea emoțională..... Aceasta intră în structura psihologică a temperamentului (vezi tipologiile!).
- Dimensiunea genetică a afectivității și impactul ei asupra personalității. Este de neimaginat o dezvoltare psiho-comportamentală normală, fără ca aceasta să includă și componenta emoțională.

E. Rolul voinței.

- Voința este un proces psihic complex.....
- Voința este forma superioară de autoreglare, de tip conștient și mediată verbal, a activității și comportamentului uman. Este mecanism de autogovernare a conduitei.
- Însușirile voinței intră în structura trăsăturilor voluntare de caracter.
- Atitudinea este o construcție psihică sintetică, ce cuprinde Rolul voinței se afirmă mai ales în segmentul executiv.
- Funcțiile Eului nu se pot realiza fără aport intențional, voluntar.
- Voința sprijină construirea și afirmarea personalității prin intenționalitate, scop și efort voluntar, făcând posibilă autodepășirea de sine.
- Impulsivitate, slab autocontrol (voința abținerii).
- Dezvoltarea voinței de-a lungul vârștelor face posibilă implicarea persoanei în activități tot mai complexe, dificile și îndelungate. Ca urmare, devine posibilă dezvoltarea personalității, în acord cu aspirațiile și idealul de viață, fenomen de mare importanță în

special la adolescent și tânăr. În perioada adultă, voința face posibilă împlinirea idealurilor.

- Stadiile procesului creativ presupun adeseori o puternică implicare voluntară (Edison: “1% inspirație și 99% transpirație”).

SUBIECTUL IX

Procese psihice și creativitatea.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Conceptul de sistem psihic (interacțiune și emergență) – 0,5 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a conceptelor – 1,5 p.
- C. Comparatie – 0,5 p.
- D. Relații reciproce:
 - rolul proceselor psihice în creativitate – 1,75 p;
 - influența creativității asupra proceselor psihice – 0,75 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

- A. Conceptul de sistem psihic (interacțiune și emergență).**

- Ca structură subiectivă internă, sistemul psihic uman este un ansamblu natură energetic-informațională aflate în relații de interacțiune
- Organizarea psihocomportamentală este complexă și eterogenă.
- Din interacțiunea componentelor SPU rezultă însușiri psihice și fenomene noi. Astfel, din interacțiunea senzațiilor rezultă percepții, din interacțiunea conceptelor rezultă judecăți și raționamente, prin implicarea gândirii și voinței în percepție aceasta se transformă în observație, memoria devine voluntară și logică etc.
- Apoi, interacțiunea tuturor proceselor și fenomenelor psihice face posibil fenomenul de conștiință, sinteză creatoare a întregului psihism.
- Trăsăturile de personalitate sunt întotdeauna integratoare sintetice, formate din contopirea mai multor procese și funcții psihice.
- Forma cea mai înaltă a interacțiunii la nivel de personalitate este creativitatea, definită tocmai ca interacțiune optimă între vectori și operații.

B. Definirea și caracterizarea generală a conceptelor.

a) Procesele psihice:

- Procesele psihice *sunt transformări* ale unui anumit conținut informațional, realizate în etape succesive, prin intermediul unor mecanisme operaționale specifice.
- Procesele psihice sunt grupate în două mari *clase*: procesele informaționale (sau cognitive) și procesele energetice-reglatorii. Deși ambele tipuri de procese au atât funcții informaționale cât și de reglare, predominanța uneia sau alteia dintre funcții asigură încadrarea lor în clase distincte.
- Informațiile receptate și elaborate de subsistemul cognitiv contribuie la formarea unui model subiectiv al lumii, al realității trecute și prezente, precum și la elaborarea unui univers al posibilului.
- La rândul lor, după criteriul conținutului informațional reflectat, procesele cognitive se *subdivid* în: a) procese senzoriale (senzații, percepții, reprezentări), care furnizează informații despre însușirile concrete ale obiectelor și fenomenelor cu care venim în contact direct, nemijlocit; b) procesele cognitive superioare sau intelective (gândire, memorie, imaginație) care furnizează informații despre însușirile abstracte ale lumii, despre legi și mecanisme generale, categoriale, despre semnificațiile reale sau posibile ale trecutului, prezentului și viitorului.

- Prin mecanismele sale operaționale reprezentarea este considerată o *treaptă intermediară* între procesele senzoriale și cele cognitive superioare.
- Procesele reglatorii *susțin energetic* activitatea, o orientează spre scop, o reglează în funcție de împrejurări.
- Spre deosebire de procesele cognitive, procesele reglatorii nu sunt specializate pentru a oferi informații specifice (despre însușirile concrete și abstracte ale lumii). Cu toate acestea, procesele reglatorii contribuie, prin mobilizare și susținere energetică, prin orientare continuă, la desfășurarea optimă a proceselor cognitive și în genere la realizarea tuturor conduitelor și activităților umane. *Funcția* lor esențială este adaptativă.
- În clasa proceselor reglatorii sunt incluse afectivitatea și voința dar și motivația, prin componenta ei psihică de reflectare și semnalizare a stărilor de necesitate. Cu toate acestea, motivația nu este considerată proces psihic.

b) Creativitatea:

- După G. W. Allport creativitatea este atributul *oricărei* persoane.
 - *Accepțiunile* termenului sunt multiple: produs, proces, potențialitate, dimensiune sintetică în profilul personalității.
 - Prin prisma *produsului* ei, creativitatea se distinge prin: noutate, originalitate, valoare și utilitate socială, precum și prin aplicabilitate vastă. Analizând produsele creative, Taylor distinge nivelurile: expresiv, productiv, inovativ, inventiv, emergent.
 - Ca *proces*, după Wallas creativitatea include 4 faze intercorelate: pregătirea, incubația, iluminarea și verificarea.
 - Ca *potențialitate* general-umană, creativitatea există încă de la naștere sub o formă latentă, virtuală. Dar personalitatea creatoare se formează doar prin influențe pozitive ale factorilor de mediu și educaționali.
 - Ca *dimensiune complexă a personalității*, creativitatea poate fi explicată prin modelul bifactorial. Popescu-Neveanu o definește ca interacțiune optimă între atitudini și aptitudini, între vectori și operații.

C. Comparație.

- a) După statutul în SPU,** deși ambele tipuri de fenomene sunt de natură psihică, procesele sunt elemente, constituenți fundamentali care fac posibilă orice acțiune, orice demers psihocomportamental, în timp ce creativitatea este o însușire de ansamblu a SPU la care

participă toate procesele și funcțiile psihice, exprimând interacțiunea componentelor și emergența acestuia.

- b) **După rolul în activitate**, procesele sunt specializate, operînd fiecare într-un mod specific, avînd conținut reflectoriu și produse specifice, în timp ce creativitatea beneficiază de toate tipurile de operare, fiind ea însăși o activitate psihică complexă formată din mai multe faze.
- c) **După caracteristicile produsului**, nu toate procesele furnizează informații noi în raport cu experiența anterioară a persoanei sau a societății. În schimb, produsul creator se distinge tocmai prin noutate și originalitate. Procesul care se apropie cel mai mult de creativitate prin caracteristicile produsului său, este imaginația. Dar, uneori, imaginația alunecă în eroare, în fantezii și utopii, pe când produsul creator este nu numai nou și original dar și valoros, util social, datorită relațiilor imaginației cu gândirea în cadrul activității creative.
- d) **Din punct de vedere genetic**, atât procesele cât și creativitatea au premise ereditare de tip uman dar se dezvoltă prin implicarea în activitate, în condițiile modelării sociale și culturale (beneficiază de învățare).
- e) **Raportate la nivelurile de funcționare ale SPU**, toate procesele psihice și orice demers creativ se desfășoară la nivelurile inconștient, subconștient, conștient. De exemplu, percepția se desfășoară pe baza unor operări subconștiente dar produsele sale sunt imagini conștiente; totuși, în observație acțiunile operatorii sunt conștient conduse în raport cu scopuri și planuri conștient elaborate și atent urmărite; dar percepția subliminală se realizează fără aportul conștiinței iar selectivitatea perceptivă și semnificația stimulilor pot fi dictate de motive inconștiente (nu doar de scopul conștient). Pe de altă parte, memoria involuntară nu presupune intenționalitatea conștientă, după cum formele imaginației nu sunt doar voluntare și conștiente (imaginația reproductivă și creatoare) ci și inconștiente (visul din timpul somnului). În fine, faza de incubare a procesului creativ se desfășoară la nivel inconștient și subconștient, avînd totuși loc, uneori, reveniri conștiente valoroase.
- f) **Dacă ne raportăm la nivelul personalității**, constatăm că atât desfășurarea proceselor psihice cât și activitatea creativă sunt nuanțate permanent de trăsăturile sale. Astfel, leneșul va realiza observația perceptivă sau actul de creație la un nivel inferior față de omul harnic, cel dotat cu spirit de observație va înregistra amănunte esențiale, relevante, în timp ce individul nedotat se pierde în detalii ne semnificative, colericul este impulsiv nu doar în manifestările emoționale sau în rezolvarea problemelor ci și în faza pregătitoare sau de verificare a creației.

D. Relații reciproce.

a) **Rolul proceselor psihice în creativitate:**

- *Senzațiile și percepțiile* oferă informații despre însușirile concrete ale lumii; acestea sunt esențiale pentru realizarea oricărei activități, deoarece omul se raportează la mediul înconjurător și la sine în tot ce întreprinde, dar în cazul creației artistice (muzicale, plastice) ele au un rol deosebit. Aptitudinile simple (auzul muzical absolut și melodic dar mai ales auzul armonic, percepția spațială, sensibilitatea cromatică) sau cele speciale, precum și spiritul de observație, fac posibilă producerea de informații la care cei nedotați nu au acces, aceste informații sprijinind activitatea creativă mai ales în prima și ultima fază. Este de neconceput un creator în pictură care să nu aibă simț cromatic sau un muzician afon. Apoi, interacțiunile dintre analizatori și mai ales sinestezia pot prilejui efecte creative. Unele culori, precum și senzațiile olfactive și gustative pot avea efect stimulatив asupra funcțiilor vegetative și asupra stării psihice generale, fiind favorabile muncii creatoare. Percepția spațiului, a duratei și a mișcării condiționează succesul creator în artele plastice, muzică și coregrafie. În artă, iluziile sunt adesea folosite ca mijloace sau artificii tehnice. În fine, spiritul de observație reprezintă o condiție indispensabilă pentru scriitorii realiști sau pentru omul de știință, iar culorile, gusturile și mirosurile au stimulat nu de puține ori imaginația poetică.

- *Reprezentările*, prin producerea de informații despre lume în absența stimulărilor directe, constituie un bogat material și suport pentru gândire și imaginație, procese fundamentale ale creației. Rolul reprezentărilor este dublu: cognitiv și reglator. Referitor la rolul cognitiv al reprezentărilor, în creația matematică și în fizică reprezentarea care însoțește raționamentul devine esențială atât pentru decodificarea figurală a formulărilor verbale cât și pentru găsirea soluțiilor. Reprezentările sunt o sursă informațională esențială pentru imaginația creatoare, combinatorica imaginativă folosindu-le ca material preferențial. Pentru creația artistică, literară, muzicală și plastică, reprezentările sunt cu atât mai valoroase cu cât sunt mai plastice, mai vii, clare, stabile și complete. Rolul reglator constă în pregătirea mintală anticipată a acțiunilor (de mare importanță în artele plastice, teatru și coregrafie) și în coordonarea și corectarea traiectoriei lor.

- *Gândirea* își dispută, împreună cu imaginația, locul principal în activitatea creativă. Orice proces creativ presupune lacune și impasuri cognitive care se depășesc prin apelul la cunoștințe, judecăți și raționamente, prin înțelegere și rezolvare de probleme. Gândirea este proces central în SPU, antrenează celelalte procese și le conferă raționalitate. Fără această însușire nu se poate vorbi despre valoarea, utilitatea și aplicabilitatea produsului creator. Imaginația fără gândire poate produce erori, fantasme, utopii ("Somnul rațiunii naște monștri")

– Goya). Flexibilitatea, fluiditatea, originalitatea și elaborarea (Guilford) sunt calități ale gândirii care, dacă sunt dezvoltate la cote înalte, sprijină activitatea creatoare iar dacă nu sunt dezvoltate, dimpotrivă, frânează sau chiar fac imposibilă creativitatea. Pentru artele plastice și poezie sunt foarte utile conceptele concrete, iar pentru creația științifică îndeosebi conceptele abstracte și generale. Deși pentru creație sunt necesare atât gândirea convergentă cât și cea divergentă, atât algoritmica dar și euristica, sunt creative sistemele operatorii de tip deschis, bazate pe gândire divergentă, pe operații euristice, pe descoperire și invenție. Gândirea divergentă este considerată o componentă de bază a creativității, deoarece posedă flexibilitate, fluiditate, productivitate și originalitate. O descoperire științifică, inventarea unor mașini sau mecanisme, crearea unei opere literare reclamă capacitatea de a folosi procedee mintale diferite, deplasarea pe mai multe direcții, stabilirea de corelații și combinații cât mai variate între datele inițiale. Tipologia gândirii (analitic-sintetic, intuitiv-abstract) își pune amprenta asupra oricărui demers creativ. Tipul analitic operează în intensiune, în profunzimea lucrurilor, iar tipul sintetic surprinde generalul, universalul din lucruri. Gândirea lui Goethe a fost o îmbinare ideală între cele două tipuri (vezi opera “Faust”). În sfera construcțiilor teoretice pure, tipul abstract obține rezultate superioare tipului concret. Creația de nivel înalt (creația inventivă și emergentă) presupune înțelegerea profundă a principiilor care stau la baza unui domeniu. Dar gândirea intervine în fiecare fază a procesului creator. Astfel, în faza pregătitoare, prin apelul la logică se stabilesc scopurile, mijloacele și căile (strategiile, algoritmii) cele mai potrivite pentru informare, documentare și experimentare; se selectează și se triază informațiile, se corelează în unități tematice de semnificație. În faza incubăției, ideile se structurează într-o manieră nouă. Aici sunt utile revenirile conștiente, resistematisările și reinterpretările, punerea de noi probleme și soluționările parțiale. Faza iluminării se produce uneori prin imagini, dar acestea capătă imediat un sens, un înțeles, sunt imagini conceptualizate. Faza verificării presupune gândire critică, comparații ale rezultatului cu scopurile inițiale, corelații cu alte cunoștințe, uneori din alte domenii, verificări logice finale.

- *Memoria* este condiția indispensabilă a oricărei activități umane. Prin reactualizare, memoria oferă informații necesare celorlalte procese psihice. Fără memorie nu sunt posibile nici gândirea, nici imaginația, deci nici creația. Memoria este un sistem multifazic, ea sudează trecutul de prezent făcând posibilă creația viitoare (funcția prospectivă). Eterogenitatea conținutului ei (imagini, concepte, scopuri, planuri, mișcări, trăiri afective) constituie o premisă favorabilă a creației. În artele plastice, de mare utilitate este memoria imagistic-intuitivă, iar în literatură și în creația tehnico- științifică este favorabilă memoria verbal-

simbolică. Memoria este implicată în fiecare fază a procesului creativ: în faza inițială au loc înregistrări, stocări și reactualizări de informații necesare; în faza germinației se evidențiază caracterul activ al memoriei având loc restructurări ale materialului, în faza iluminării memoria fixează imediat rezultatul, iar în faza de verificare permite compararea produsului creator cu intenția inițială. Prezența unor parametri (indicatori) cât mai înalți ai memoriei (volum, fidelitate, completitudine, promptitudine) sprijină toate aceste demersuri.

- *Imaginația* este procesul predilect al creativității. Prin imaginație sunt generate imagini, ipoteze, proiecte și planuri noi care se obiectivează, în urma travaliului creator, în inovații, invenții, descoperiri, opere. Ea se deosebește de celelalte procese cognitive deoarece aduce un spor considerabil la cunoașterea viitorului, a posibilului. Spre deosebire de gândire, care se încapsulează în reguli și norme riguroase În cursul vieții, imaginația traversează o traiectorie complexă..... Fiecare etapă din dezvoltarea ei corelează pozitiv cu nivelurile creativității. Imaginația copilului poate genera creativitatea expresivă, iar cea a tânărului, productivă și instrumentală, prilejuiește creativitatea de mare valoare și utilitate (nivelele inovativ, inventiv și chiar emergent). Toate formele imaginației contribuie la creație. Visul oniric poate ocaziona faza iluminării (Kekule a găsit soluția structurii moderne a benzenului visând un șarpe care își mușca coada). Reveria este un bun antrenament al dezvoltării și menținerii prospețimii imaginației în timpul travaliului creator și totodată, prin trăirile afective pozitive pe care le ocazionează, are rol de energizare, de susținere a interesului și a efortului voluntar necesar pentru finalizarea proiectului creativ. Imaginația reproductivă permite accesul la întâmplări și fenomene care nu mai sunt prezente, fiind o sursă internă de informații și contribuind astfel la înțelegere și la descoperirea de amănunte inedite care pot prezenta interes pentru rezolvarea problemei. Imaginația creatoare este nivelul cel mai înalt al imaginației, generând imagini și combinații care definesc posibilul, la nivelul său înalt de funcționare fiind accesibilă doar talentelor și geniiilor. Mai mult decât în cea reproductivă..... Visul de perspectivă susține crearea propriei personalități. În raport cu domeniile de activitate în care poate avea loc creația, imaginația prezintă diverse forme: artistică, tehnică, științifică..... Efectele creative ale imaginației se datorează procedurilor operatorii ale acesteia. Cele mai cunoscute (prezente în formele voluntare) sunt: amalgamarea, schimbarea proporțiilor Combinatoria imaginativă este în continuă devenire, fiind specifică prin unele componente ale sale fiecărei persoane în parte. Ea își datorează libertatea de mișcare (condiție principală a creației) susținerii energetice afectiv-motivaționale. Trăirile afective intense, trebuințele de creștere și interesele pentru un domeniu stimulează combinațiile imaginative.

- *Procesele motivațional-afective și voința*, intrând în constituția psihologică a atitudinilor, au rol de vectori ai creativității

b) Influența creativității asupra proceselor psihice:

Atunci când participă la activitatea creatoare, toate procesele și fenomenele psihice capătă însușiri noi, funcționând la cele mai înalte niveluri de performanță. Aceasta deoarece activitatea de creație nu este un demers pasiv ci o prestație de un activism extrem, intenționată, condusă către un scop valoros și cu o puternică bază motivațională. Creația nu este un proces întâmplător ci o construcție și o implicare a întregii personalități. Toată viața psihică se intensifică, iar colaborarea dintre procesele și fenomenele psihice se accentuează, personalitatea căpătând niveluri mai înalte de armonie și unificare. Sub efectul vectorilor creativi (atitudini pozitive, trăiri afective intense, trebuințe de creștere, idealuri și pasiuni) receptivitatea senzorială este crescută, percepția face saltul către observație devenind selectivă, orientată și semnificativă și își sporește acuitatea (intervine spiritul de observație), reprezentările devin voluntare și își sporesc vivacitatea și claritatea, gândirea atinge performanțe maxime în conceptualizare și înțelegere iar creatorul își asumă probleme pe care înainte le neglija, limbajul devine mai concentrat și mai expresiv, memoria mai productivă și capătă o pondere superioară memoria voluntară, imaginația își sporește prezența și productivitatea, atenția se concentrează mai intens și își multiplică secvențele voluntare.

Practic, în activitatea creativă viața psihică se desfășoară la nivelul său cel mai înalt.

SUBIECTUL X

Specificul Eu-lui în fiecare etapă a dezvoltării personalității.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Caracterizarea generală a dezvoltării personalității; ontogeneza – 1 p.
- B. Caracterizarea generală a Eului – 2 p.
- C. Specificul Eului în fiecare etapă a ontogenezei – 2 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Caracterizarea generală a dezvoltării personalității; ontogeneza.

Vezi detalii în manual!

B. Caracterizarea generală a Eului.

- **Conceptul de Eu**, considerat ca *factor* al personalității, este util pentru înțelegerea mai profundă, mai nuanțată a problematicii acesteia. Unicitatea, unitatea, stabilitatea (dar și instabilitatea) personalității, ca trăsături generale și definitorii ale sale, precum și procesul complex al ontogenezei, sunt înțelese mai bine prin luarea în considerare a Eului. Orice teorie a personalității face apel la acest concept; în lipsa abordării lui, teoria psihologică este incompletă și nerelevantă.
- Eul poate fi înțeles în **triplă accepțiune**: în sens larg, reprezentînd *toate* attributele pe care o persoană le recunoaște (sau le-ar putea recunoaște, prin conștientizare la un moment dat) ca fiind ale sale; în sens restrîns, *ca nucleu* al personalității, reprezentînd doar ceea ce este foarte intim în fiecare individ uman - totalitatea imaginilor despre sine, a trăirilor afective profunde și reprezentative pentru fiecare persoană, a ideilor și convingerilor pe care ne bazăm în relațiile cu noi și cu lumea. Aceste însușiri condiționează în mod semnificativ adaptarea la mediu. Dar termenul de Eu mai poate fi înțeles ca desemnînd *o capacitate aparte* a ființei umane, capacitatea de a reflecta asupra propriilor acțiuni, de a fi simultan cunoscut și cunoscător, de a construi imaginea de sine.
- **Structura Eului** cuprinde, în ordine cronologică, 3 componente: Eul material, Eul social și Eul psihic sau spiritual. Există și alte modalități de a aborda structura Eului: astfel, Eul poate fi subdivizat în Eul cunoscut, care conține componentele enumerate mai sus, și Eul cunoscător sau Eul ca proces, acea parte a Eului care cunoaște, percepe conținutul Eului. Așadar, Eul cunoscut este perceput de Eul cunoscător. În fine, o altă orientare abordează Eul prin raportare la conduită, desemnînd 3 componente: conceptul de sine (componenta cognitivă), stima de sine (componenta evaluativ-motivațională) și autoprezentarea (componenta comportamentală).
- **Ca factor integrator** al dimensiunilor personalității, Eul (echivalat cu conștiința de sine) cuprinde simultan: *percepția de sine* (Eul corporal, conștiința despre propriile însușiri corporale, inclusiv despre posibilitățile de acțiune ale corpului); *imaginea de sine* (tabloul general al însușirilor proprii obținut prin interacțiune și prin compararea cu semenii); *conștiința propriei raționalități* (Eul spiritual, factorul rațional); *Eul ca efort personal central* (a avea un scop în viață). Toate aceste dimensiuni se integrează treptat în structura Eului, de-a lungul ontogenezei, începînd cu vârsta de 1-2 ani și pînă la încheierea adolescenței. Așadar, Eul ne apare ca un construct complex și conștient și totodată ni se relevă ca fiind un subsistem evolutiv, dotat cu capacitate de autoorganizare progresivă.

- Eul are **natură** psihică și psiho-socială. Perspectiva psiho-socială asupra personalității ia în considerare conceptele de rol și statut, ca factori ai identității personale. Rolul este, statutul este Persoana nu se poate concepe pe sine în afara rolurilor și statutelor sale. Pierderea acestora la un moment dat reprezintă o amenințare la adresa sănătății psihice a persoanei. În mod normal, Eul *se identifică simultan cu toate* statutele și rolurile sale. Adeseori însă identificarea este *parțială*. Sunt posibile mai multe situații. Astfel, se poate întâmpla ca individul să dețină un statut dar să nege acest statut, acceptându-le însă pe toate celelalte. Înseamnă că această dimensiune a personalității sale este respinsă, ea nu face parte din Eul conștient. Totuși ea poate fi conștientizată la un moment dat și produce identificarea Eului și cu statutul respins până atunci, deci integrarea lui în sistemul personal de statute. O a doua situație este atunci când persoana se identifică *în totalitate cu un singur* statut. De exemplu, cineva se consideră doar profesor, doar medic, doar președinte, omițând că este în același timp și bărbat și soț și fiu și tată și vecin de bloc etc. E vorba deja despre un caz de patologie severă, de “inflația” unei dimensiuni în detrimentul întregului, de o mutilare gravă a personalității, de nebunie propriu-zisă (Nero, Caligula, Hitler și alții asemenea lor, se identificau doar cu statutul de împărați și se considerau zei). La acest proces poate contribui și presiunea societății, care vede în persoana respectivă doar deținătorul funcției, omițând celelalte dimensiuni omenești. Totuși, persoana are posibilitatea să-și amintească de sine, să-și regăsească și să-și valorizeze și celelalte dimensiuni ale personalității, astfel încât să dobândească o identificare completă, armonioasă.
- Eul este un **produs devenit**, avînd **origine socială**. În formarea Eului sunt importante relațiile de filiațiune, școlare, profesionale, erotico-sexuale, extrapersonale și de transcendență. Imaginea de sine este o construcție socială. Se formează prin apartenența la un grup social, prin compararea cu alții, reunind într-un ansamblu relațiile cu alții, judecățile noastre asupra altora și ale celorlalți asupra noastră, aparența noastră fizică raportată la a altora și comentată de alții, sentimentele noastre morale formate între noi și lume și reflectînd relația permanentă dintre noi și lume. Imaginea de sine conține cunoștințe formate în relația noastră cu lumea. Sunt cunoștințe despre trăsăturile noastre de personalitate, despre abilități și priceperi, despre părțile tari și slabe, despre valori, credințe, motivații, despre relațiile cu alții care ne influențează în mod semnificativ. Ea este simultan un conținut dar și un proces. Este un proces deoarece primim și interiorizăm aceste conținuturi în mod selectiv: reținem unele, respingem altele, înregistrăm, organizăm.
- În formarea Eului sunt esențiale: **socializarea, compararea socială și percepția de sine**. Ca rezultat al acestui proces, identitatea psiho-socială devine o sinteză a concepției de sine, o

modalitate de afirmare a Eului prin comparație cu alte personalități, cu alte euri. Reunește, pe de o parte, caracteristicile individului raportate la normele sociale și, pe de altă parte, reprezentarea de sine raportată la alții. În definirea conceptului de identitate sunt importante 4 dimensiuni

- **Pentru psihanaliză**, Eul face parte din modelul aparatului psihic, care mai cuprinde Sinele și Supraeul..... Sinele este singura componentă prezentă la naștere și reprezintă sursa primară a energiei psihice. El nu intră în contact direct cu realitatea. Acționează într-o manieră irațională, fiind guvernat de “principiul plăcerii”. Spre deosebire de Sine, Eul se află în contact direct cu realitatea, funcționând mai ales la nivel conștient și operând conform “principiului realității”. El testează realitatea, pentru a decide când și în ce condiții Sinele poate să-și manifeste în siguranță impulsurile și să-și satisfacă nevoile. Este orientat deci spre satisfacerea nevoilor Sinelui fără a periclita însă integrarea individului în societate. Supraeul este instanța morală a personalității. Conține valorile tradiționale, idealurile sociale însușite de copil prin contactul cu persoanele semnificative din anturaj. Prin dezvoltarea Supraeului controlul extern este înlocuit cu controlul intern. În “lupta” dintre Sine și Supraeu, Eul este factorul de echilibru, moderator și conciliator. Când conflictul este intens poate să apară și să se mențină anxietatea, trăire afectivă negativă și dezadaptativă, inhibitoare, care amenință Eul dar pe care acesta o poate face suportabilă și o poate controla prin apelul la mecanismele psihologice de apărare. Procesele de apărare ale Eului sunt operații spontane utilizate de Eu în scopul de autoconservare, atunci când situațiile conflictuale *interne (conflictul intrapsihic, și nu cel interpersonal!)* pun în pericol echilibrul psihic. Astfel de mecanisme sunt negarea, raționalizarea, proiecția, gelozia proiectivă, superstiția, regresia, dar și reprimarea și refularea.
- Eul este considerat partea conștientă a psihicului, mai cuprinzător decât conștiința actuală deoarece cuprinde și preconștientul (orice conținut care poate fi conștientizat oricând, cu ușurință – de pildă, numele propriu). Eul cuprinde ceea ce poate fi conștientizat ca atare, în formă nemodificată, spre deosebire de Sinele inconștient care își prezintă conținuturile în mod deghizat, prin sublimare sau sub formă simbolică în cadrul viselor. Deoarece Eul este mai cuprinzător decât conștiința *actuală*, aceasta reprezintă *doar* experiența pe care Eul o trăiește “aici și acum”, doar “scena actualității trăite și vorbite”.
- Referitor la **funcțiile Eului**, psihanaliza consideră că Eul este factorul integrator în sistemul de personalitate, factorul de legare a proceselor psihice, coordonatorul proceselor de autorealizare și autodepășire de sine (e vorba despre Eul activ, spre deosebire de cel pasiv care este doar depozitarul însușirilor intime, definitorii ale persoanei) și, totodată, factorul care asigură autocontrolul în relațiile dintre Sine și Supraeu. Prin funcțiile sale Eul este un

aparat de adaptare la realitate. Astfel, el realizează controlul motricității și al percepției, proba realității (supunându-se “principiului realității” și permițând subiectului să nu confunde procesele sale interne cu realitatea), anticiparea și ordonarea temporală a proceselor mentale, gândirea rațională. Prin procesul de refulare, Eul are o funcție inhibitoare pentru acele dorințe ale Sinelui care nu pot fi realizate deoarece nu sunt acceptate de conștiința morală (Eul realizează astfel un echilibru între Sine și Supraeu). Spre deosebire de Sine, care funcționează în mod anarhic, Eul se caracterizează prin unitate și consistență internă. El își ia energia necesară funcțiilor sale, din “desexualizarea” energiei libidinale a Sinelui și din retragerea energiei distructive, agresive pe care o convertește prin sublimare.

- **Eul caracteropat** este o expresie a deficienței funcțiilor Eului, a dereglării raportului cu Sinele, care preia supremația (în bolile psihice grave, această preluare a controlului este totală). Este, ca urmare, o formă patologică ce caracterizează în special latura relațional-valorică a personalității, caracterul. Se definește prin fixitate, stereotipie, prin abolirea conștiinței etice, prin violență și impulsivitate sau prin anxietate, insecuritate și eșec. Eul caracteropatului este așadar slab, imatur, dominat de afectivitatea primitivă conferită de Sine.

C. Specificul Eului în fiecare etapă a ontogenezei.

- a) **În copilărie**, ca urmare a dezvoltării proceselor și funcțiilor psihice (memoria, percepția, reprezentările, imaginația, limbajul, gândirea, afectivitatea) și a relaționării cu semenii, are loc *formarea și intrarea în funcționare* a schemelor conștiinței de sine și dobândirea atributului de Eu. Din această perioadă provin primele impresii despre sine și despre capacitatea de a face față relațiilor cu alții, impresii care vor marca dezvoltarea și manifestarea personalității, în mod subtil, de-a lungul întregii vieți.

În jurul vârstei de 3-4 ani apare un prim *moment nodal, critic* în dezvoltarea personalității, considerat prima naștere a personalității deoarece copilul începe să se afirme ca subiect în relațiile cu cei din jur. Se manifestă fenomenul de “împotrivire activă”, strâns legat de descoperirea și afirmarea Eului. *Conștiința de sine* începe să se contureze, de la această vârstă provenind primele amintiri care vor dura toată viața și care vor da persoanei simțământul, necesar pentru sănătatea mintală, a continuității identității sale, a permanenței Eului său. Până la 3 ani se conturează *simțul Eului corporal* ca o ancoră a conștiinței de sine, *identitatea de sine, respectul și dragostea de sine* iar până la 6 ani are loc apariția simțului proprietății prin *extensia Eului* și constituirea *imaginii de sine*. Datorită amplificării vieții intelectuale, copilul conștientizează că posedă un nume, o capacitate rațională..... Dar gândirea copilului nu este încă autonomă în raport cu simțurile. Copilul amestecă obiectivul cu subiectivul, realitatea cu

fantezia. El confundă fizicul cu psihicul, nu distinge între vis și realitate fiind caracterizat de un *realism naiv*.

În privința *identității psihosociale*, conform teoriei lui Erikson despre dezvoltarea psihosocială, copilul străbate 4 etape identitare distincte: între 0 și 1 an achiziționează încredere sau neîncredere, între 2 și 3 ani autonomie sau îndoială și rușine, între 4 și 5 ani inițiativă sau culpabilitate, între 6 și 12 ani competență sau inferioritate.

Cât privește *stima de sine*, preșcolarii se descriu și se evaluează în termenii dimensiunilor externe concrete, bine delimitate contextual, și nu prezintă globalitatea actului evaluativ. După 7-8 ani începe cristalizarea identității, care rămâne situațională și ancorată în planul însușirilor fizice, corporale. Prin selecția însușirilor personale valoroase are loc debutul formării modelului intern al stimei de sine.

- b) În adolescență**, etapă care a fost considerată “a doua mare naștere a personalității” datorită modificărilor la nivelul Eului, *conștiința de sine* este definită prin “efortul personal central”, când tânărul își face planuri pentru îndeplinirea unui obiectiv definitiv, își dă seama (sau nu) cine este, de ce este, și ce își propune să devină. Este momentul înfripării idealului și al trasării viselor de perspectivă care să permită atingerea idealului.

Dar aceste procese sunt marcate de o desfășurare contradictorie, adeseori resimțită dramatic, însoțită de anxietate și momente de depresie, de înstrăinare și retragere în sine, de confuzie, de *dileme identitare intense*, astfel încât adolescența a fost considerată “perioada neagră” a devenirii personalității.

Dezvoltarea fizică se caracterizează prin încheierea creșterii în înălțime. Ea poate avea efecte asupra dezvoltării personalității, influențând *imaginea de sine*, *încrederea în sine* și *stima de sine*, diferit la fete față de băieți. În cazul băieților, pubertatea precoce este favorabilă imaginii de sine iar pubertatea tardivă este defavorabilă. Fetele au o imagine de sine pozitivă în cazul pubertății medii iar pubertatea tardivă poate da corelații pozitive cu imaginea de sine prin reconvertirea valorică (funcționează aici raționalizarea ca mecanism de apărare a Eului).

Dezvoltarea în planul social nu se mai realizează acum prin imitație și nediferențiat, ci are loc o asimilare selectivă și reflexivă a valorilor și comportamentelor. Adolescentul caută intenționat să-și însușească mijloace de comunicare, procedee de cunoaștere, de acțiune și comportament, reguli de viață, credințe și obișnuințe. Are loc o *transformare voluntară, autoreglată, autocondusă a Eului și a întregii personalități*. Educația este acum înlocuită de autoeducație. Sunt luate în considerare mai puțin opiniile familiei și mai mult cele ale grupului de co-vârșnici. Capătă pondere semnificativă modelele din afara familiei (un personaj dintr-o carte sau din filme, o vedetă din muzică sau sport etc.).

Judecata morală ajunge la *nivelul postconvențional*. Adolescentul poate parcurge acum stadiul moralității contractuale și stadiul moralității principiilor individuale. Reperele lui sunt angajamentul civic, respectiv propria conștiință.

În privința *identității psihosociale*, conform teoriei lui Erikson despre dezvoltarea psihosocială, adolescentul străbate *etapa identitară a dilemei “cine sunt eu?”*, achizițiile polare fiind dobândirea identității de sine sau confuzia. Factorii sociali determinanți sunt modelele și grupul de co-vârșnici. Completându-l pe Erikson, James Marcia adaugă la activitatea de autochestionare (“cine sunt?”) pe cea de angajare (“ce fac?”). Adolescentul poate trece prin una sau mai multe dintre următoarele *stări identitare*: realizată, în moratoriu, acceptată sau difuză. Efortul identitar joacă un rol capital în adolescență. Uneori procesul de asumare a unei noi identități presupune o respingere a etapei anterioare, o ruptură cu imaginea parentală. Pentru a-și proteja noua identitate, adolescentul este tentat să se distanțeze de identitatea narcisistă proprie copilăriei. Reconstrucția are loc în funcție de noile dominante (sociale, sexuale) ale existenței. Idealul de sine se construiește prin raportare la grupul de egali și la modele.

Spre deosebire de copil, *estimarea propriei valori* capătă globalitate accentuată și se deplasează de la exteriorul trăsăturilor fizice spre trăsăturile interne și stabile. Stima de sine se structurează sub presiunea standardelor și valorilor sociale, a educației din copilărie, a persoanelor semnificative și a predispozițiilor naturale (activism, introversiune/extroversiune, emotivitate). Produsul intern este unic și devine *modelul intern al stimei de sine*.

Factorii esențiali ai stimei de sine sunt *aparența fizică și acceptarea socială*. Nivelul stimei de sine depinde concomitent de doi factori, de două judecăți de valoare egale ca importanță: *autoestimarea propriei valori și suportul social perceput*. La începutul adolescenței, când persoana se desprinde de reperele familiare ale copilăriei, stima de sine este mai scăzută datorită schimbărilor în fiecare din planurile bio-psiho-social și datorită unor estimări negative la ambele dimensiuni (suportul social perceput și autoestimarea valorii proprii). Treptat, stima de sine se ameliorează prin evoluția normală a valorizării de sine și a relaționării sociale.

- c) **La maturitate**, Eul este cristalizat. *Imaginea de sine* s-a definit în adolescență și este în general stabilă. Are loc *afirmarea de sine* iar Eul este implicat în atingerea idealului prefigurat în adolescență. Adultul capătă noi statute și roluri (soț/soție, profesionist într-un anumit domeniu, funcții politice etc.).

Totuși, această vârstă nu este scutită nici ea de dileme, de crize de dezvoltare. *Dilema identitară* a adultului este: “Am forța și responsabilitatea exprimării creatoare?” Factorii sociali determinanți ai răspunsului sunt familia și profesia. Achizițiile posibile sunt creativitatea sau stagnarea.

Factori importanți ai stimei de sine sunt, ca și la copil și adolescent, aparența fizică și acceptarea socială.

- d) **La bătrânețe**, deoarece au loc pierderi și regresii în toate dimensiunile personalității (biologic, psihic, social), *imaginea de sine* tinde să devină în general negativă. Înțelepciunea compensează însă această tendință; principalele mecanisme de apărare ale Eului sunt raționalizarea și negarea. Este important, ca și la adolescenți, sprijinul grupului de egali (co-vârșnici). Cel mai frecvent, în structura Eului se dezvoltă dimensiunea transcendentă, capătă o pondere tot mai mare sentimentele religioase.

Dilema identitară a vârstnicului este: “Ceea ce am realizat mă reprezintă?” Factorii sociali determinanți ai răspunsului sunt pensionarea și apropierea sfârșitului vieții. Achizițiile posibile sunt integritatea sau disperarea. Ca urmare, această perioadă a vieții este mai ușor de traversat dacă vârstnicul se află la capătul unei existențe împlinite (copii, nepoți, discipoli, elevi care le continuă opera).

SUBIECTUL XI

Personalitatea și relațiile interpersonale.

Planul tratării subiectului (barem posibil):

- A. Definirea și caracterizarea generală a personalității – 1 p.
- B. Definirea și caracterizarea generală a relațiilor interpersonale – 1 p.
- C. Comparație – 1 p.
- D. Relații reciproce – 2 p.

Total: 5 puncte

Idei principale și detalii semnificative:

A. Definirea și caracterizarea generală a personalității.

- Ca realitate psihologică specifică omului, caracterizând fiecare persoană în parte, personalitatea este o structură vie de maximă complexitate. Ea nu desemnează un ansamblu de elemente juxtapuse, ci un sistem funcțional format din elemente interdependente.
- Personalitatea poate fi definită ca organizare funcțională, sintetică, unitară și individualizată Gordon Allport definește personalitatea drept organizarea dinamică în individ a acelor sisteme psiho-fizice iar Norbert Sillamy consideră că personalitatea desemnează acel element stabil al conduitei unei persoane

- Analiza comparativă a definițiilor și teoriilor personalității evidențiază următoarele caracteristici centrale ale acesteia: unicitatea și originalitatea, stabilitatea, generalitatea, caracterul sintetic, flexibilitatea.
- Din punct de vedere al evoluției ontogenetice, personalitatea constituie un sistem bio-psiho-socio-cultural.
- Pentru evidențierea specificului personalității trebuie operată distincția dintre termenii individ-individualitate-persoană-personalitate.
- Problema ereditar-dobândit în structura personalității.
- Laturile personalității: individuală, tipologică, general-umană.
- Niveluri de existență și manifestare a personalității (enumerare și caracterizare foarte succintă): conștient, subconștient, inconștient.
- Modele teoretice în descrierea și explicarea personalității (enumerare și caracterizare foarte succintă): psihanalitic, al trăsăturilor, factorial, culturalist, cognitivist.
- Personalitatea este un sistem evolutiv dotat cu capacitatea de autoorganizare.
- Principiul interacțiunii nonliniare și legile dezvoltării personalității – enumerare.
- Factorii dezvoltării: ereditatea și mediul; interacțiunea lor.
- Sensurile termenului de Eu: larg și restrâns (psihologic). Accepțiunea de capacitate distinctă.
- Pentru înțelegerea Eului, psihologia socială propune conceptele de rol și statut social. Rolul este....., statutul este

B. Definirea și caracterizarea generală a relațiilor interpersonale.

- Relațiile interpersonale – cadru obiectiv de construire/modelare a comportamentului social ...
- Caracteristici definitorii: conștientizare, reciprocitate, prezență directă față-în-față.
- Clasificare după natură și conținut: comunicative, interperceptive, simpatetice (scurtă caracterizare). După profunzime: apropiate (intime) și întâmplătoare.
- Explicația relațiilor interpersonale – enumerare/descriere sumară a trebuințelor de relaționare.

C. Comparație.

- **După criteriul naturii**, întâlnim atât asemănări cât și deosebiri. Asemănarea constă în faptul că ambele realități au natură mixtă, psiho-socială. Deosebirea constă în faptul că personalitatea are și o dimensiune biologică, reprezentată de organism (Allport o desemna sugestiv ca fiind “o realitate în carne și oase” sau “ceea ce se află sub piele”).

- **După criteriul genetic**, ambele se bazează pe capacități înăscute, ereditar-umane. Omul nu se naște doar cu predispoziția pentru a dezvolta limbaj și gândire, ci și cu înclinația de a stabili relații cu semenii. Această nevoie se manifestă încă de la naștere, nou-născutul intrând imediat în relație cu mama și reacționând (confirmă cercetări recente) la vederea chipului uman mai degrabă decât la orice alt stimul. Deosebirea este că zestrea ereditară conține nu doar însușiri general-umane ci și individuale, fiecare venind la naștere cu un echipament genetic unic, individual.
- **După natura procesuală**, ambele presupun intrarea în funcțiune a tuturor funcțiilor și proceselor psihice, dar în cazul personalității aceste procese sunt individuale, în sensul că sunt resimțite de către un singur sistem individual, în timp ce relațiile interpersonale presupun colaborarea a cel puțin două persoane.
- **Prin raportare la adaptare și dezvoltare**, ambele participă la adaptarea individului la mediu precum și la dezvoltarea sa. Totodată, ambele pot duce la efecte dezadaptative, conflictuale și distructive (conflicte intrapsihice și interpersonale).
- **După nivelul de desfășurare**, relațiile interpersonale presupun exclusiv relaționarea conștientă, în timp ce personalitatea funcționează și la nivelele subconștient și inconștient.

D. Relații reciproce.

a) De la relațiile interpersonale la personalitate.

- Personalitatea este o *construcție socială*. Omul este o ființă socială, existența și activitatea sa fiind organic integrate unui anumit mediu socio-cultural. Atributul personalității se poate dobândi numai în cadrul comunicării și interacțiunii individului cu semenii săi prin parcurgerea unui proces complex de socializare și enculturație. Relațiile interpersonale reprezintă contextul de formare și cristalizare treptată a tuturor proceselor și funcțiilor psihice de tip uman. Principiul interacțiunii non-liniare arată că nu există nimic în structura personalității care să fie produsul exclusiv al eredității sau al mediului. Subliniind importanța relațiilor interpersonale pentru formarea personalității, însușirile de personalitate au fost considerate relații interumane interiorizate.
- Factorii socio-culturali sunt considerați principali și dominanți în determinismul general al devenirii personalității. Ei sunt cei care determină și modelează conținuturile și structurile axiologice, convingerile, atitudinile, trăsăturile de caracter, mentalitățile, sistemele de etaloane și valori, tiparele comportamentale.
- Prin interacțiune cu altul, prin *asumarea de roluri și statute* cu care se identifică, omul ajunge nu numai să se formeze ca om și ca Eu (dobândind limbajul și alte sisteme de semne, învățând să perceapă și să observe, dezvoltându-și reprezentările, achiziționând gândirea și memoria logică, învățând să imagineze viitorul și să creeze, dezvoltând capacitatea de efort voluntar, formându-și caracterul și imaginea de sine etc.) dar și să se cunoască mai bine, să învețe rolurile de partener, interlocutor, coechipier. Prin interacțiune indivizii se stimulează și se adaptează reciproc. “Eu este un altul” a spus Rimbaud, recunoscând implicarea relațiilor interpersonale în formarea personalității. Din interacțiune rezultă și capacitatea de a diferenția, competența evaluării și autoevaluării, decentrarea afectivă, minimizarea narcisismului infantil.

- Principalele laturi ale personalității se formează în relațiile interpersonale. Chiar și *temperamentul*, care deține o puternică bază înăscută, cunoaște o modelare prin influență interpersonală deoarece el nu se reduce la ANS (aceasta determinînd doar componenta biologică, tipul de sistem nervos). Prin educație, tînărul învață treptat să-și ia în stăpînire pornirile, temperîndu-le pe cele defavorabile și potențîndu-le pe cele avantajoase. Latura instrumentală a personalității (*aptitudinile*) beneficiază de aportul integrării în relațiile interpersonale. Pe o bază ereditară înăscută, aptitudinile se dezvoltă prin învățare sistematică, nu doar individuală ci și prin învățarea împreună cu alții (copiii învață în cadrul jocului colectiv, adolescenții studiază împreună, tinerii muncesc și crează împreună etc.). Apoi, instrucția școlară și contactul cu modelele din domeniul respectiv se realizează tot în cadrul relațiilor interpersonale. Un puternic suport pentru dezvoltarea aptitudinilor la copii îl constituie încurajarea și susținerea celorlalți precum și relațiile de competiție. În fine, *latura relațional-valorică* este condiționată aproape în totalitate de relațiile interpersonale. Atît formarea sa în copilărie și adolescență cît și schimbarea pe parcursul vieții se datorează experiențelor realizate din întîlnirea cu altul. Caracterul se formează prin însușirea modelelor, normelor și valorilor unor grupuri umane. Persoana primește aprobarea socială, lauda sau blamul celor din jur cînd nu înțelege și nu aplică adecvat conținuturile transmise. Relațiile interpersonale de filiație sunt esențiale. Pecetea pe care părinții o lasă asupra structurii și profilului spiritual-moral al personalității propriilor copii se menține toată viața. Se dezvoltă atît componenta intelectuală cît și cea afectivă, familia oferind climatul socio-afectiv necesar satisfacerii trebuințelor și dorințelor. În această relaționare copilul dobîndește uneori pentru toată viața atitudini și trăsături caracteriale cum ar fi încrederea în semenii sau opusul acesteia, egoismul sau altruismul, generozitatea sau mizantropia etc. Totodată, sunt determinante pentru formarea caracterului relațiile interpersonale școlare, profesionale, erotico-sexuale, ultimele prilejuind dezvoltarea sincerității, a onestității, a capacității de autocontrol și a rezistenței la tentații.
- Apoi, dimensiunea cea mai înaltă a personalității, *creativitatea*, se dezvoltă numai în cadrul unor relații interpersonale favorabile. Într-un climat afectiv pozitiv, securizant și stimulat, în care se pune accentul pe nou, pe afirmarea originalității personale, pe varietate și deschidere și pe încredere, mai mult decît pe critică și conformism, sunt toate șansele ca personalitatea să devină creativă. Dimpotrivă, în cazul opus se va dezvolta un ins timorat, inhibat, incapabil să se aventureze în explorarea necunoscutului și să se afirme pe sine în ceea ce are distinctiv, original, inedit.

- *Actorul social* își construiește edificiul personalității primind informații și interacționând cu cei ce-l observă și-l evaluează, fiind în același timp el însuși un observator și evaluator al altuia. În construcția socială a personalității intră astfel 3 componente: comportamentul actorului pe scena socială; semnificațiile pe care actorul le acordă comportamentului său în relația interpersonală; semnificațiile pe care partenerii de relație le atașează comportamentului actorului. Așadar actorul observat își asumă roluri, participă, vrea să devină “personaj”, să fie recunoscut ca personalitate. Ignorarea sistematică a unui actor social, însingurarea lui, împiedică tocmai aceste procese și induce o stagnare a dezvoltării personalității, fiind totodată o cale de alienare, de distrugere treptată a armoniei interne.
- *Formarea Eului* se realizează în cadrul relațiilor interpersonale. Eul este un produs devenit, avînd origine socială. Imaginea de sine este o construcție socială. Se formează prin apartenența la un grup social, prin compararea cu alții, reunind într-un ansamblu relațiile cu alții, judecățile noastre asupra altora și ale celorlalți asupra noastră, aparența noastră fizică raportată la a altora și comentată de alții, sentimentele noastre morale formate între noi și lume și reflectînd relația permanentă dintre noi și lume. Imaginea de sine conține cunoștințe formate în relația noastră cu lumea. Sunt cunoștințe despre trăsăturile noastre de personalitate, despre abilități și priceperi, despre părțile tari și slabe, despre valori, credințe, motivații, despre relațiile cu alții care exercită o influență semnificativă asupra noastră.
- În formarea Eului sunt esențiale: *socializarea, compararea socială și percepția de sine*. Ca rezultat al acestui proces, identitatea psiho-socială devine o sinteză a concepției de sine, o modalitate de afirmare a Eului prin comparație cu alte personalități, cu alte euri. Reunește, pe de o parte, caracteristicile individului raportate la normele sociale și, pe de altă parte, reprezentarea de sine raportată la alții.
- *Stima de sine* se structurează sub presiunea standardelor și valorilor sociale, a educației din copilărie, a persoanelor semnificative întâlnite (dar și a predispozițiilor personale naturale - activism, introversiune/extroversiune, emotivitate). Produsul intern este unic și devine modelul intern al stimei de sine.
- Factorii esențiali ai stimei de sine sunt aparența fizică și acceptarea socială. Nivelul stimei de sine depinde concomitent de doi factori, de două judecăți de valoare egale ca importanță: *autoestimarea propriei valori și suportul social perceput*.
- Inclusiv *mecanismele de apărare ale Eului* sunt dobândite prin învățare socială. Copilul preia raționalizările sau negările observate la părinți, gelozia sau proiecția etc., dobîndind astfel un stil personal de a face față situațiilor problematice.

- În viziunea lui Freud, Supraeul este conștiința morală condusă de reguli, este autocontrolul apărut prin *interiorizarea exigențelor și interdicțiilor* parentale și sociale în general, în contextul variatelor relații interpersonale din copilărie.
- Dar relațiile interpersonale constituie un factor de *mobilizare și dinamizare* a întregii vieți psihice umane. Ele nu participă doar la constituirea psihismului individual ci totodată pun în mișcare structurile psihice *deja constituite* (îndeamnă la percepere, comunicare, reflecție, stimulează imaginația, solicită memoria etc.), dau naștere la variate stări psihice (satisfacție sau insatisfacție, certitudine sau incertitudine, frustrare sau detensionare etc.), permit manifestarea unor conținuturi subiective (exteriorizare afectivă, exprimarea atitudinilor etc.).

b) De la personalitate la relațiile interpersonale.

- Așa cum personalitatea nu poate fi concepută fără aportul relațiilor interpersonale, nici acestea nu pot fi concepute fără implicarea personalității. În primul rând pentru că o relație se stabilește între cel puțin două persoane. Apoi deoarece în relații sunt implicate toate însușirile protagoniștilor, toată bogăția sistemului bio-psiho-socio-cultural în întâlnirea sa cu altul.
- Factorul de bază al oricărei relații interpersonale este *motivația* fiecărei persoane de a întreține o relație. În piramida lui Maslow sunt cuprinse și trebuințele de afiliere socială (nevoia de a avea contacte relativ frecvente cu ceilalți, care se deosebește de nevoia de intimitate ce se referă la preferința pentru relații calde, apropiate) precum și cele de stimă și statut. Deci socialitatea este o nevoie fundamentală a omului. Trebuința de relaționare cu alții are 3 aspecte. Are o pronunțată nevoie de incluziune (de comunicare și contact, de a fi îngrijit, protejat), o trebuință de control (să-și exercite puterea față de alții ori să fie protejat de alții) și o nevoie de afecțiune. În relațiile interpersonale aceste nevoi se pot manifesta moderat, în exces sau în deficit. În cazul excesului nevoii de incluziune, persoana suportă cu greu solitudinea; dacă nevoia de control e în exces, persoana tinde să domine relația iar dacă trebuința de afecțiune este exagerată, relația poate fi dezechilibrată spre afecțiune și intimitate excesive, îngreunând desfășurarea optimă a celorlalte dimensiuni.
- Flexibilitatea *gândirii*, ușurința de a realiza și accepta schimbări facilitează stabilirea și menținerea relațiilor interpersonale, adaptarea rapidă la situații noi; dimpotrivă, persoanele rigide, dogmatice, cu “principii”, orientate excesiv spre sine, sunt incapabile să întrețină relații interpersonale normale.
- *Empatia* este o condiție a succesului în stabilirea și menținerea relațiilor interpersonale la un nivel optim. Cei incapabili de a înțelege trăirile semenilor se închid în sine și tind să devină “tirani”, transformându-i pe alții în simple instrumente de satisfacere a propriilor trebuințe.

- Intrarea în relații interpersonale dificile și mai ales menținerea și transformarea lor în sens pozitiv reclamă nu doar *abilități speciale în comunicarea* cu altul ci și un considerabil *efort de voință*, atât în sensul acțiunii tenace cât și în cel al răbdării, al abținerii până la momentul oportun. Dezvoltarea calităților voinței în planul comunicării interumane este necesară îndeosebi în relațiile interpersonale presupuse de profesiile de pedagog, medic, comerciant și mai ales în cea de psiholog (răbdarea de a asculta etc.).
- Capacitatea personală de *autodezvăluire* este un alt factor care influențează relațiile interpersonale, atât în forma de autodezvăluire personală cât și în cea relațională. Ultima e decisivă în menținerea și consolidarea unei relații, în măsura în care partenerii sunt capabili să comunice despre starea legăturii lor.
- *Viața afectivă* colorează întreg universul relațiilor interpersonale, afectivitatea fiind considerată cel mai important aspect în contactele mutuale dintre oameni. Ea este decisivă pentru relațiile simpatetice, reprezentînd un criteriu de apropiere sau respingere. Apoi, singurătatea este o stare emoțională a persoanei. Indivizii însingurați sunt de obicei timizi, au o stimă de sine scăzută și evită situațiile interpersonale în care ar putea fi respinși de ceilalți. Pe de altă parte, empatia poate fi privită ca un răspuns emoțional la suferința altuia. Stările psihologice tranzitorii sunt factori ai comportamentului prosocial. Buna dispoziție îi determină pe oameni să îi ajute pe ceilalți iar proasta dispoziție inhibă comportamentul de ajutorare. Indivizii care sunt triști sau indispuși sunt mai puțin dispuși să realizeze comportamente de ajutorare. Conform teoriei frustrare-agresiune se afirmă că orice frustrare duce la furie și agresiune.
- Apoi, un factor-cheie al relației interpersonale este *atracția interpersonală*, definind dorința unui individ de a întreține relații pozitive cu altul. În cadrul său funcționează *similaritatea* de gusturi individuale, credințe, obiceiuri, atitudini, convingeri dar și *reciprocitatea*.
- *Temperamentul* își pune amprenta asupra calității și mai ales asupra evantaiului de relații. Un introvert tinde să stabilească mai puține relații dar mai profunde și stabile, în timp ce extrovertul este capabil de o mare plajă de relaționare dar se menține în general la un nivel superficial. Apoi, caracterul exploziv al unor temperamente (coleric), precum și pasivitatea altora (flegmatic, melancolic), pot influența negativ relațiile interpersonale.
- *Aptitudinile* speciale sau generale au rolul lor specific. Astfel, spiritul de observație sau inteligența, dacă sunt bine dezvoltate, contribuie pozitiv în orice relaționare. Aptitudinea specială favorizează relațiile interpersonale dintre profesor și elevii săi.
- *Atitudinile și trăsăturile de caracter* își pun amprenta pe întreaga conduită psiho-socială a omului. Ele reprezintă latura de autoreglaj a conduitei în raport cu lumea, latura relațional-

valorică a personalității. Atitudinile față de ceilalți oameni și față de societate se exprimă prin gradul de deschidere față de cei din jur, exprimă gradul de prețuire, respect, stimă, dragoste față de ceilalți. Pe baza ei se dezvoltă relațiile de simpatie sau antipatie, de ajutorare, de concurență, de conflict. Se manifestă în conduită prin trăsături de caracter cum sunt generozitatea, sinceritatea, loialitatea care influențează pozitiv relațiile interpersonale sau prin minciună, egoism, șovinism, obrăznicie și aroganță care au efecte negative asupra menținerii și consolidării relațiilor interpersonale. Sunt importante de asemenea și atitudinile față de sine, care se exprimă în relația interpersonală prin demnitate, respect de sine, modestie sau mândrie, îngâmfare, aroganță.

- Comportamentul pro-social se explică fie prin influența *stărilor psihologice tranzitorii* fie prin *caracteristicile personale* (empatia sau competența percepută specifică).
- Comportamentul agresiv se explică fie prin referire la instinctul agresiv, fie prin relația cu frustrarea, fie pe baza tipului de personalitate sau a sexului.
- Eul caracteropat este o formă patologică ce caracterizează în special latura relațional-valorică a personalității, caracterul. Se definește prin fixitate, stereotipie, prin abolirea conștiinței etice, prin violență și impulsivitate sau prin anxietate, insecuritate și eșec. Nu contribuie la formarea unor relații interpersonale constructive, armonioase.

SUBIECTUL XII

Centralitatea gândirii în S.P.U.

I. Plan de tratare a subiectului:

A. Abordarea conceptelor din enunț:

- a) conceptul de sistem psihic uman;
- b) conceptul de gândire.

B. Evidențierea locului și rolului central al gândirii în viața psihică umană.

II. Ideile principale:

A. Abordarea conceptelor:

a) S.P.U.:

- definiția S.P.U. ca ansamblu ierarhizat și intercorelat de funcții și procese psihice;
- enumerarea instanțelor psihice și scurtă caracterizare a lor (conștient, subconștient, inconștient);
- clasificarea proceselor psihice din alcătuirea S.P.U. (cognitive și reglatorii, cu fiecare diviziune în parte);

b) Gândirea:

- încadrarea gândirii ca element din clasa proceselor cognitive superioare (intelectuale);
- definiția gândirii și scurtă caracterizare psihologică (caracterul abstract și generalizat al gândirii; operații, conținut informațional specific, produsele operării; enumerarea principalelor activități ale gândirii).

B. Evidențierea locului și rolului central al gândirii în viața psihică umană; analiza corelațiilor gândirii cu fiecare proces în parte:

a) cu procesele senzoriale:

- rolul operatorilor logici în conștientizarea senzațiilor;
- rolul gândirii în percepție – faza identificării și interpretării, legea selectivității și constanței perceptive, combaterea iluziilor perceptive, observația ca activitate perceptivă complexă; rolul gândirii în reprezentare – intervenția la nivelul operării, reprezentările generale și anticipative.
- rolul senzațiilor și percepțiilor: sursă de informații despre însușirile concrete (material care va fi prelucrat de operatorii gândirii); rolul reprezentărilor în activitatea mintală.

b) cu memoria:

- caracterul inteligibil, mijlocit și activ al memoriei; memoria logică; memoria verbal-simbolică; organizarea/optimizarea memoriei; cauzele și combaterea uitării.
- memoria oferă material pentru prelucrările de la nivelul gândirii; depozit al cunoștințelor, al strategiilor rezolutive/procedeele de rezolvare a problemelor și material pentru înțelegere (cunoștințele “cod”).

c) cu imaginația:

- controlul imaginației pe direcția raționalității și adecvării la cerințele obiective; factor al imaginației reproductivă și creatoare, dimensiune a visului de perspectivă; operațiile gândirii ca sursă pentru procedeele analitico-sintetice ale imaginației; evaluează critic produsele imaginației, redirecționează în direcția atingerii scopurilor.
- participă la elaborarea ipotezelor în rezolvarea problemelor; factor al euristicii și gândirii divergente; suport intuitiv pentru înțelegere și conceptualizare.

d) cu motivația:

- participă la conștientizarea motivelor; intră în structura psihologică a tuturor modalităților motivaționale (trebuințe, motive, interese, convingeri, concepții, idealuri); factor al refulării și reprimării; element-cheie în stabilirea optimumului motivațional (perceperea/interpretarea sarcinii) și factor implicat în stabilirea nivelului de aspirație; motivația cognitivă.
- motivația susține energetic toate activitățile gândirii pe parcursul desfășurării lor.

e) cu afectivitatea:

- teoriile cognitive ale producerii emoțiilor; tonul emoțional al proceselor cognitive; intră în structura psihologică a proceselor afective superioare (sentimente, pasiuni) precum și a emoțiilor și sentimentelor valorice.
 - ca proces reglator, afectivitatea susține energetic toate activitățile gândirii.
- f) cu voința:
- participă la interpretarea/evaluarea mărimii obstacolului; contribuie la formularea scopului activității și conștientizarea/anticiparea momentelor dificile ale activității; intră în structura psihologică a fiecărei etape a actului voluntar; participă la constituirea calităților voinței.
 - ca proces principal de autoreglare, voința susține toate activitățile gândirii pentru depășirea obstacolelor ce apar în calea îndeplinirii lor (detaliază pentru fiecare în parte!).

SUBIECTUL XIII

Reprezentare-memorie-imaginație

- comparație după criteriul parametrilor proceselor psihice -

I. Plan de tratare a subiectului:

- A. Enumerarea și caracterizarea parametrilor proceselor psihice.
- B. Definiția celor trei procese psihice.
- C. Identificarea parametrilor pentru fiecare din procesele psihice analizate.
- D. Comparație: asemănări și deosebiri.

II. Ideile principale:

C. Identificarea parametrilor pentru fiecare dintre procesele psihice analizate:

a) Reprezentarea:

- 1) conținut informațional: însușiri concrete (intuitive, figurative) ale obiectelor și fenomenelor (furnizate de percepție și memorie);
- 2) modalitățile operaționale: analiza și sinteza senzorială (care urmăresc coordonatele acțiunii cu obiectele) se împletesc cu operațiile intelectuale, la acest nivel operând generalizarea intuitivă; se realizează combinații și recombinații, schematizări și generalizări care conferă reprezentării calitatea (definitorie a) unei construcții și reconstrucții mintale; reprezentarea nu este o "copie" a unor informații venite din "adâncimile" memoriei ci este o construcție activă dependentă de activitățile pe care le deservește (ale gândirii, ale imaginației, ale memoriei care construiesc și reconstruiesc reprezentări în funcție de necesitățile de ierarhizare și ordonare logică în sistem, precum și în funcție de scopurile activității curente). Imaginile anticipative nu provin nemijlocit din datele perceptive și memorie ci, în urma prelucrărilor acestora prin intermediul gândirii și imaginației, devin construcții inedite, inexistente în experiența insului. Procesul imaginației, așadar, duce la formarea imaginilor (reprezentărilor) anticipative, noi, inedite. Ele sunt exemple tipice pentru natura dublă a reprezentării: intuitivă, după conținutul prelucrat și după produs (image); intelectuală, la nivelul prelucrărilor operaționale. Le putem încadra deci, simultan în două categorii: ca proces, ele sunt desfășurări intelective (ale gândirii și imaginației); ca produs, ele constituie reprezentări deoarece au caracter figurativ (image).
- 3) modalitate subiectivă de reflectare (produs): imagine mentală unitară, schematică (reflectă însușirile caracteristice) și panoramică.

b) Memoria:

1) conținut informațional: toate tipurile de însușiri ale obiectelor și fenomenelor (concrete dar și abstracte = relațiile, însușirile esențiale) precum și elemente de natură afectivă produse în experiența personală; ajung în memorie prin intermediul produselor celorlalte procese psihice.

2) modalitățile operaționale: în fiecare proces (fază) al memoriei informațiile (produse ale celorlalte procese psihice) suferă multiple transformări care ilustrează însușirile memoriei de a fi activă, selectivă, inteligibilă, situațională și relativ fidelă; în procesul de engramare au loc operații de codare a informației, triere-selectare, comparare, asociere; în procesul activ al stocării se petrec recombinații, ierarhizări, asocieri, rearanjări, abstractizări și generalizări; reactualizarea presupune decodificări, particularizări, concretizări, asocieri și disocieri.

Toate aceste prelucrări operaționale influențate de celelalte desfășurări procesuale din sistem (înțelegere, conceptualizare, trăiri afective etc.) au la bază operațiile de analiză și sinteză, comparația, abstractizarea și generalizarea, concretizarea și particularizarea, memoria beneficiind deci de toate achizițiile instrumentale ale sistemului pe care le combină variat în funcție de necesitățile logice și afectiv-motivaționale subiective, dependent de fiecare situație în parte;

3) produsul: în fiecare proces, în urma prelucrărilor operaționale precizate mai sus, rezultă informații noi (produse) care intră în circuitul celorlalte procese ale memoriei și în funcție de necesități vor deservi celelalte procese și acțiuni psihice; produsul memoriei trebuie analizat prin prisma rolului acesteia în viața psihică umană, în activitatea insului; deoarece rolul memoriei este, până la urmă, acela de a reactualiza informațiile necesare în desfășurarea activității, de a readuce individul care desfășoară o activitate în posesia (conștientă sau nu) a informațiilor engramate: produsul memoriei lui reprezintă totalitatea informațiilor introduse și prelucrate activ, selectiv și inteligibil care reflectă realitatea trăită de subiect (experiența personală) - imagini, concepte, cuvinte, mișcări, trăiri afective etc.

c) Imaginația:

1) conținut informațional: material cognitiv divers - imagini, idei și mai ales imagini conceptualizate și semnificative (acestea din urmă exprimă unitatea intuitivului = imaginea, cu generalul = conceptul și, ca urmare, conferă o bogăție informațională și un potențial de asociere ridicat).

2) modalități operaționale: procedeele imaginației sunt într-o continuă generare, cele mai cunoscute fiind (vezi manuale); aceste procedee nu sunt altceva decât combinări, mereu inedite, de compuneri (asocieri, sinteze), descompuneri și recompuneri, integrări și dezintegrări. Ele sunt controlate și reglate atât de imperativele gândirii (dezideratele logice și raționale care fundamentează, verifică și evaluează rezultatele imaginației) cât și de intensitatea trăirilor afective, de dorințe, așteptări, aspirații.

3) produsele imaginației: luând în considerare toate formele imaginației, aceasta produce: înlănțuiri de imagini, emoții, reflecții; reverii - imagini și idei propulsate de dorințe și așteptări; imagini și proiecte noi cu pregnantă semnificație personală (de aici originalitatea, unicitatea lor).

D. Comparație: asemănări și deosebiri.

a) Asemănări:

1) după criteriul genetic, toate aceste procese nu se pot realiza fără un potențial operațional ereditar de tip uman care se dezvoltă prin activitate; toate se dezvoltă pe baza activității senzoriale, a informațiilor aduse de acestea în sistem (care suferă însă prelucrări multiple); toate contribuie la elaborarea altor scheme operaționale și procese psihice, implicit la formarea și dezvoltarea personalității. Eu-l însuși, în constituirea și dezvoltarea sa beneficiază de aportul reprezentărilor (de sine și de lume), al memoriei (care îi conferă unitate și stabilitate) și al imaginației (care îi oferă perspectivele de dezvoltare - vezi visul de perspectivă).

2) după parametrii proceselor psihice:

- conținut informațional: sunt prelucrate datele (însușirile) concrete ale experienței anterioare (imagini);
- operații: beneficiază de toate prelucrările operaționale ale sistemului;
- produs: rezultă imagini.

b) Deosebiri:

1) după criteriul genetic, memoria precede și fundamentează reprezentarea și imaginația; procesele reprezentării și imaginației îmbogățesc continutul mnezic (imagini noi, procedee operaționale noi); pe măsură ce se dezvoltă imaginația, devine posibilă generarea reprezentărilor mai complexe, procesul germinativ excelând cu apariția reprezentărilor anticipative; complexitatea și bogăția reprezentărilor sprijină amploarea demersurilor imaginative.

2) după parametrii proceselor psihice:

- conținut informațional: memoria include conținutul informațional al reprezentării și imaginației; reprezentarea prelucrează un conținut informațional concret iar imaginația îmbină intuitivul cu generalul;
- operații: procedeele imaginației sunt sisteme aflate în continuă dezvoltare și multiplicare;
- produs: reprezentarea își păstrează un caracter figurativ iar imaginația și memoria generează nu numai imagini ci și informații cu un variat nivel de abstractizare și generalizare.

SUBIECTUL XIV

Locul și rolul voinței în activitatea umană

I. Planul tratării subiectului:

- A. Conceptul de activitate umană.
- B. Voința: definire și caracterizare generală.
- C. Locul voinței.
- D. Rolul voinței.
- E. Concluzii.

II. Ideile principale:

C. Locul voinței:

- a) încadrarea în procesele reglatorii ale activității (pe axa motivație-scop);
- b) încadrarea în ierarhia formelor de reglaj (loc central);
- c) la nivel conștient;
- d) la intersecția relațiilor cu toate procesele psihice (enumerare).

D. Rolul:

- a) dispozitiv antialeator, antiredundant, de autoreglaj conștient în SPU;

- b) mecanismul fundamental de depășire conștientă a obstacolelor ivite în calea atingerii scopului și a satisfacerii motivelor;
- c) într-o activitate voluntară bine reglată toate componentele ei (informațiile, operațiile, capacitățile) sunt concentrate și direcționate spre atingerea scopului; voința intervine și în dirijarea stărilor psihice integrate în activitatea voluntară;
- d) la nivelul percepției: organizarea și dinamica la nivelul câmpului perceptiv; observația ca activitate voluntară (integral);
- e) la nivelul reprezentării: rolul cuvântului; transformarea și organizarea imaginilor secundare în raport cu cerințele activității;
- f) la nivelul gândirii: susține procesele rezolvării de probleme în toate fazele; contribuie la asumarea sarcinii de a rezolva problema; factor suportiv în învățarea cognitivă și înțelegere (ca activitate);
- g) la nivelul memoriei: implicată în procesele engramării și reactualizării, în special la nivelul reproducerii; memorarea voluntară; optimizarea memoriei; combaterea uitării;
- h) la nivelul imaginației: imaginația voluntară; intervine în imaginația involuntară (ușoară dirijare în reverie); conduce imaginația reproductivă și în special pe cea creatoare, participă la elaborarea și urmărirea visului de perspectivă;
- i) la nivelul afectivității: inhibă (frânează) trăirile afective care stânenesc atingerea scopului; susține trăirile afective concordante cu scopul; rol în controlul comportamentului afectiv primar; rol în controlul și conducerea expresivității emoționale (convenționalizarea socială și simularea trăirilor afective);
- j) la nivelul motivației: face posibilă atingerea scopului care corespunde satisfacerii motivului; intervine în promovarea și apărarea convingerilor, concepțiilor și idealurilor; amână sau declanșează și susține satisfacerea trebuințelor (în special a celor superioare), motivelor, intereselor; intervine în reglarea intensității motivației (optimum motivațional) și în autoreglarea (corijarea) nivelului de aspirație;
- k) la nivelul deprinderilor:
1. în formarea deprinderilor:
 - condițiile elaborării deprinderilor (organizarea exercițiilor; asigurarea autocontrolului; constanța principiilor și metodelor; caracterul activ al metodelor);
 - etapele formării deprinderilor: efort voluntar pentru atingerea parametrilor de viteză, corectitudine, precizie (observarea instrucției verbale și a demonstrării model);
 - încordare voluntară în etapa învățării analitice; încordare voluntară în direcția organizării și sintetizării; limitele controlului voluntar (platoul);

- combaterea volitivă a obișnuințelor negative și susținerea formării obișnuințelor valoroase;
- controlul transferului: inițierea și susținerea voluntară a acțiunilor care favorizează transferul (schematizarea și analiza verbală);
- controlul interferenței: frânarea voluntară a factorilor care favorizează interferența; inițierea și susținerea acțiunilor de combatere a interferenței.

2. în actualizarea deprinderilor:

- controlul conștient, voluntar de ansamblu al activității automatizate;
- activarea selectivă din subconștient, coordonarea seriei de deprinderi în concordanță cu specificul activității, cu scopul urmărit;
- controlarea în detaliu a deprinderii atunci când intervin elemente noi sau în situațiile problematice;
- descompunerea deprinderii complexe pentru a verifica corectitudinea fiecărei execuții în parte (de exemplu în calculul mintal);

l) la nivelul actului voluntar: toate fazele beneficiază de aportul voinței (exemplificare pentru fiecare fază în parte);

m) la nivelul modalităților personalității: prin intermediul structurilor caracteriale controlează temperamentul precum și formarea și dezvoltarea aptitudinilor; creativitatea este expresie a personalității dar aceasta nu exclude ci presupune eforturi deosebite; sprijină stadiile creativității (modulează raportul dintre „inspirație și transpirație”...).

E. Concluzii:

1. În S.P.U. voința este mecanismul principal prin care se realizează autoreglajul. Proces reglator-energetic, voința este factorul de coordonare a componentelor informaționale, energetice și operaționale care concură la atingerea scopurilor personale ale activității. Pe axa motivație-scop voința intervine în depășirea obstacolelor.
2. Toate procesele și funcțiile psihice au și o formă voluntară (observație, atenție voluntară, memorie voluntară etc.) esențială pentru momentele dificile ale activității.
3. Actul voluntar are mai multe faze distincte și fiecare dintre acestea beneficiază de aportul voinței.
4. Efortul voluntar se dezvoltă (educă) și se specializează prin intermediul activității. Activitatea este premisa dar și beneficiarul voinței.
5. Calitățile voinței constituie (în formele lor pozitive) aptitudini. Ele mijlocesc performanțe supramedii în activitate și au un rol deosebit în activitățile complexe și cu dificultate crescută.

6. Prin intermediul voinței, psihicul conștient coordonează și controlează celelalte instanțe cu care se află în relații reciproce (subconștientul și inconștientul).
7. Manifestările voinței depind de trăsăturile de personalitate și, la rândul său, activitatea voluntară sprijină dezvoltarea personalității până la nivelul cel mai înalt, al manifestărilor creative.
8. Posibilă numai la om, care posedă limbaj articulat și conștiință creatoare, voința conferă sistemului psihic calitatea controlului acțiunilor proprii în sensul autodeterminării.

SUBIECTUL XV

Locul și rolul scopului în activitatea umană

I. Plan de tratare a subiectului:

- A. Termenii: definirea și caracterizarea activității umane; conceptul de scop.
- B. Locul scopului în activitatea umană: poziția pe axa activității, precizarea elementelor care îl formează (genetic și structural); distincția mijloace-scop.
- C. Rolul scopului în activitate; exemplificare pentru fiecare tip de activitate.

II. Ideile principale:

A. Termenii: definirea și caracterizarea activității umane; conceptul de scop.

a) activitatea umană:

- forma de existență concretă a omului, îmbinare a resurselor sale psihice sub forma unor variate demersuri pentru atingerea unor scopuri variate pentru satisfacerea motivelor corespunzătoare;
- accepțiunile și specificul activității umane;
- nivelurile structurale și funcționale care se îmbină pentru atingerea scopului (mișcări, operații, acțiuni; conștient, subconștient, inconștient);

- tipurile de procese din structura activității care concură la atingerea scopului (informaționale sau cognitive - elementare și superioare; energetice - reglatorii);
 - formele de activitate după variate criterii;
 - activitatea ca manifestare și determinantă a personalității.
- b) conceptul de scop: construcție mintală conștientizată presupunând îmbinarea tuturor proceselor și proprietăților psihice, care orientează și reglează cursul desfășurării activității, exercitând importante funcții de anticipare, reglare, unificare a resurselor, conducere dinlăuntru, orientare pentru demersurile întreprinse de om; proiecție mintală anticipativă a rezultatului unei acțiuni sau activități în curs de desfășurare. Varietatea scopurilor corespunde complexității ființei umane în înzestrarea ei biologică, psihologică, socială și culturală: în raport cu motivele care le generează, scopurile pot fi individuale sau generale (comune, la nivel de grup sau subgrup), minore sau majore, altruiste sau egoiste, curente sau de perspectivă; în raport cu dificultatea atingerii lor pot fi în grad variat accesibile sau inaccesibile; după criteriul raționalității lor, se pot întâlni scopuri raționale sau iraționale; în raport cu tipurile de activități pe care le orientează, scopurile pot fi de cunoaștere sau de execuție, de optimizare sau de verificare, ale activității de muncă sau ale activității de joc, ale învățării sau ale creației.

B. Locul scopului în activitatea umană: poziția pe axa activității, precizarea elementelor care îl formează (genetic și structural); distincția mijloace-scop.

- a) element al cuplului de orientare și susținere "motiv-scop" considerat axa ("coloana vertebrală") oricărei activități; deși formulat în prezent, scopul este propulsat și amplasat în viitor; motivul împinge spre acțiune, scopul exercită o funcție de atracție (forță care "absoarbe" subiectul) spre viitor. Când o activitate are mai multe scopuri și subscopuri, acestea sunt organizate ierarhic.
- b) apariția scopului presupune constituirea anterioară a funcțiilor de reprezentare simbolică (imaginativă și verbal-semantică), are la bază dezvoltarea memoriei, a imaginației, gândirii și afectivității; scopul exprimă ființa (cu trăsăturile ei general-umane dar și originale) și totodată contribuie la dezvoltarea ei. În scop se proiectează personalitatea actuală și se întrezărește personalitatea viitoare.
- c) scopul reprezintă schițarea unui rezultat dorit, mijloacele sunt elementele curente prin care este posibilă înaintarea spre scop. Locul scopului este viitorul, cel al mijloacelor este prezentul. Atingerea scopului încheie acțiunea curentă, mijloacele o realizează. Subscopurile au statut de mijloace în raport cu scopul principal.

C. Rolul scopului în activitate; exemplificare pentru fiecare tip de activitate.

- a) scopul imprimă sensul desfășurării acțiunii; îi servește ca reper; îi conferă specificul de activitate voluntară; îi determină apartenența la o categorie sau alta (creativă sau de verificare, de conducere sau de execuție, fizică sau intelectuală, de învățare sau de muncă sau joc); îi precizează ierarhia (principală sau secundară); îi sporește eficiența pe măsură ce este mai clar și mai riguros formulat; în psihologia de grup se poate distinge scopul grupului luat ca întreg de scopurile individuale ale membrilor (care se satisfac tot în cadrul grupului) - puterea scopului unui grup depinde atât de claritatea formulării lui cât și de gradul de adeziune a membrilor grupului la scop, în timp ce puterea (eficiența pentru activitate) scopului individual este determinată în special de natura și intensitatea trebuințelor individului; între aceste două categorii de scopuri există o strânsă interacțiune - scopul grupului influențează comportamentul individual, iar scopurile individuale determină alegerea scopurilor de grup.
- b) îi unifică toate componentele (activitatea voluntară se caracterizează prin direcționarea și concentrarea tuturor componentelor ei - informații, operații, capacități - în direcția atingerii lui);
- c) stimulează dezvoltarea proprietăților proceselor psihice (pe latura operațională, generându-se noi modalități instrumentale, perfecționându-se cele existente, organizându-se blocuri operaționale tot mai eficiente) și chiar a unor trăsături de personalitate care se vor dovedi utile în activitate;
- d) stabilește poziția ierarhică a unei desfășurări procesuale: acțiune sau activitate;
- e) face ca activitatea să fie una de optimizare și dezvoltare sau una de consolidare și întreținere (menținere); imprimă deci, în profilul activităților un aspect homeostatic sau, dimpotrivă, unul dinamic - explorator.
- f) disocierea dintre elementele activității, dintre motiv și scop, poate fi considerată ca un simptom al dereglării acesteia (activități gratuite, aberante);
- g) în lupta motivelor, scopurile aferente lor pot fi mai atrăgătoare pentru că realizarea lor aduce satisfacții imediate dar au o semnificație valorică redusă; altele sunt mai puțin tentante prin rezultatele imediate dar consecințele lor se dovedesc importante în viitor; tocmai de aici apare dificultatea optării și se declanșează procesul deciziei. Acest moment poate fi dramatic deoarece implicarea proiectivă în fiecare din situațiile alternative este puternic resimțită în plan afectiv. Apoi, apare conflictul între responsabilitatea față de sine și față de alții, conflict

care angajează întreaga personalitate. Selectarea unui scop dintre cele concurente este un proces complex și decisiv în conducerea și reglarea activității până la finalizare;

- h) deși e limpede și riguros formulat nu e suficient pentru desfășurarea normală și mai ales eficientă a activității: sunt necesare și stimulări și susțineri energetice (determinate la rândul lor tot de conștientizarea scopului, de valoarea acestuia pentru subiect);
- i) în activitatea perceptivă: calitatea imaginii perceptive depinde și de integrarea percepției într-o activitate - ceea ce are mare importanță (semnificație) pentru activitate (deci care contează în încercarea de atingere a scopului) devine obiectul central al percepției și este redat clar, complet și precis; toate celelalte elemente din câmpul percepției sunt reflectate mai vag, mai puțin precis, mai lacunar; dar obiectul percepției nu este fix, ci cunoaște o anumită dinamică - în funcție de necesitățile variate care apar în încercarea de a atinge scopul, un obiect poate fi într-un moment obiect, iar în altul element al câmpului perceptiv. Observația este o activitate perceptivă intenționată, orientată spre un scop. În raport cu scopul se vor selecta din câmpul perceptiv elementele corespunzătoare. Scopul dă o anumită semnificație acestor elemente și aceasta stimulează concentrarea activității perceptive și activează mecanismele discriminative. Uneori, iluziile pot apărea ca expresie a centrării excesive pe un element din câmpul perceptiv care are o legătură directă cu scopul activității.
- j) la nivelul reprezentării: în funcție de scopul activității în care este încadrată imaginea mentală secundară, se pot produce variate modificări (construcții și reconstrucții) dirijate prin intermediul cuvântului (vezi rolul cuvântului în reprezentare).
- k) toate activitățile gândirii se desfășoară (conștient sau nu) în raport cu scopul stabilit conștient: asumarea sarcinii de a depăși obstacolul într-o situație problematică depinde de valoarea scopului; demersurile cognitive sunt întreprinse în baza aceluiași scop; fiecare pas al rezolvării de probleme urmărește găsirea unei soluții care să-l apropie pe subiect de scopul propus; tipurile de probleme au ca criteriu de diferențiere măsura specificării scopului; strategiile care ghidează procesele rezolutive se aleg nu numai în funcție de tipul de problemă ci și de scopul parțial sau total urmărit; învățarea cognitivă se desfășoară conform scopurilor educative, formative, științifice urmărite în activitatea pedagogică.
- l) activitatea de comunicare se desfășoară întotdeauna în legătură cu un anumit scop, în raport cu acesta selectându-se una sau alta din formele limbajului, mijloacele lingvistice sau extralingvistice, durata, conținutul și dinamica conversației.
- m) în activitatea mnezică fixarea scopurilor contribuie la optimizarea conduitei mnezice; importanța fixării unor scopuri clare, precise și complete este atât de mare pentru memorare încât chiar și atunci când subiecții nu sunt preveniți prin instructaj asupra faptului că vor

trebui să rețină anumite materiale cu care operează, ei singuri, prin autoinstruire își fixează scopuri mnezice; dar nu numai engramarea depinde de fixarea scopurilor ci și stocarea (când se petrec restructurări subconștiente) și reactualizarea (selectivă, în raport cu scopurile activității curente);

- n) imaginația zămislește noul, dependent de scopul activității în care este integrată; când activitatea este una reconstitutivă se declanșează și susține în special imaginația reproductivă iar în activitatea creatoare se afirmă imaginația creatoare; scopurile cu mare semnificație valorică pentru persoană conduc la făurirea visului de perspectivă; scopurile neatinse încă, dar cu mare importanță subiectivă contribuie la declanșarea și desfășurarea viselor și a reveriilor.
- o) motivația, prin intermediul conexiunii inverse care se manifestă la nivelul activității, este influențată în dinamica ei de gradul de atingere a scopului; atingerea unor scopuri poate genera noi elemente motivaționale sau le întărește și dezvoltă pe cele inițiale (vezi interesele sau convingerile); gradul de atingere a scopului într-o secvență a activității sau la finele activității globale influențează următoarea fixare a nivelului de aspirație;
- p) afectivitatea este controlată volitiv (reprimare sau susținere) în raport cu influența trăirilor afective asupra bunului curs al activității;
- q) voința este mobilizată în desfășurarea activității tocmai pentru a susține atingerea scopului, atunci când se ivesc obstacole; energia necesară desfășurării activității este organizată și concentrată în direcția unică a scopului; înainte de a fi efectiv realizate, acțiunile voluntare sunt întocmite rațional și orientate spre scopuri proiectate imaginativ; toate componentele activității (informațiile, operațiile, capacitățile) sunt concentrate și direcționate spre atingerea scopului; în ciuda dificultăților întânite în activitatea voluntară, cu cât valoarea scopului urmărit este mai mare pentru subiect, acesta se simte satisfăcut pe măsură ce se apropie de scop; perseverența este susținută de valoarea scopului; independența este susținută de cunoașterea cât mai profundă a semnificației scopului urmărit; încăpățânarea se manifestă ca urmărire a unui scop când împrejurările nu oferă nici o șansă de reușită; nehotărârea se manifestă ca oscilație îndelungată între mai multe căi, mijloace, motive sau scopuri.
- r) deprinderile sunt elaborate în raport cu anumite scopuri; de acestea se ține cont în îndeplinirea condițiilor necesare elaborării deprinderii;
- s) atenția este solicitată pentru activarea selectivă, concentrarea și orientarea energiei psihonervoase în vederea sprijinirii atingerii scopului; conștientizarea precisă a scopului și a valorii sale stimulează, orientează și reglează atenția, menținând-o cu ușurință un timp

îndelungat; atenția voluntară este favorizată de stabilirea cât mai clară a scopului; dacă acesta este vag, atenția se concentrează mai greu.

- t) la generarea și formularea unui scop participă toate instanțele S.P.U., iar urmărirea atingerii scopului presupune colaborarea celor trei instanțe, conștiința având un rol conducător (funcția de orientare spre scop, funcția anticipativ-predictivă, de autoreglaj voluntar).
- u) Toate structurile de personalitate reunite în modalitățile acesteia (temperament, caracter, aptitudini) influențează calitatea scopurilor și modalitatea de atingere a lor.
- v) În concluzie, scopul reprezintă un pol definitoriu al activității umane în ordine personală și socială, oglindă a personalității și totodată factor de dezvoltare al acesteia.

SUBIECTUL XVI

Motivație și personalitate: analiză comparativă și relații

I. Plan de tratare a subiectului:

- A. Termenii: definiția și caracterizarea generală.
- B. Comparația: asemănări și deosebiri.
- C. Rolul motivației în formarea și dinamica personalității.
- D. Rolul trăsăturilor de personalitate în dinamica motivației.

II. Ideile principale:

B. Comparația: asemănări și deosebiri.

- a) criteriile: genetic, structural, funcțional;
- b) asemănări:
 - după criteriul genetic: unele din formele motivației sunt ereditare altele se dobândesc prin asimilare, sedimentare, interiorizare și transformare a condițiilor externe (dependent și de specificul stărilor de necesitate interne existente deja); similar, în structura personalității care este un sistem bio-psiho-socio-cultural, există o continuitate între ereditar (premise biologice care asigură potențialul de tip uman) și dobândit (experiența rezultată din contactele

cu mediul, societatea, educația) - exemplare fiind formarea aptitudinilor și a atitudinilor dar și modelarea (și luarea în stăpânire a) temperamentului; apariția și dezvoltarea modalităților și formelor motivaționale precum și cea a trăsăturilor de personalitate se realizează prin implicarea în activitate, în condițiile interacțiunii dintre toate procesele psihice. Structurile motivaționale se pot genera una pe cealaltă (trebuințele generează motive, concepția despre lume și viață este bazată pe convingeri și la rândul său generează idealuri) după cum și structurile de personalitate pot genera alte structuri de personalitate (comunicativitatea stă la baza aptitudinilor oratorice, aptitudinile simple formează prin sinteză aptitudinile complexe). Motivația și personalitatea sunt sisteme în continuă schimbare (evolutive). Ca subsisteme ale SPU ele îi conferă acestuia caracteristica de sistem evolutiv.

- după criteriul structural: sistemul motivațional este ierarhizat (vezi piramida trebuințelor precum și structurile motivaționale care sunt cu atât mai complexe și mai generale cu cât numărul de activități și acțiuni în care sunt implicate este mai mare) ca și sistemul de personalitate (vezi de exemplu descrierea personalității ca sistem de constructe organizate ierarhic sau piramida caracterială); elementele motivaționale sunt intercorelate formând blocuri sau subsisteme așa cum în structura personalității întâlnim blocurile funcționale de la nivelul aptitudinii sau pe cele care conferă unitatea caracterului sau pe acelea dintre aptitudini și atitudini ("inteligent dar leneș") cu efecte importante în planul creativității; apoi temperamentul unei persoane nu este niciodată "pur" ci în structura temperamentală coexistă însușiri diferite (care aparțin unor tipuri diferite); în fine, toate trăsăturile de personalitate au un caracter sintetic (cu elemente de tip cognitiv, afectiv, volitiv) după cum și unele structuri motivaționale implică aceleași elemente (interese, convingeri, idealuri). Interesele implică organizare și constanță ca și trăsăturile de personalitate. Structurile motivaționale cât și trăsăturile de personalitate au o anumită plasticitate (nu sunt rigide, se pot restructura și perfecționa în funcție de mediu) - vezi, de pildă, convingerile și concepția despre lume și viață, respectiv plasticitatea caracterului.
- după criteriul funcțional: orice activitate se desfășoară dependent de structurile motivaționale ale persoanei. În cazurile concrete ale unei anumite activități și situații, sunt implicate cu predilecție anumite structuri motivaționale și anumite subsisteme de personalitate (selectivitate funcțională). Există o dinamică specifică fiecărei desfășurări motivaționale sau a implicării structurilor de personalitate (vezi ordinea manifestării trebuințelor precum și alternarea nivelurilor conștient, subconștient și inconștient în activitatea de creație); pe de altă parte pot exista relații de susținere reciprocă (constelații de motive pentru întărirea motivației, respectiv convergența aptitudinilor și atitudinilor) sau relații conflictuale între elementele

celor două sisteme (lupta motivelor, respectiv lipsa de unitate a caracterului sau discordanța dintre sensurile și nivelurile aptitudinale și caracteriale) cu efecte negative în desfășurarea concretă a activităților (performanțe scăzute sau blocarea activității). Motivația stimulează, orientează și susține energetic activitatea; la rândul lor, temperamentele facturează energetic conduitele iar structurile de caracter orientează și susțin (voluntar) acțiunile curente (ambele intervin, așadar, în autoreglare). Și motivația și structurile de personalitate ordonează și structurează conduitele (funcții de autoorganizare și antiredundanță în S.P.U.). În ordinea performanțială, interesele și obținerea optimumului motivațional precum și nivelul de aspirație: mijlocesc atingerea performanțelor înalte. Dar acestea sunt facilitate și de prezența aptitudinilor și a atitudinilor (față de muncă etc.) cu condiția convergenței acestora ca sens (vocație).

c) deosebiri:

- după criteriul genetic: anumite trebuințe (cele primare) sunt prezente de la naștere și nu dispar în timpul vieții (în ciuda plasticității lor); la nivelul personalității constatăm nu numai că nici o structură de personalitate nu este gata constituită (particularitățile activității nervoase sunt numai baza constituțională a temperamentului și nu sunt temperamentul propriu-zis) dar și faptul că unele structuri se schimbă complet sau involuează (atitudinile fiind cel mai pregnant exemplu - în copilărie aveam alte atitudini față de comuniști și față de capitaliști, alte atitudini față de chimie sau psihologie...); multiplicarea și diversificarea formelor motivaționale preced (și susțin) constituirea și dezvoltarea personalității.
- după criteriul structural: între elementele motivației și structurile de personalitate există un raport de la parte la întreg: convingerile sunt idei implantate în structura personalității; concepția despre lume și viață, convingerile și idealurile formează un complex motivațional de prim ordin (cu maximă generalitate, orientând orice activitate) al personalității; ierarhia trebuințelor este universal umană în timp ce ierarhia structurilor de personalitate (de exemplu piramida atitudinilor caracteriale) este unică și originală; nici o formațiune motivațională dintre cele care alcătuiesc sfera motivației nu are rol de nucleu central (chintesență a motivației) pe când personalitatea are în centrul său Eu-I ca factor de coordonare și integrare a întregului sistem (altfel spus, motivația este succesiune dinamică de stări, semnale și imbolduri în timp ce personalitatea este sistem de însușiri organizate în mod particular).
- după criteriul funcțional: motivația declanșează conduite, personalitatea le nuanțează (facturează); motivația semnalizează, personalitatea soluționează (vezi Eu-I ca factor coordonator al tuturor modalităților personalității); motivația propune, personalitatea decide; o trebuință intră în funcțiune doar după ce trebuința anterioară a fost satisfăcută cel puțin

parțial; acest principiu funcțional nu este întâlnit la nivelul structurilor de personalitate, care se pot manifesta împreună într-o anumită activitate (cu efecte pozitive sau negative).

C. Rolul motivației în formarea și dinamica personalității:

- a) structură psihică activatoare și predispozantă cu funcții de autodeterminare a omului prin stimulării interne: răcolește și reasează, sedimentează și amplifică (stimulând și susținând acțiunile face posibilă învățarea, asimilarea și acomodarea, trăirea emoțională cu funcții de autodeterminare și restructurare, dezvoltarea aptitudinilor și a caracterului, implicarea în roluri și tendința spre statute tot mai înalte care vor permite identificarea Eu-lui dar și dezvoltarea acestuia, activarea unui registru mai amplu sau mai restrâns al trăsăturilor de personalitate);
- b) dezvoltarea trebuințelor, a intereselor: stau la baza formării și dezvoltării unei personalități tot mai complexe (trebuințele de autorealizare fiind exemplare în acest sens);
- c) nesatisfacerea îndelungată a unor trebuințe poate genera perturbări în sistemul de personalitate (în speță, caracteriale);
- d) tipurile de motive și relațiile dintre ele (conflictuale sau convergente) influențează caracterul, în genere unitatea personalității (complexe dăunătoare personalității);
- e) orientarea constantă spre o activitate (interesul) împinge spre acțiune, spre control, spre punerea în disponibilitate a unor calități ale voinței; paleta largă și variată a intereselor unei persoane este nu numai un semn distinctiv al maturizării personalității și al extensiei Eu-lui ci și un factor care le susține.
- f) convingerile: ca idei adânc implantate în structura personalității conferă orientarea valorică (de durată) a acesteia, conferindu-i statornicie și consistență (vezi însușirile sistemului caracterial);
- g) idealul: devine o valoare personală care motivează comportamentul, orientează întreaga existență (Eu-l ideal care călăuzește viața); sensul și semnificația vieții conturează direcția spre care se orientează o persoană, scopul vieții este valoarea personală supremă; modelul de viață reprezintă o adevărată forță spirituală a personalității;
- h) concepția despre lume și viață: structură motivațională globală cu rol strategic în orientarea comportamentului;
- i) formele motivației pot constitui o pârgie importantă în formarea și dezvoltarea unor trăsături de personalitate; alternarea și ponderarea chibzuită a acestor forme poate avea efecte pozitive, în timp ce unilateralizarea și abuzul în utilizarea uneia din ele provoacă efecte opuse; deci

este recomandată utilizarea lor diferențiată, concordantă cu specificul situației, cu vârsta subiectului, cu particularitățile personalității sale;

- j) optimumul motivațional poate fi un factor cu influențe importante în dezvoltarea personalității: performanțele înalte care sunt obținute și cu aportul motivației optime, contribuie la creșterea încrederii în forțele proprii, la mărirea gradului de implicare în activități și prin acestea contribuie la dezvoltarea multor funcții și elemente ale personalității; invers, neconcordanța dintre intensitatea motivației și sarcină, conducând la eșec, se poate solda (mai ales dacă eșecurile sunt repetate) cu apariția unor complexe dăunătoare personalității. Analog, nivelul de aspirație sprijină sau împiedică dinamica personalității.
- k) blocurile (unitare) din structura personalității sunt sprijinite în formarea și dezvoltarea lor de structuri motivaționale corespondente: latura biologică a personalității este dinamizată de trebuințele primare, latura socială de trebuințele secundare, de convingeri și idealuri, latura valorică este sprijinită de complexul motivațional al convingerilor și idealurilor etc. Dar relația nu este o simplă corespondență de la un element al motivației la un element al personalității: astfel, la configurarea piramidei caracteriale participă deopotrivă trebuințe și aspirații, convingeri și idealuri, motive și interese.

D. Rolul trăsăturilor de personalitate în dinamica motivației:

- a) personalitatea este rezultat și premisă a dezvoltării umane; pe măsură ce se dezvoltă ea însăși, personalitatea modifică sfera motivației, stimulează dezvoltarea unor elemente noi sau le inhibă pe cele existente deja, le coordonează dinamica și implicarea în activitate (motivația declanșează conduite, personalitatea le nuanțează; motivația propune, personalitatea decide).
- b) temperamentul: influențează dinamica trebuințelor, un coleric (nerăbdător, excitabil, impulsiv) deosebindu-se de un flegmatic (răbdător) prin modul în care dă curs imboldurilor motivaționale, în care le controlează intensitatea, succesiunea, durata; cristalizarea intereselor este mai dificilă la coleric, melancolic și sangvinic datorită instabilității acestora; un digestiv tinde să-și satisfacă mai ales trebuințele primare, în vreme ce un cerebral sau un ectomorf vor dezvolta trebuințe superioare în mai mare măsură; stabilirea nivelului de aspirație tinde să se realizeze fără măsură la coleric și cu chibzuință la flegmatic; melancolicul, caracterizat printr-o redusă încredere în forțele proprii, tinde să-și stabilească un nivel de aspirație scăzut sau foarte înalt; optimumul motivațional este realizat mai dificil de către coleric datorită înclinației sale temperamentale către exagerare.
- c) aptitudinile: sprijină formarea intereselor; existența lor în structura de personalitate impulsionează dezvoltarea trebuințelor de autorealizare; sprijină idealurile, influențează

constituirea convingerilor și a concepției despre lume și viață dar și stabilirea nivelului de aspirație.

- d) caracterul: imprimă selectivitate (autoreglare) în satisfacerea trebuințelor, în cristalizarea intereselor, în formarea convingerilor, idealului, concepției despre lume și viață; influențează ponderea în ierarhia personală a trebuințelor de afiliere, de stimă și statut; participă la stabilirea nivelului de aspirație și la aprecierea (optimă sau nu) a dificultății sarcinilor cu care se confruntă individul; introduce lumea valorilor în ordinea și relațiile dintre elementele sistemului motivațional (vezi soluționarea conflictelor dintre motive);
- e) Eu-I, coordonator și valorizator, "concentrat" de simțire, cunoaștere și voință, este un factor de selecție și afirmare, de control și coordonare al factorilor interni. Nu numai afirmarea dar și formarea unor noi elemente motivaționale (interiorizarea condițiilor externe) sunt mediate de prezența Eu-lui activ.

SUBIECTUL XVII

Ereditar și dobândit în sistemul de personalitate

A. Definiția și caracterizarea personalității (revedi subiectul de sinteză "Procese psihice și personalitatea").

B. Conceptul de dezvoltare a personalității (vezi manuale!)

C. Temperamentul:

- caracterizare generală;
- ca tip, este hotărât ereditar (natură constituțională, baza ANS);
- ca manifestare curentă, temperamentul suportă influențele celorlalte modalități ale personalității (revedi sinteza!);
- nu se poate vorbi de o modificare radicală a temperamentului; tipul de sistem nervos, care stă la baza manifestărilor temperamentale, este înăscut. Există însă o evoluție temperamentală, condiționată de vârstă, de experiența de viață, de condițiile socio-profesionale.

D. Aptitudinile:

- caracterizare generală;

- dotație nativă și construcție sau modelare prilejuită de învățare (integral din manuale);
- inteligența ca aptitudine generală (inclusiv dezvoltarea stadială a inteligenței);
- pentru aptitudinea ce implică precumpănitor structuri senzoriomotorii, este decisivă contribuția eredității; pentru aptitudinile ce implică organizare intelectuală și adaptare socială decisive sunt exercițiul și educația.

E. Caracterul:

- caracterizare generală;
 - caracterul ar putea fi considerat un aliaj de trăsături înăscute și dobândite; însușirile tipului de sistem nervos și organizarea trebuințelor primare influențează caracterul. Totuși, acestea nu sunt decât premise naturale ori, esența caracterului constă tocmai în depășirea sau luarea în stăpânire prin voință și rațiune, prin enculturare și socializare, a trăsăturilor native. În acest sens, caracterul este văzut ca un produs al învățării sociale.
- + Relațiile reciproce dintre modalitățile personalității modelează fiecare compartiment al acesteia, astfel încât potențialul ereditar capătă forme și nuanțe variate, specifice fiecărei persoane în parte.
- + Conceptele de creativitate și talent; dezvoltarea potențialului creativ prin activitate; vectorii atitudinali și aptitudinile (blocuri funcționale).

SUBIECTUL XVIII

Personalitatea și procesele psihice

I. Planul tratării subiectului:

- A. Caracterul sistemic al S.P.U.
- B. Termenii: definiții, caracterizare generală.
- C. Raporturi între personalitate și procesele psihice.

II. Ideile principale:

A. Caracterul sistemic al S.P.U.:

- a) termenul de sistem:
 - definiție și caracteristici ale sistemelor: relații între elemente, ierarhie, indivizibilitatea, unitatea;
 - importanța principiului interacționist în psihologie;
- b) definițiile S.P.U. și caracterizare (hipercomplexitatea, natura energetic-informațională, autodezvoltarea, autoreglarea, antiredundanța);

c) subsistemele S.P.U.:

- instanțele: conștient, subconștient, inconștient (enumerare; precizarea diferențelor logice ale organizării lor - bipolaritate; precizarea existenței relațiilor și trecerilor reciproce).

B. Termenii: definiții, caracterizare generală.

1. Procesele psihice:

- a) definiție: modul sau subsistem de activitate informațională specializată dotată cu autoreglaj;
- b) enumerarea proceselor psihice și încadrarea în clase distincte pe baza următoarelor criterii:
 - nivelul informării și funcționalității (senzoriale elementare / complexe; cognitive superioare);
 - după proeminența funcțiilor informaționale și reglatorii: informaționale (sau cognitive) și reglatorii;
- c) caracterizarea proceselor psihice prin prisma celor 3 parametri (conținut informațional, operații, produse).

2. Personalitatea:

- a) accepțiunile termenului;
- b) definițiile psihologice;
- c) distincții terminologice: individ-individualitate-persoană-personalitate;
- d) laturile personalității: identificare după natura lor (energetică, operațională, valorică);
- e) Eu-l ca factor de integrare și coordonare a personalității.

C. Raporturi între personalitate și procesele psihice.

1. Treceri și transformări de la procesele psihice la trăsăturile (însușirile) de personalitate:

a) *după criteriul genetic*: prin jocul asimilărilor și acomodărilor, însușirile de personalitate se formează și se dezvoltă treptat cu condiția desfășurării activităților psihice (vezi teoria lui Piaget) pe baza unui potențial ereditar de tip uman, variabil de la om la om. Relațiile dintre procesele psihice, precum și dintre instanțele S.P.U., sunt generatoare de structuri și organizări personale.

Astfel: spiritul de observație (aptitudine generală) se dobândește în contextul activităților perceptive orientate și conduse prin gândire și voință și mediate permanent de limbaj și de informațiile din memorie; calitățile memoriei (aptitudine elementară) se obțin memorând și reactualizând, conștient și voluntar dar și inconștient (activismul memoriei); trăirea emoțională repetată se configurează, sub forma sentimentelor, într-o structură atitudinală personală care mai conține însă și elemente cognitive și volitive; calitățile voinței se dezvoltă în activitățile voluntare; imaginația ca proces psihic de generare a noului, își dezvoltă pe măsura funcționării

sale o continuă gamă de procedee operaționale specifice fiecărui subiect în parte; calitățile atenției și forma postvoluntară a acesteia se formează și dezvoltă prin solicitările voluntare ale atenției; inteligența, dincolo de lateralizarea care îi servește ca suport și care îi influențează orientarea predilectă, se dezvoltă continuu prin percepție și reflecție, combinare și recombinație, efort și mobilizare, comunicare și stocare etc.; luarea în stăpânire a temperamentului, dezvoltarea și îmbinarea specifică a însușirilor A.N.S. într-o structură temperamentală personală, deci unitatea și continuitatea dintre baza constituțională biologică (tipul de sistem nervos) și achizițiile psiho-sociale: sunt posibile prin gândire și voință, conștiință de sine și conștiință de lume; valorile personale (care intră în constituția Eu-lui, conferindu-i orientarea personală specifică) sunt însușite (interiorizate) prin comunicare dar și reflecție, interogare dar și trăire (căpătând astfel o anumită consistență).

Parcurgând prin activitate psihică (deci înlanțuire de procese psihice) traseele maturizării și dezvoltării individuale, subiectul uman ajunge să se înzestreze cu acele calități (însușiri, trăsături de personalitate) definitorii pentru el. Dotația ereditară este unică dar unic este și drumul parcurs de individ în existența sa socio-culturală și astfel individualitatea însăși ajunge să fie unică (în concretitudinea trăsăturilor și configurației sale).

b) *după criteriul structural*: personalitatea este chintesența sistemului psihic, având compoziție psihică mixtă, sintetică (afectivă, volitivă, cognitivă); reprezintă structurile profunde ale sistemului de procese psihice și organizarea de ansamblu a acestuia; personalitatea nu este, deci, un adaos la procesele psihice, nu iese cu nimic din domeniul lor.

Astfel: trăsăturile sunt formațiuni integrate și integratoare sintetice, reunind (condensând) funcțiile și procesele psihice. Dispoziția spre comunicare sau comunicativitatea implică nu numai limbaj dar și motivație, trebuința de a comunica și totodată un mod de a gândi și a simți; inteligența angajează diverse funcții cognitive; înțelepciunea nu este reductibilă la inteligență după cum nu se reduce nici la experiența de viață; calmul este expresia deopotrivă a echilibrului emoțional dar și a organizării voluntare, beneficiind și de rezultatele cunoașterii și chiar de inteligență; în structura psihologică a aptitudinilor speciale intră elemente de senzorialitate dar și cunoștințe și scheme operaționale (deprinderi) dobândite prin activitate; aptitudinile pedagogice, dezvoltate pe baza sociabilității se sprijină pe: comunicativitate, cunoștințe, gândire, empatie, expresivitate și concizie, atenție și inteligență dar și pe disponibilități afective față de elevi (echilibru emoțional, pasiune, interes pentru munca depusă); atitudinile, cum ar fi cele ecologiste sunt condensate cognitive, afective și volitive (cunoștințe despre consecințele utilizării iraționale a resurselor naturale, dragoste față de natură, implicare efectivă în activitățile de prevenire și protecție); în cazul atitudinii față de muncă este și mai pregnant conținutul psihologic (interesul este dublat de cunoștințe dar și de hărnicie, voință, trăire afectivă, deprinderi și priceperi).

c) *după criteriul funcțional*:

Fiecare tip de proces psihic are rolul său în formarea personalității ca sistem adaptativ unitar și complex cu efecte creatoare pentru sine și lume: procesele senzoriale sunt condiția informării elementare a sistemului; procesele intelective generează informații relativ la legile obiective; procesele reglatorii susțin și orientează celelalte desfășurări informaționale (dispozițiile motivațional-afective sedimentează dar și răscolesc, reasează și amplifică conținuturile lumii interne într-o manieră întotdeauna personală conferind ființei umane atributul subiectivității, al originalității și unicității; dacă prin gândire omul ajunge în posesia lumii care îl conține, prin simțire și voință, prin motivații și aspirații el iese în lume afirmându-se ca personalitate: creator și valorizator, activ și dinamic). Prin procesele psihice preluăm lumea dar ne și afirmăm în ea, Eu-l având aici rolul de conducător, unificator și coordonator.

2. Implicarea trăsăturilor (însușirilor) de personalitate în desfășurările procesuale:

a) *după criteriul genetic*: în procesul de adaptare creatoare, acomodările (restructurările sistemului) sunt urmate de noi asimilări (noile desfășurări procesuale sunt îmbogățite cu elemente informaționale și operaționale rezultate din acomodare). Astfel, modelată inițial de achizițiile cunoașterii, o atitudine va influența la rândul ei cursul gândirii, imaginației, trăirilor afective și volitive etc.

De exemplu, dacă atitudinea ta față de subiectele de sinteză a fost modificată prin lecturarea acestor pagini (însoțită de emoții, gânduri, amintiri, memorări, efort voluntar), viitoarele gânduri, trăiri afective și implicări volitive în raport cu subiectele de sinteză vor avea o altă turnură, datorată tocmai poziției atitudinale dobândite recent.

Un alt exemplu: oamenii nu se nasc conservatori (sau comuniști sau rasiști) ci devin astfel, în urma stărilor afective și cognitive pe care le traversează în existența lor socială. Atitudinea astfel formată va influența cursul ulterioarelor manifestări și achiziții psihice (comunistul va căuta să înțeleagă și să memoreze doctrina comunistă și nu pe cea capitalistă, va resimți alte trăiri afective în diverse împrejurări, își va specializa limbajul - tovarășe, camarade etc.).

Un alt exemplu: structurarea temperamentului (luarea lui în stăpânire prin control voluntar) reglează intensitatea trăirilor și expresivității emoționale, intervine în disciplinarea proceselor cognitive în activitățile de învățare, muncă, creație etc.

Un ultim exemplu: se susține voluntar modificarea schemelor de acțiune în toate activitățile atunci când tânărul dobândește respectul de sine (în urma succeselor obținute în activitatea sa). Sunt generate deci, noi structuri și modele, noi informații și modalități de operare care la rândul lor vor reintra în circuitul operațional sistemic asigurând astfel continua dezvoltare a ființei umane.

b) *după criteriul structural - funcțional*: în fiecare desfășurare procesuală se manifestă trăsăturile de personalitate.

Activitatea de rezolvare a problemelor oglindește temperamentul (îngândurarea este însoțită de calm la flegmatic; vivacitatea și înclinația spre colaborare sunt caracteristice temperamentului sangvinic; pesimismul și anxietatea caracterizează melancolicul; optimismul și nerăbdarea sunt specifice temperamentului coleric). Aptitudinile conferă mobilitate în utilizarea schemelor și variantelor de rezolvare. Atitudinea față de muncă susține sau împiedică drumul spre găsirea soluției. Între atitudini și aptitudini se pot constitui blocuri funcționale care intervin în procesualitatea rezolvării de probleme sau a creativității (vectorii se combină cu operațiile: inteligent dar leneș, lipsit de talent dar sânguincios).

Percepția voluntară (observație) este condiționată de spiritul de observație (aptitudine).

Memorarea, stocarea și reactualizarea sunt dependente de însușirile temperamentale, aptitudinale și de atitudini (apropiere sau respingere).

Imaginația (cu predilecție cea creativă) valorifică toate combinațiile care apar în sfera subconștientului și inconștientului, amplificându-și potențialitățile creatoare, fiind susținută de procesele afectiv-motivaționale care pun în centrul transformărilor imaginative Eu-l și conferă astfel perspectiva umanului, implicarea personalității amplificând originalitatea produsului.

*Dacă dorești să devii student la Psihologie
și cauți sprijin în munca de învățare performantă,
profesorul Cezar Ioan îți stă la dispoziție!
(Tel: 0727 – 157 838, ioan_cezarc@yahoocom)*